

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

**VÝPRAVY ZA AYAHUASKOU A JEJÍ UŽÍVÁNÍ V KONTEXTU
TRADIČNÍHO ŠAMANSKÉHO RITUÁLU**

**EXPEDITIONS OF AYAHUASCA AND ITS USE IN THE CONTEXT
OF TRADITIONAL SHAMANIC RITUAL**

Magisterská diplomová práce

Autor: Hana Simonová
Vedoucí práce: PhDr. Veronika Kavenská, Ph.D.

Olomouc
2014

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Výpravy za ayahuaskou a její užívání v kontextu tradičního šamanského rituálu“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V.....dne

Podpis

Poděkování

Nejdříve bych chtěla z celého srdce poděkovat svým rodičům, bez jejichž podpory by diplomová práce vznikla jen stěží. Tuto práci jim tímto věnuji.

Mé díky patří PhDr. Veronice Kavenské, Ph.D., která mi byla nejen dobrou poradkyní při tvorbě diplomové práce, ale i věrnou společnicí během realizace terénního výzkumu v peruánské Amazonii.

Také děkuji Prof. Juliovi Kuhlovi, Dr. Miguelu Kazénovi a Dr. Gudule Ritz – Schulte, za poskytnutí výzkumných metod a podkladů pro kvantitativní část studie a za cenné rady při statistické analýze a interpretaci výzkumných dat. Dále děkuji PhDr. Danielu Dostálovi, Ph.D., a Mgr. Lucii Viktorové za poskytnuté statistické konzultace.

V neposlední řadě děkuji svému příteli Humbertovi za to, že je mi velkou inspirací a oporou.

Obsah

Úvod.....	7
Slovníček pojmů	8
Část I: Teoreticko – kritická analýza dosavadních poznatků	10
1. „Liána smrti“ Ayahuasca	11
1.1 Co je ayahuasca.....	11
1.2 Různé pohledy na užívání ayahuasky a jiných halucinogenů	15
1.2.1 Iracionální perspektiva	15
1.2.2 Racionální perspektiva	17
1.2.3 Odkud pochází ona informace	18
2. Historie a tradiční užití.....	20
2.1 Užívání ayahuasky a jiných halucinogenů v tradičních kulturách.....	20
2.2 Šamanismus a význam rituálu	21
2.2.1 Rituál	23
2.3 Sezení s ayahuaskou.....	24
2.3.1 Brujos aneb zlí čarodějové	28
3. Ayahuasca a výzkum	30
3.1 Fyzická úroveň.....	32
3.2 Psychická úroveň	33
3.3 Spirituální úroveň.....	34
3.4 Možnosti psychoterapie s ayahuaskou	35
4. Ayahuaskový šamanský turismus aneb „obchod se spirituálním“	38
4.1 Definice ayahuaskového turismu	38
4.2 Rizika užívání ayahuasky	40
4.3 Zákony o užívání ayahuasky.....	44
4.4 Šíření informací o ayahuasce.....	47
5. Osobnost.....	49
5.1 Popis osobnosti	49
5.2 Od poruch osobnosti k transcendentnímu přesahu	51
5.3 Inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti (PSSI)	54

5.3.1 Teoretický rámec PSI	55
Část II: Výzkumná část	57
6. Výzkumný problém, cíle a výzkumné otázky	58
6.1 Výzkumný problém.....	58
6.2 Výzkumné cíle	58
6.3 Výzkumné otázky.....	59
7. Metodologický rámec	60
7.1 Design výzkumu a metoda získávání dat	60
7.2 Metoda zpracování a analýzy dat.....	63
7.3 Etické problémy a způsob jejich řešení	64
8. Charakteristiky výběrového souboru	65
8.1 Výběrový soubor kvalitativní části výzkumu	65
8.2 Výběrový soubor kvantitativní části výzkumu	68
9. Analýza dat	69
9.1 Kvalitativní část výzkumu	69
9.1.1 Motivace	69
9.1.2 Informovanost.....	73
9.1.3 Organizace	74
9.1.4 Popis zkušenosti.....	75
9.1.5 Přínosy a integrace	78
9.1.6 Rizika a negativní zkušenosti	82
9.2 Kvantitativní část výzkumu	85
9.2.1 Popis škál inventáře PSSSI.....	85
9.2.2 Analýza dat	90
10. Diskuze	95
11. Závěry	101
Souhrn	102
Seznam literatury	106
ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE	
ABSTRACT OF THESIS	
Seznam obrázků	

Seznam tabulek

Seznam grafů

Seznam příloh

Úvod

Diplomová práce spatřila světlo světa po více než roce a půl sbírání dat a informací o ayahuaskovém šamanském turismu. Po tu dobu jsem měla dojem, jako kdyby se můj život proměnil v ayahuaskový sen. Setkávala jsem se nejen s respondenty, kteří svou otevřeností a svými hlubokými a mnohdy niternými zkušenostmi přispěli do této studie, ale i s curanderos, kteří mi poskytovali mnohé informace o užívání halucinogenní rostliny ayahuasca, a s dalšími odborníky v tomto poli.

Měla jsem možnost sledovat ayahuaskový turismus v Peru a v Kolumbii, kde jsem dohromady strávila téměř 10 měsíců. Pobývala jsem v peruánské džungli, v centrech, která nabízejí sezení s ayahuaskou, a dokonce mi bylo dovoleno zúčastnit se ayahuaskových ceremonií a pozorovat, jak rituály probíhají, co jim předchází, kdo rituály vyhledává a co účastníci během rituálů prožívají. A nejen to. I já jsem měla možnost ayahuaskový nápoj poznat a být tak blíže lidem, kteří mi o svém těžko sdělitelném zážitku vyprávěli.

Cílem diplomové práce bylo zešíroka prozkoumat a popsat fenomén ayahuaskového šamanského turismu. Od motivace osob vydat se do Amazonie nebo jinam do zahraničí užívat ayahuasku, informovanosti těchto osob, organizačních záležitostí, samotného prožitku, až po subjektivně vnímané přínosy, rizika a integraci celé zkušenosti do běžného života. Kromě toho bylo zjišťováno, zdali se jedinci užívající ayahuasku vyznačují některými charakteristickými osobnostními rysy.

Studie přináší veřejnosti důležité informace o potenciálech i rizicích užívání tohoto halucinogenního nápoje. Nabízí zamyšlení se nad stavem dnešní moderní společnosti a možnostmi terapeutického využití ayahuasky v medicíně a psychologii.

Diplomová práce vznikla na základě dvou výzkumných projektů UP: FPVČ (SPP: 452100061) a IGA (SPP: 432101021). Autorka diplomové práce byla aktivně zapojena do realizace projektu studentské grantové soutěže IGA pod vedením PhDr. Veroniky Kavenské, Ph.D., který zahrnul také některé další studenty magisterského oboru psychologie FF UP. Autorka diplomové práce se na projektu podílela kontaktováním potenciálních účastníků výzkumu, vedením 27 rozhovorů s respondenty, jejich částečnými přepisy, administrací výzkumných metod a jejich celkovou analýzou a interpretací. Dále se podílela na publikaci článku v českém jazyce do recenzovaného časopisu *Anthropologia Integra* Masarykovy Univerzity v Brně a na dalším článku v anglickém jazyce, který je nyní v recenzním řízení časopisu *Journal of Psychoactive Drugs*.

Slovníček pojmů

agua de florida – voda z květů, která se při ceremoniích využívá ke zklidnění a k energetické a psychické harmonizaci.

ayahuasquero – zasvěcený léčitel do rituálního užívání ayahuasky.

brujería – čarodějnictví, využívání tradiční medicíny ke špatným účelům a k poškozování druhých.

curandero – označení pro domorodého léčitele v oblasti Amazonie. Naší kulturou často méně správně označován jako „šaman“.

hamaka – houpací síť.

ícaros – rituální léčivé písně, které se zpívají během ceremonií.

Kamsá – jeden z domorodých kmenů v Kolumbii

maloca – místnost většinou kruhovitého půdorysu tradičně užívaná pro sezení s ayahuaskou.

mestizo – člověk, který se narodil spojením jihoamerické indiánské kultury s kulturou západního světa, především španělskou a portugalskou.

palo santo – v překladu „svaté dřevo“.

purga – očistný rituál s rostlinami záměrně navozující zvracení, aby se došlo k vnitřní očistě těla, emocí i duše.

remedio – výraz pro ayahuasku – znamená lék či prostředek.

Šipibové – domorodý kmen žijící v Amazonské džungli poblíž města Pucalpa, Peru.

taita – otec/děda, kolumbijský název pro zkušeného domorodého léčitele, který užívá vlastní léčivé techniky a metody v určité komunitě.

tambo – jednoduchý dřevěný příbytek se střechou z palmového listí.

vegetalismo – práce s rostlinami.

vegetalista – osoba, která pracuje s rostlinami a „učí se od nich“.

well – being – slovní výraz pro osobní pohodu, který se stal během posledních dvaceti let jedním z nejvíce studovaných psychologických témat.

waira – nebo také *shacapa* je svázané palmové listí, které šaman využívá při léčení během ceremonie s ayahuaskou.

yagé – jiný název pro ayahuasku běžně užívaný například v Kolumbii.

**Část I: Teoreticko – kritická analýza
dosavadních poznatků**

1. „Liána smrti“ Ayahuasca

„U matky v děloze jsme spojeni s placentou, která je naším vesmírem. Když se narodíme, pupeční šňůra je přestřižena. Yagé (ayahuasca) pro nás představuje novou pupeční šňůru spojující nás s vesmírem“ (rčení Kamsů¹)

1.1 Co je ayahuasca

Ayahuasca je purgativní psychotropní odvar původně užívaný domorodými obyvateli jihoamerických pralesů Peru, Kolumbie, Ekvádoru a Brazílie k léčivým, spirituálním a kulturním účelům (Dobkin de Rios, & Grob, 2005; Metzner, 2006). Patří mezi jeden z nejsilnějších a nejznámějších posvátných halucinogenů (Heaven, & Charing, 2006). Podle archeologických nálezů se usuzuje, že se halucinogeny rituálně užívaly již v období 2000 – 1500 před Kristem (McKeena, 2006).

Slovo ayahuasca pochází z kečuanského slova „huasca“ což znamená „víno“ nebo „liána“ a „aya“ znamená „duše“, „mrtví lidé“, nebo „duchové“, v překladu tedy „liána smrti“, nebo „víno duchů“. Ayahuasca je známa pod vícero názvy, např. *yagé*, *caapi*, *natéma* nebo *mihi* (Metzner, 2006). Ayahuasca je tradičně podávána curanderem² v kontextu šamanského rituálu, který má posvátný charakter (Dobkin de Rios, 2009).

Existují různé druhy rostlin, ze kterých se nápoj připravuje v závislosti na jednotlivých curanderos a geografických oblastech (Mabit, 1992). Sběr i příprava rostlin pro výrobu nápoje probíhá skrze posvátný rituál. Tradičně se připravuje kombinací dvou rostlin: dřevité liány *Banisteriopsis caapi*, nazývané ayahuasca, podle které je nápoj pojmenovaný, a z listů keře *Psychotria viridis* neboli chacruny. Ayahuasca obsahuje harmala alkaloidy, které působí jako inhibitory žaludečního enzymu monoaminoxidázy (MAO) a zpomalují štěpení účinné psychoaktivní látky dimethyltriptamin (DMT), která je obsažena v *Psychotria viridis* (McKenna, Towers, & Abbott, 1984). Po užití odvaru začnou psychoaktivní látky v něm přítomné proudit krevním řečištěm do mozku a působit na centrální nervovou soustavu, což vyvolává změněný stav vědomí (Metzner, 2006). Callaway et al. (1996) detekovali v krevní plazmě patnácti zdravých mužů (dobrovolníků)

¹ Kamsá – jeden z domorodých kmenů v Kolumbii.

² Curandero – označení pro domorodého léčitele v oblasti Amazonie. Naší kulturou často méně správně označován jako „šaman“.

po rituálním požití ayahuasky alkaloidy harmin, harmalin, tetrahydroharmin (TTH) a N,Ndimethyltryptamin (DMT).

Ayahuasca jakožto psychotropní rostlina patří do skupiny rostlin obsahujících podobné substance. Můžeme zde zmínit například psilocybin derivovaný z Aztéckých posvátných hub *teonanácatl*, meskalin z mexického a severoamerického kaktusu *peyote*, DMT a různé chemické substance získávané z jihoamerických šňupacích prášku zvaných *epena* nebo *cochoba*, známé LSD derivané z houby *ergot*, ibogain získávaný z kořenů afrického stromu *tabernanthe iboga*, a mnoho dalších. V posledních padesáti letech byly extrakty z rostlin nebo syntetizované drogy předmětem široké škály vědeckých výzkumů, především v souvislosti s aplikací v psychoterapii, se zvýšením kreativity skrze rozšířené vědomí a se spirituálním bádáním (Metzner, 2006).

Obr.1 Uvařená ayahuasca připravená k užití, centro Kapitari, Iquitos

Ayahuasca má trpkou hořkou chuť a tmavé zbarvení. Je typicky podávána v rámci nočních rituálů, aby se eliminovaly vizuální rozptyly a člověk se tak mohl soustředit na vnitřní vizionářské prožitky. Psychedelické vize³ produkované ayahuaskou se podobají snům, skrze které může dojít ke zpracování a k integraci nevědomého materiálu, který se při změněném stavu vědomí uvolní v podobě nezpracovaných emocionálních a symbolických obsahů (Mabit, & Sieber, 2006). Požití ayahuasky vede mj. k barevným zrakovým halucinacím, k zesílené percepci, k zjemnění sluchových a čichových vjemů, k akceleraci mentálních funkcí a k narušení racionálních ego obran. Expanze percepčního spektra umožňuje nahlížet na realitu z nových úhlů pohledu a nalézání originálních řešení

³ Osoby užívající ayahuasku často hovoří o vizích, neboť vyvolaný změněný stav vědomí často provází různé vhledy a uvědomění.

problémů (Frecska, Móré, Vargha, & Luna, 2012; Mabit, 2002; Mabit, & Sieber, 2006; Shanon, 2002). K amnézii pod vlivem ayahuasky dochází jen ojediněle. I po letech je možné si poměrně přesně vybavit obsah prožitých vizí (Horák, 2013).

Grob (2006) podává přehled **deseti obecných charakteristik**, které jsou univerzální pro změněný stav vědomí vyvolaný požitím ayahuasky:

- 1) Změny v myšlení, v koncentraci, pozornosti, paměti, úsudku s možným zeslabením nebo zesílením reflektivního uvědomování.
- 2) Změna ve vnímání času, subjektivní pocit bezčasovosti, zrychlené nebo zpomalené vnímání času, čas může být vnímán jako nekonečný nebo nepatrný ve svém trvání.
- 3) Strach ze ztráty kontroly, ze ztráty reality či sebekontroly, což může vést ke zvýšení odporu a následné úzkosti. Pokud existuje pozitivní kulturně podmíněné porozumění zkušenosti, mohou následovat mystické a pozitivně transcendentní stavy.
- 4) Změny v emočním vyjádření. Redukce volní a vědomé kontroly, intenzivní emoční reaktivita od stavů extáze po zoufalství.
- 5) Změna ve vnímání těla. Rozpuštění hranic mezi sebou a ostatními, stavy odosobnění a derealizace, vlastní realita je dočasně změněna nebo ztracena. Tyto zkušenosti mohou být vnímány jako zvláštní až děsivé nebo mystické. Objevuje se vnímání jednoty vesmíru či spirituální zážitky v souvislosti se systémem víry typického pro každého jedince.
- 6) Změny v percepci. Muže se objevit zvýšená vizuální imaginace a halucinace. Obsah změn ve vnímání je podmíněn kulturními očekáváními, skupinovými vlivy a individuálními přáními a fantaziemi. Mohou odrážet psychodynamickou expresi skrytých strachů nebo konfliktů nebo jsou to neurofyziologické mechanismy, které produkují geometrické vzorce a tvary různých barev a světél. Synestezie (současné působení více smyslových dojmů) se taktéž může objevit, takže jedinec může například vidět sluchový stimul.
- 7) Změny ve smyslu a významu. Jedinec hledá význam svých subjektivních zkušeností, nápadů a vnímání. Může dojít k hlubokým vhledům a nalezení smyslu.
- 8) Pocit neshleditelnosti. Obtížné sdělování subjektivně prožité zkušenosti, která se významně liší od běžně prožívaného stavu vědomí, lidem, kteří tuto zkušenost nikdy neprožili.

- 9) Pocit omlazení či očištění. Pocit naděje nebo znovuzrození, pozitivní změna nálady a životního postoje. Tyto prožitky mohou mít krátké trvání nebo mohou v životě jedince přetrvávat.
- 10) Hypersuggestibilita. Ve změněném stavu vědomí jedinec nekriticky přijímá specifické podněty. Pozice a zodpovědnost šamana, kontext ceremonie a užití ayahuasky hrají důležitou roli, neboť jedinec je snadno ovlivnitelný verbálními i neverbálními přísunými informací. Obsah a výsledek zkušenosti ve změněném stavu vědomí lze z velké části přisuzovat integraci prožitku a zkušenému průvodci ceremonií.

Obr. 2 Vize klientů centra Kapitari namalované na plátně, Iquitos

1.2 Různé pohledy na užívání ayahuasky a jiných halucinogenů

„Když jsem v Quirishari pil ayahuasku, zašel jsem až za hraniční čáru, která hlásá „stojíš na hranici vědy“, a našel jsem iracionální a subjektivní oblast, která je děsivá, ovšem nabitá informacemi...a vede do světa překvapující moci a síly“ (Narby⁴, 1998, 50).

1.2.1 Iracionální perspektiva

Ayahuasca a jiné halucinogeny byly užívány odlišnými kulturami napříč prostorem a časem (Dobkin de Rios, 2009). Je pravděpodobné, že již před – kolumbovské kultury znaly postupy přípravy a užívání ayahuasky. Pravděpodobnost objevení dvou rostlin, které jsou samy o sobě neaktivní, a teprve po jejich smíchání se stanou psychoaktivní substancí, je velice malá. Je až neuvěřitelné, že domorodí lidé amazonských pralesů tuto jedinečnou kombinace rostlin objevili (McKeena, 2006). Narby (1998), jenž provedl antropologický výzkum v peruánské Amazonii, popisuje ve své knize *Kosmický had*, že šamani mohou skrze rituál a ayahuaskou navozený změněný stav vědomí komunikovat s informací DNA, která je přítomná v každém živém organismu.

Domorodému užívání ayahuasky můžeme porozumět pouze v kontextu domorodé spirituality (Luna, 2011). Lidé už od dávnověků věřili, že skrze užívání halucinogenů mohou vstoupit do duchovních sfér, kam obyčejný člověk při běžném stavu vědomí nemá přístup (Dobkin de Rios, 2009). Obvykle je ayahuasca tradičně užívána k otevření dveří do tzv. „jiného světa“ a ke komunikaci s předky a s dušemi zvířat (Mabit, & Sieber, 2006). Domorodí lidé považují ayahuasku za **učitelskou rostlinu**, která zprostředkovává kontakt s živými bytostmi, energiemi či silami, se kterými po užití odvaru přicházejí do kontaktu a učí se od nich (Grunwell, 1998). Tyto entity bývají popisovány jako zvířata (had, jaguár), určité rostliny, stromy, místa (řeky, prales), zemřelí předkové nebo zvláštní bytosti (mimozemšťané nebo elfové), apod. (Metzner, 2006). Všichni šamani se důsledně shodují na existenci těchto živoucích bytostí (neboli duchů či matek), které jsou společné všem formám života. Věří, že přírodní duchové komunikují s lidskými bytostmi prostřednictvím mentálních obrazů v halucinacích a snech (Narby, 1998).

⁴ Jeremy Narby je kanadsko – švýcarský vědec, který získal doktorát z antropologie na Stanfordské Univerzitě. Strávil dva roky v peruánské Amazonii v komunitě indiánského kmene Ašaninků, kde zkoumal metody, jakými tito domorodí obyvatelé využívají pralesní zdroje.

Lidé, kteří se napijí ayahuasky, mohou navázat dialog s duchem rostliny a přijímat od ní informace (Heaven, & Chering, 2006). Učení se od rostlin můžeme chápat jako vhledy, které se během užití rostliny vynoří ve vyšších vrstvách vědomí (Montgomery, 2008). Takovéto koncepty o existenci mnoha různých světů v rámci vědomí a o kontaktu s rostlinami a se spirituálními bytostmi jsou obecně z pohledu moderního světa považovány za hranici rozumu a vědy (Metzner, 2006).

Grof (2013) tvrdí, že transpersonální zážitky značně rozšiřují pocit osobní totožnosti, neboť zahrnují prvky vnějšího světa a jiné rozměry skutečnosti. Jedna z důležitých kategorií transpersonálních stavů obsahuje například věrohodné prožitkové ztotožnění se s jinými lidmi, zvířaty, rostlinami a dalšími objekty přírody a kosmu.

Siegel prokázal, že taktéž zvířata spontánně vyhledávají psychotropní zážitky navzdory jejich zranitelnosti ve stavu intoxikace po užití halucinogenních rostlin. O mnoha společnostech již z doby paleolitické (před 15 000 lety) se traduje, že k užívání halucinogenních rostlin je přivedlo pozorování divoké zvěře požívající halucinogeny, jejíž chování pak imitovali (Dobkin de Rios, 2009).

Heaven a Chering (2006) říkají, že lidský mozek je halucinogenům velice příbuzný. Naše neurální chemie obsahuje mocné psychotropní komponenty tryptamin a serotonin, které jsou identické k některým substancím objeveným v „učitelských rostlinách“⁵. Proto je naprosto přirozené vstupovat do rozšířeného stavu vědomí a hlubokého transu.

Rita Carter ve své knize *Mapping the Mind* popisuje „explozivní rozšíření“ části mozku – neokortexu – v evoluci člověka v souvislosti s rozšířením vědomí skrze užívání halucinogenních rostlin. To by znamenalo, že lidský druh užívá posvátné halucinogeny více než milion a půl let (in Heaven, & Chering, 2006)

I dnes mnozí lidé považují halucinogeny za terapeuticky přínosné a nezbytné pro zdravý duchovní vývoj. Lidé v Jižní Americe navštěvují stejně tak doktory, jako curanderos (léčitelé). Obecně se klienti na curanderos obracejí se svými potížemi po neúspěšné léčbě moderní medicínou, nebo kvůli tomu, že západní medicína nevěnuje pozornost jejich spirituálním tématům (Dobkin de Rios, 2009).

⁵ Učitelskými rostlinami se rozumí halucinogenní rostliny.

1.2.2 Racionální perspektiva

Z racionální perspektivy jsou změněné stavy vědomí vnímané jako negativní antisociální formy chování, vzbuzující strach a nedůvěru, které by měly být postihovány (Dobkin de Rios, & Grob, 2005; Shanon, 2002) nebo v případě závislosti léčeny (Mabit, & Sieber, 2006). Mnozí vědci tvrdí, že přístup do duchovní sféry je nemožný a považují halucinogeny za rostliny, které člověka klamou. Západní akademici většinou odmítají připustit důležitou roli psychedelických rostlin v lidské historii, i když existují nezávislé verifikace a důkazy od misionářů, učených kněží nebo světových cestovatelů, kteří zaznamenali psychedelické rituály (Dobkin de Rios, 2009).

Dnes se na západě vedou spory o vhodnosti užití slova „halucinogen“, kterým bývá ayahuasca běžně označována. Neboť termínem *halucinogen* se rozumí něco, co je z hlediska vnímání iluzorní nebo nereálné. Avšak slovo *halucinace* vzniklo z latinského *alucinar*, což znamená *toulat se myslí*, jinými slovy, *cesta ve změněném stavu* (Metzner, 2006).

V posledních letech se psychedelické látky přehodnocují kvůli svému léčebnému potenciálu (Dobkin de Rios, 2009). Antropologické záznamy užívání ayahuasky ukazují, že pokud vyvolané změněné stavy vědomí podléhají podmínkám zajišťujících bezpečné užití, jsou výsledky pozitivní a člověku prospěšné (Dobkin de Rios, & Grob, 2005). Zkušenost s ayahuaskou bývá považována za léčení se na fyzické, psychické a spirituální úrovni. Avšak tradiční šamanští léčitelé běžně tuto zkušenost analyticky do kategorií nerozdělují (Metzner, 2006). Dobkin de Rios (2009) tvrdí, že tradiční šamanští léčitelé v Amazonii rozvinuli velmi pokročilé psychologické techniky pro léčbu emočních a psychiatrických problémů.

Ayahuasca je dokonce ve formě terapeuticky navozených změněných stavů vědomí užívána jako prostředek pro léčbu drogově závislých (Loizaga – Velder, & Verres, 2014; Mabit, & Sieber, 2006; McKenna, 2004; Winkelman, 2001). Dlouhodobé pozorování léčby drogově závislých v centru Takiwasi, které se nachází v peruánské Amazonii, užívající metody tradiční medicíny a západní psychoterapie, ukazuje, že přibližně 70% pacientů se zbavilo své drogové závislosti, a to i přesto, že nedokončili psychoterapeutický program, který je běžně tvořen devíti měsíci pobytu v terapeutické komunitě (Horák, 2013).

Ze studie o rizicích orálního užívání DMT a harmala alkaloidů vyplývá, že užívání ayahuasky sebou nese potenciál jejího zneužití, naopak, pokud je ayahuasca užívána

v dobře zabezpečeném sociálním kontextu, jsou dokumentovány dlouhodobé psychologické přínosy (Gable, 2007). Pro moderní západní drogovou politiku, která je založená na racionální pozitivistické ontologii zastávající názor, že psychoaktivní substance mají chemickou podstatu a jejich efekty jsou pouze mechanické, představují výše zmíněné konceptualizace výzvu (Tupper, 2008)

1.2.3 Odkud pochází ona informace

„Nejde o to ptát se, zda je zdroj halucinací interní nebo externí, nýbrž je třeba vzít v úvahu, že by mohl být obojí, interní i externí zároveň“ (Narby, 1998, 60).

Odkud přicházejí tyto informace, které dovolují člověku ponořit se hluboko do své duše a učit se o sobě, o předcích, zvířatech, rostlinách a o smyslu svého života? Je zdroj poznání uvnitř lidského mozku, jak to chce chápat západní věda, anebo jsou to rostliny, které nás učí, jak tvrdí šamani?

Existuje značný rozpor mezi realistickými a idealistickými koncepty o vnímání reality. Realisté tvrdí, že vnější svět, tedy to co vidíme, cítíme a slyšíme, je objektivní materiální realita, která existuje nezávisle na našich smyslech. Idealisté naopak tvrdí, že to, co vnímáme, je produktem nebo dokonce součástí naší mysli. Z hlediska transcendentního idealismu neexistuje zásadní rozdíl mezi percepcí, snovými představami a halucinacemi. Tyto formy vědomé zkušenosti jsou v podstatě manifestací stejného fyziologického procesu. Užitím drogy může docházet k poruše mechanismů, které udržují inhibici specifických podnětů navzdory obecně zvýšenému podráždění během cholinergní aktivace, což by vedlo ke zvýšení hladiny podráždění konkrétních talamických jader a k zamaskování vzorců smyslových vjemů. Konstelace zvýšené dráždivosti talamických buněk, jak bylo sledováno také při vzrušení a dysfunkci retikulárních talamických jader, by mohla vést k aktivaci talamicko – kortikálních obvodů a tvorbě koherentní sestavy gama kmitů nezávisle na přenosové smyslové informaci, jenž může být příčinou vzniku halucinací nebo denního snění. Tyto poznatky vedou k závěru, že změny ve vnímání reality jsou biologicky podmíněné. Normální vnímání, halucinace i sny jsou zásadně subjektivním prožitkem, který si člověk tvoří uvnitř sám sebe a promítá si jej do virtuálního prostoru, který nás obklopuje (Behrendt, 2003).

Zajímavý pohled na původ informace při změněném stavu vědomí v souvislosti s DNA zastává Narby (1998). Tvrdí, že DNA je zdrojem vědomostí na poli botaniky

a medicíny, jichž lze dosáhnout pouze v rozostřeném, změněném a „neracionálním“ stavu vědomí. Na základě svého bádání o záhadě „rostlinné komunikace“ přijal myšlenku, že halucinace mohou být zdrojem ověřitelných informací. Lidská mysl může prostřednictvím rozostřeného vědomí komunikovat s globální sítí života založeného na DNA. Protože DNA stimulovaná dimethyltryptaminem aktivuje nejen své fotonové záření (které naše vědomí zaplaví v podobě halucinací), ale aktivuje i svou schopnost zachycovat fotony vysílané globální sítí utvářenou všemi živými bytostmi fungujícími na základě DNA. „*Jestliže je molekula života nesoucí genetickou informaci společná všem druhům, pak se tedy DNA vyskytuje jak uvnitř lidského mozku, tak ve vnějším světě rostlin. Tudíž lze DNA považovat za zdroj informace, který je zároveň vnější i vnitřní*“ (Narby, 1998, 63). Toto vše je v rozporu se západním poznáním. O síti života se zmiňuje i Horák (2013). Tvrdí, že „*cílem tradiční medicíny je udržovat lidské tělo v harmonii s okolím. Člověk je v jejím rámci chápán jako bytost, jež sice navenek individualizuje, nicméně svou esencí, energií a univerzální pamětí je zapojena v síti života*“ (43).

2. Historie a tradiční užití

„Přišel jsem na to, že halucinace, které jsem měl v Quirishari, by bylo rovněž možno popsat jako trojrozměrné obrazy neviditelné běžnému zraku. Podle mých ašaninských přátel mohl člověk přejít na druhou stranu právě v momentě, kdy dosáhl halucinačního stavu vědomí. Mezi praktickou skutečností svého života v deštném pralesi a neviditelným a iracionálním světem ayahuasqueros⁶ nespatořovali žádný zásadní rozpor. Naopak, právě při přechodech z jedné úrovně do druhé mohl člověk získávat a přinášet ověřené poznání, které jinak získat nelze. To jsem považoval za důkaz, že je možné tyto dva zdánlivě odlišné světy smířit (Narby, 1998, 54).

2.1 Užívání ayahuasky a jiných halucinogenů v tradičních kulturách

„Bůh ke mně promluvil skrze remedio⁷. Řekl mi, ať se posadím. Bylo to, jako kdybych promlouval s nějakou osobou. Řekl mi: „Proč byste měl přestat pít ayahuasku? A proč nechcete léčit? To je to, co vám Bůh dává. Nebo chcete peníze?“ Takže vím, kam mě Bůh posílá. Jaká je má mise na této Zemi“ (Taita⁸ Adonias Quintero, ayahuasquero z komunity Inga a Pastos, Kolumbie)

Objevení ayahuasky je spojeno s mýtem, který zaznamenal antropolog Geraldo Reichel – Dolmatoff (1972), jenž strávil mnoho let s domorodými lidmi v Kolumbii, Peru a Bolívii. Lidé z komunity Tukano v Kolumbii věří, že první lidé přišli na Zemi z nebe v hadí kánoi. Otec Slunce jim přislíbil, že se s ním mohou znovu propojit skrze mocný magický nebeský nápoj, kterým bylo yagé – ayahuasca (in Metzner, 2006). Kosmovize domorodých obyvatel zaleží mj. na účincích rostlin, které užívají. Mnohými je ayahuasca považována za krále/královnu rostlinného světa nebo za posvátný prostředek, skrze který lze vstoupit do duchovních sfér či za dar od boha, který léčí lidstvo (UMIYAC, 1999).

Informace o užívání ayahuasky se do Evropy dostávaly mj. důsledkem dobytelských výprav. Dobyvatelé ze západu, kteří vnikli na domorodá území pralesů Jižní Ameriky, sporadicky zaznamenávali přípravu halucinogenních rostlin domorodými indiány. V sedmnáctém století se díky křesťanským misiím o ayahuaskových praktikách

⁶ Ayahuasquero je léčitel zasvěcený do rituálního užívání ayahuasky.

⁷ Remedio – výraz pro ayahuasku – znamená lék či prostředek.

⁸ Taita – otec/děda, kolumbijský název pro zkušeného domorodého léčitele, který užívá vlastní techniky a metody léčení v určité komunitě.

dozvěděli katoličtí kněží, kteří se těchto domorodých praktik zhrozili a posléze je odsoudili (Metzner, 2006).

V dnešní době mají výzkumníci z celého světa přístup ke znalostem domorodých lidí v Amazonii v souvislosti s užíváním místních rostlin. Stává se, že se vracejí do svých zemí s izolovaným vzorkem určité rostliny, pro který chtějí později získat patent. V devadesátých letech reprezentanti amazonských kmenů formálně protestovali proti instituci udělující patenty v USA, která naivně schválila patent na ayahuasku americkému farmaceutickému podnikateli Lorenu Millerovi. Domorodí lidé se bránili, že oni jsou vlastníky znalostí a moudrostí o ayahuasce, které se naučili od svých předků, a které jsou součástí jejich kultury po stovky let. Tento akt přinesl velké rozhořčení domorodých lidí, kteří cítili, že jim byla ukradena jejich vlastní kultura. Tento patent byl následně zrušen (Fecteau, 2001). Tupper (2009) se zmiňuje o důležitosti ochrany domorodého intelektuálního vlastnictví tradičních kultur, jejich kulturního dědictví a rozmanitosti, do kterého se zahrnuje taktéž rituální užívání ayahuasky.

2.2 Šamanismus a význam rituálu

Slovo *šaman* bývá v současné době nadužíváno. Dnes se šamanem nazývají všichni curanderos, tradiční léčitelé, kněží z domorodých vesnic, aboridžinci, primitivové nebo indiáni po celém světě. Slovo *šamanismus* však není odvozené z jihoamerického konceptu. Termín *šaman* pochází ze sibiřského jazyka (UMIYAC, 1999).

Šamanské praktiky se využívají především k léčení a věštění, jež zahrnuje účelné vyvolání změněného stavu vědomí, nazývaného „šamanská cesta“. Šaman tímto způsobem vstupuje do „jiné“ reality, kde hledá poznání a léčivou sílu díky kontaktu se spirituálními bytostmi. Šamanské tradice nahlíží na svět nebo vesmír jako na multidimenzionální spektrum mnoha světů a nazývají je například „spirituálním světem“, „jiným světem“, „světem spirituálních bytostí“, „snovým časem“ (Metzner, 2006) nebo tzv. „neviděnou realitou“ (Luna, 2011). Šamani tvrdí, že životní princip, který oživuje všechna živá stvoření, pochází z kosmu a je vybaven myslí (Narby, 1998).

Od počátku dvacátého století antropologové postupně rozšiřovali užívání sibiřského termínu *šaman*, a našli tak šamany v Indonésii, Ugandě, v Arktidě a v Amazonii. Někteří hráli na bubny, jiní pili rostlinné odvary a zpívali. Jedni říkali, že léčí, druzí, že zařikávají a čarují. Všichni byli jednohlasně považováni za neurotiky, epileptiky, psychotiky, hysteriky či schizofreniky. V polovině dvacátého století si antropologové začali

uvědomovat, že "primitivové" jako takoví nejenže neexistují, ale že šamani skutečně blázní nejsou. V roce 1949 Claude Lévi – Strauss ve své eseji prohlásil, že šaman není ani zdaleka duševně chorý, nýbrž je ve skutečnosti jakýmsi psychoterapeutem s tím rozdílem, že psychoanalytik naslouchá, kdežto šaman hovoří (Narby, 1998, 20).

Šamani říkají, že všichni sníme po celý čas. Všechno, v čem žijeme, moderní města a způsoby života jsou snem západní civilizace. Západní sen je jedním ze separací a oddělenosti od toku věcí, kde nacházíme soutěživost, konflikt a výzvy jako normu. Avšak věci takto být nemusí a my můžeme vytvořit jiný základ života založený na jiných principech (Heaven, & Chering, 2006).

Šaman má dodnes v komunitě důležitou roli. Je často považován za lídra a ochránce komunity. Šamani jsou po celém světě ve společnosti potřební pro kontrolu přírody, duchů a zvířat. Členové komunity kolektivně věří, že zkušený šaman, jenž prošel procesem zasvěcení, je díky užívání halucinogenních rostlin propojený s nadpřirozenými bytostmi a že dokáže využívat duchovní síly rostlin a zvířat. Halucinogenní rostliny mohou navodit pocity, že se tělo člověka začíná proměňovat do různých forem, např. do zvířecích. Představa, že se šaman převtěluje do zvířete nebo jiných duchovních bytostí upevňuje víru členů komunity v šamanovu sílu a posilňuje to šamanovu kontrolu nad společenstvím (Dobkin de Rios, 2009).

O převtělování šamana do zvířete hovoří i Luna (2011) jako o hlavním motivu šamanismu kdekoli na světě. Dále zmiňuje, že tato epistemologie je od běžného vědeckého vnímání reality radikálně odlišná, avšak nemůže být zamítnuta, i když se bez přímé zkušenosti se změněným stavem vědomí dá jen stěží pochopit. Podle jeho názoru je důležité uskutečňovat dialogy ohledně těchto odlišných přístupů k realitě, které by vedly k jejich akceptaci. Dodává, že západní věda hluboce ignoruje možnost takovýchto konceptů o přírodním světě a změněných stavech vědomí.

Dvě nejrozšířenější šamanské techniky navozující změněný stav vědomí jsou rytmické bubnování praktikované především na severní polokouli (Asii, Americe a Evropě), a užívání halucinogenních rostlin, jenž je nejvíce praktikováno v tropických oblastech Střední a Jižní Ameriky. Ayahuasca je známá jako nejsilnější a nejrozšířenější šamanský halucinogen. Užívá se také jako *purga*,⁹ jenž má očištný charakter (Metzner, 2006).

⁹ Purga je očištný rituál s rostlinami záměrně navozující zvracení, aby se došlo k vnitřní očiště těla, emocí i duše.

Hlavním důvodem toho, proč je ayahuasca domorodými obyvateli konzumována, je zachování kontinuity kmenového uspořádání společnosti. Pití ayahuasky tedy přispívá k sociální kohezi (Horák, 2013). Koncept užívání psychoaktivních rostlin se postupně začal šířit do měst, které osidlovali mestizo¹⁰. Vznikl tak mestizo šamanismus, který se nazývá pojmem *vegetalismo* a lidé, kteří jej praktikují, se nazývají *vegetalisté* (Metzner, 2006). Luna (1986) tvrdí, že mestizo šamanismus je přímým pokračováním šamanismu, který byl objeven mezi etnickými komunitami. Vegetalistou se nazývá každá osoba, která pracuje s rostlinami a „učí se od nich“. Zdůrazňuje, že by vegetalisté neměli být zaměňováni s bylinkáři, protože ne všichni herbalisté mohou být nazýváni vegetalisty. Vegetalisté například podstupují přísné diety a sexuální abstinenci, která je předepsaná pro práci s odvary z rostlin, aby se mohli od rostlin učit.

V průběhu času s přičiněním misionářů a jiných evropských tendencí vymizelo mnoho kolektivních rituálů typických pro domorodé obyvatelé Amazonie. Avšak hluboký kontext užívání ayahuasky v rámci ceremonií vedených mestizo – ayahuasqueros byl zachován a vnějšími vlivy transformován do současně praktikované podoby (Luna, 2011).

2.2.1 Rituál

Rituál lze definovat jako jakoukoli praxi nebo znak chování, který je opakovaný v rámci stanoveného postupu. Ritualizace užívání halucinogenů v rámci sociálního kontextu provází lidstvo už od nepaměti. Existují nepsaná, ústně předávaná pravidla či normy, které určují, jakým způsobem a za jakých okolností by měly být určité substance užity. Halucinogeny neboli posvátné rostliny, byly podávány staršími a zkušenějšími příslušníky komunity pro zvnitřňování hodnot a norem mladších příslušníků komunity (Dobkin de Rios, 2009).

Rituály slouží k různým účelům, například k náboženským, k formálním či ke slavnostním obřadům. Účelem rituálu může být psychická transformace lidské bytosti, nebo uzdravení těla i ducha. V tradičních kulturách se rituály využívaly během různých etap cyklu života. Během adolescence se například pořádaly přechodové rituály, díky nimž mohl dotyčný opustit svou dřívější identitu, symbolicky přijmout svou novou sociální roli a stát se plně participujícím dospělým členem v komunitě. Émile Durkheim tvrdil, že funkcí ritualizovaného chování bylo zajistit solidaritu ve skupině (Dobkin de Rios, 2009).

¹⁰ Mestizo je člověk, který se narodil spojením jihoamerické indiánské kultury s kulturou západního světa, (španělskou a portugalskou) (Luna, 1986).

V posledních desetiletích se šamanské rituály ve velké míře provádějí také v Evropě a Severní Americe. Během rituálů se často užívají lysohlávky, ayahuasca, kaktus San Pedro, iboga, apod. Důraz je kladen především na záměr a vnitřní nastavení účastníků a také na prostředí, kde se rituál koná, které bývá většinou zachováno tak, jak je tomu zvykem u tradičních šamanských rituálů (Metzner, 2006).

V dnešním moderním světě je doslova hlad po numinózní osvobozující zkušenosti změněného stavu vědomí. Mnoho lidí užívá alkohol a jiné drogy legálně dostupné pro navození změněného vědomí. Bohužel jsou tyto substance v porovnání s posvátným rituálním užíváním halucinogenů návykové a mohou způsobit i smrt člověka (Heaven, & Charing, 2006).

V tradičních společnostech se problémy se závislostí na návykových látkách na rozdíl od Evropy a Severní Ameriky téměř nevyskytují. Důvodem je užívání halucinogenů evropskou a severoamerickou mládeží mimo rituální kontext bez zajištění adekvátního vedení. Adolescenti ve všech kulturách touží po určitém druhu iniciačního rituálu. Problém je v tom, že v industrializovaných západních zemích chybí tyto iniciační a přechodové rituály a tradice, což má za následek sebe – medikaci halucinogenních drog mezi západní mládeží. Takovéto počínání se často zvrátí v patologický fenomén nazývaný drogová závislost (Dobkin de Rios, 2009).

2.3 Sezení s ayahuaskou

Podmínkou manipulace s ayahuaskou je dodržení rituálu (Horák, 2013). Ceremonie s ayahuaskou se téměř vždy konají v noci nebo za šerosvitu, aby dotyčného nevyrušovaly okolní podněty a mohl se zavřenýma očima ponořit do svého vnitřního světa, který se podobá snu (Metzner, 2006; Narby, 1998). Curandero Adonías Quintero uvedl, že v Kolumbii je během ceremonie přítomen oheň nebo svíce, která slouží jako pevný orientační bod, centrum ceremonie a prostředek ke komunikaci (osobní sdělení 14. dubna 2014).

Tradiční šamanská ceremonie s ayahuaskou nebo jinými halucinogenními rostlinami probíhá většinou v malé skupině osob, kteří společně s respektem a úctou sdílejí hlubokou vnitřní cestu léčení a transformace. Během ceremonie může mít zúčastněná osoba pocit, že cestuje nebo létá, dochází ke změně ve vnímání reality. Ceremonie vede ayahuasquero nebo curandero, který musí mít rozsáhlé zkušenosti s užíváním halucinogenních rostlin a který prošel zasvěcením a dlouholetým učením (Metzner, 2006). Curanderos jsou během

ceremonie v kontaktu se všemi zúčastněnými, které doprovázejí jejich vnitřním procesem. Během ceremonie má člověk možnost najít a zpracovat to, co není v pořádku, co nefunguje a také objevit to, co hledá. Lidé často nechtějí vidět svoji temnou stránku a snaží se ji zakrývat a dělat, že neexistuje (Quintero, osobní sdělení 14. dubna 2014).

Obr. 3 Instrumenty připravené pro zahájení ceremonie s ayahuaskou (waira/shacapa – vlevo, agua de florida – uprostřed, ayahuasca – vpravo)

Rituály provázejí zpěvy (ícaros), které slouží ke stimulaci a udržení změněného stavu vědomí a jsou považovány za významné symbolické průvodce do „jiných“ a „vnitřních“ světů (Mabit, & Sieber, 2006), které hluboce tvarují kvalitu a obsah prožívané zkušenosti (Metzner, 2006). Ícaros mohou být použity k ochraně, k povolávání duchů, k léčení nemocí, k cestování do různých míst, dávají sílu a také zmírňují účinky ayahuasky (Luna, 2011).

Curanderos zpívají své posvátné písně nebo je pískají či šeptají nejen při posvátném obřadu s ayahuaskou, ale také při procesu přípravy halucinogenního odvaru. Tyto zpěvy mohou být nabitě pozitivní silou, která léčí. Písně jsou šamanovi předány přímo duchem rostliny, a čím pevnější je vztah mezi šamanem a rostlinou, tím více písní daný šaman zná. Síla a znalosti šamana jsou tedy měřitelné skrze počet ícaros, kterými disponuje. Aby se šaman posvátné písně naučil, musí absolvovat striktní dietu o samotě v džungli, kde může uslyšet hudbu přírody a spojit se s rostlinami, které na dietě užívá. Zkušenosti šamani také předávají naučená ícaros svým žákům (Heaven, & Charing, 2006). Ícaro je základním pracovním nástrojem léčitelé a zahrnuje v sobě jeho veškeré vědění (Horák, 2013).

Během ceremonií se využívá také tabáku, který je považován za důležitou rostlinu pro léčení i diagnostiku nemocí napříč jihoamerickými komunitami. Domorodí lidé využívají tabák různými způsoby – například pro sociální interakce, kontrolu počasí, ke spirituálním účelům a k léčení. Existuje 67 způsobů vnitřního užívání tabáku (žvýkání, pití, olizování, šňupání, rektální podání, atd.). Během rituálů s ayahuaskou šaman využívá tabákového kouře. Okuřuje hlavu a tělo člověka, čímž jej stimuluje nebo uklidňuje. Šamani tvrdí, že skrze tabák mohou také komunikovat se spirituálními bytostmi (Dobkin de Rios, 2009). Když někdo odejde z prostoru, kde ceremonie probíhá, po jeho návratu jej curanderos okuřují tabákem, který slouží mj. jako očista a ochrana k tomu, aby do rituálního prostoru nevstoupily špatné energie. Tabák je přítomen u každého léčení (Quintero, osobní sdělení 14. dubna 2014).

Curanderos během sezení s ayahuaskou dále využívají příjemných voňavých esencí (Dobkin de Rios, 2009), které jsou v Peru známé pod názvem *agua de florida*¹¹ a slouží ke zklidnění a navození energetické a psychické harmonie. Heaven a Charing (2006) zmiňují, že vůně působí na limbický systém a tedy na emoce, čímž se z paměti mohou vynořit vzpomínky, na které člověk emočně reaguje. Luna (2011) hovoří o *perfumeros*, jenž jsou šamani, kteří pracují s vůněmi a používají je k léčení.

Obr. 4 Taita Adonías Quintero (vpravo), jeho žena Flor, taitův žák Fernando a autorka DP, Kolumbie

¹¹ Voda z květů, která se při ceremoniích využívá ke zklidnění a k energetické a psychické harmonizaci.

Dobkin de Rios (2009) během mnoha let strávených studiem halucinogenních rostlin a pozorováním lidí během psychedelických prožitků došla k důležitému zjištění, že je samotná zkušenost pod vlivem psychedelik kulturně podmíněná. Lidé se rodí ve společnostech, kde si zvnitřňují jisté životní styly, které jsou pro danou kulturu typické. Pokud dotyčný člověk vyrůstal v prostředí, kde byly rostliny považovány za mocné spirituální síly (v případě ayahuasky byla za ducha rostliny považována anakonda či hroznýš), bude mít během osobních psychedelických prožitků velmi často vize mytického hada. V případě cizinců, kteří užívají ayahuasku, jsou vize často doprovázeny osobními, soukromými prožitky v závislosti na jeho původu a osobní historii.

Dalšími faktory, které ovlivňují prožitky během rituálů s halucinogenními rostlinami, jsou např. „set a setting“, systém víry, očekávání, motivace, hodnoty, osobnost, nálada a prožité zkušenosti člověka. Také sdílení očekávání členů komunity přináší podobná očekávání o vizích¹², které se během ceremonie mohou vynořit. Když tedy člověk vstoupí do změněného stavu vědomí, odráží se v něm biologické, psychologické, socio – interakční a kulturní proměnné. Dobrá fyzická kondice, speciální diety a sexuální abstinence jsou součástí psychedelické zkušenosti (Dobkin de Rios, 2009).

Metzner (2006) naopak zjistil, že lidé ze západu¹³ po zkušenostech s ayahuaskou sdíleli v souvislosti se svými vizemi podobné modely reality nebo kosmologie jako domorodé šamanské kultury. U lidí, kteří ayahuasku užívali dlouhodobě, se (často nevědomě) vyvinul naprosto odlišný pohled na svět ve srovnání s moderním vědeckým paradigmatem západních zemí.

Před užitím ayahuasky se dodržuje celá řada restrikcí (Narby, 1998). Předkové curanderos v Kolumbii byli vždy velmi striktní v souvislosti s pravidly pro tradiční medicínu. Například žena s menstruací nemohla být přítomná během ceremonie. Protože žena, která menstruuje, je „nečistá“ a „čistí se“. Dává pryč nepotřebnou energii, kterou za celý měsíc „nasbírala“. Když jí menstruace skončí, je opět „čistá“ a může se ceremonie zúčastnit (Quintero, osobní sdělení 14. dubna 2014).

Sezení s ayahuaskou často doprovází nevolnost a zvracení, jenž lidé popisují jako osvobozující, posilňující, prosvětlující a navozující barevné vize. Zvracení zbavuje těla toxinů a mysl negativních psychických obsahů. Lidé popisují, že se skrze zvracení zbavují viny, traumat, sebe – limitujících vzorců chování, závislostí, kompulzivního a neurotického

¹² Osoby užívající ayahuasku často hovoří o vizích, neboť vyvolaný změněný stav vědomí často provází různé vhledy a uvědomění.

¹³ Lidmi ze západu (*Westernes*) bývají často označováni lidé ze zemí Evropy a Severní Ameriky.

chování, atd. Někteří lidé dokonce uvádějí, že se během zvracení zbavovali hlubokých témat, která nepatřila přímo jim, ale byla součástí kolektivního (ne)vědomí (např. prožitky z genocidních válek, které dotyčný sám neprožil) (Metzner, 2006).

Ayahuasca léčí tím, že člověku pomáhá zbavit se všeho, co je jeho tělu cizí, co mu škodí. Dává mu příležitost vrátit vše, čeho načerpal v přehnané míře či omylem a také se zbavit toho, co mu nepatří. Během ceremonie není nezvyklé mít dojem, že člověk zvrací za druhé nebo cítit, že někdo zvrací místo něj. Vjemy často splývají. Průběh očisty proto nemusí být vždy nutně příjemný. Očista organismu nemá pouze rozměr fyzický, ale také psychický a spirituální. Umožňuje zbavit se komplexů, které mohou mít svůj původ až v prenatalním stádiu lidského vývoje, transgeneračních rodinných traumat apod. (Horák, 2013).

2.3.1 Brujos aneb zlí čarodějové

Šamani vždy věřili v duchy, kteří lidem při styku s nimi dávají moc nejenom léčit, ale i škodit (Narby, 1998). Dodnes se v tradičním léčitelství traduje, že se šamanské schopností mohou využívat jak pro léčení, tak pro čarodějné praktiky (brujería). Lidé například věří, že brujo¹⁴ může způsobit nemoc či smrt člověka (Mabit, osobní sdělení 12 června 2013).

Dobkin de Rios (2009) a Fotiou (2010a) při svých výzkumných pobytech v Amazonii překvapilo, že lidé navzdory rapidním kulturním proměnám, přístupům ke vzdělání a k masovým mediím, nadále věří v čarodějnictví. Všimli si všudypřítomných debat na toto téma a strachu z nich.

„Na naší cestě životem je vše, to dobré i to zlé. Dobré i špatné energie se prolínají ve všech směrech. Někteří lidé škodí, protože se pojí se špatnými energiemi. Existují také spirituální souboje. Často do lidí vstoupí démon, aby jim pomohl v jejich bitvě. Proto člověk musí být dobře centrovaný a ostražitý ke všem možným svodům. Mnoha lidem se líbí dělat zlé věci, propůjčují sami sebe k tomu, aby konali zlo“ (Quintero, osobní sdělení 14. dubna, 2014).

Horák (2013) se během své studie v centru Takiwasi od místních curanderos dozvěděl, že se léčitel vztahuje k duchovní dimenzi proto, aby z ní čerpal sílu a inspiraci. Nepřetržitě však čelí různým svodům a nástrahám, protože svět duchů se hemží také

¹⁴ šaman, který využívá svou moc k poškozování druhých

zákeřnými, lidské slabosti využívajícími démony, kteří nezdůrazňují za původem onemocnění.

Luna (2011) uvádí, že také proces šamanské iniciace je poprvé doprovázen svodem duchů, kteří chtějí dotyčnému předat určité schopnosti a síly. Pokud žák tyto síly přijme, může se z něj stát zlý čaroděj. Když je naopak odmítne, bude následovat svůj šamanský výcvik a stane se léčitelem. Někteří šamani mohou onemocnět skrze duchovní souboj s jiným šamanem, který používá čarodějných praktik k jeho sesazení či pomstě. Každý šaman vlastní repertoár ochrany před atakou jiných šamanů, kterým je například i zpívání ícar.

3. Ayahuasca a výzkum

„Byl jsem téměř šokován, když jsem uviděl autobusy plné lidí z celého světa směřující na ceremonie s ayahuaskou s tímto nebo tamtím domorodým nebo mestizo – léčitelem. Zřejmě se toho událo moc za těch dvacet pět let, co jsem tu nebyl“ (Luna, 2011, 18)

Před přibližně pěti sty lety se Evropané poprvé setkali s americkými domorodými indiánskými praktikami spojenými s užíváním halucinogenních rostlin. Tyto léčebné a religiózní rituály vnímaly jako démonické a pohrdání hodné. V novém století a novém miléniu se naopak dostává do popředí zájem zkoumat starověké transcendentní umění a vědění (Grob, 2006).

Západní věda nikdy nebyla příliš otevřená zkoumání subjektivní stránky života: kvality zkušenosti, intuice, změněným stavům vědomí nebo touhy po spiritualitě. Zkoumání vědomí a subjektivních zkušeností bylo vnímáno spíše jako něco religiózního a později, s rozvojem materialistického paradigmatu, bylo zkoumání změněných stavů vědomí z vědeckého diskurzu vyloučeno úplně. William James (1842 – 1910) se v rámci psychologie zabýval multiplicitou a selektivitou běžného vědomí a zkoumal také paranormální a mystické dimenze vědomí, které většinou nespádaly do okruhů vědeckého bádání. Díky svým zkušenostem se změněnými stavy vědomí došel k závěru, že běžné „racionální“ vědomí je pouze jedním specifickým typem vědomí, jenž je součástí dalších potenciálních naprosto odlišných forem vědomí. Nemateriální formy vědomí za hranicemi prostoru a času jsou považovány za nepřístupné vědeckému studiu. Badatelé zaměřeni na výzkum vědomí dosvědčují, že ony „jiné světy“ existují stejně tak, jako nám známý materiální svět. Postmoderní věda připouští existenci reality jiných světů například skrze teorie holistických systémů. Můžeme rozpoznat rozmanitost na úrovni galaxií, hvězd a planet, na biodiverzitě rostlin a zvířat, kulturní různorodosti lidských společností a psychické multiplicitě naše vnitřního života. Pokud je pole energií jednotné, jsme energeticky propojení s každou formou bytí ve vesmíru. A protože do tohoto pole spadá také vědomí, umožňuje nám, lidským druhům, komunikovat s každou jinou živou formou nebo bytím ve vesmíru (Metzner, 2006).

Mezikulturní výzkum inspirovaný touhou prozkoumat kořeny lidského druhu, jenž byly spojeny s užíváním psychoaktivních látek a s šamanismem, započal v 50. a 60. letech 20. století (Metzner, 2006). V 90. letech 20. století vznikla experimentální studie

o ayahuasce s názvem „Hoasca project“, která se stala nejkompexnějším mnohostranným výzkumem o chemických, farmakologických a psychologických efektech psychedelických drog dvacátého století. Studie zjistila, že regulované užívání ayahuasky je bezpečné bez nepříznivých dlouhodobých toxických účinků a s dlouhodobými pozitivními změnami ve fyzickém a mentálním zdraví (McKeena, 2006). Pilotní studie zahrnuje patnáct dlouhodobých uživatelů ayahuasky v rámci církve UDV (Uñiao do Vegetal), kteří díky užívání ayahuasky v rituálním kontextu zaznamenali hlubokou osobní transformaci a radikální změny v chování a hodnotovém systému. Zmiňovaná byla větší zodpovědnost, klidnost, sebedůvěra, akceptování druhých i přírody, zlepšení koncentrace a paměti, trvalá pozitivní nálada, pocity naplnění v každodenních interakcích, smysl, účel a celistvost života (Grob, 2006).

Výzkumů s cílem prozkoumat problematiku ayahuasky je v českém prostředí poskrovnu. Psychoterapeutickým využitím ayahuasky se ve své disertační práci zabývali Veronika Kavenská a Miroslav Horák. Studentka psychologie FF UP v Olomouci, Šárka Vosáhlová, se ve svém výzkumu o tzv. duchovním turismu zabývala motivací, přínosy a riziky při zkušenosti s ayahuaskou v Evropě. Zjistila, že existuje několik základních kategorií subjektivně vnímané změny po užití ayahuasky: změna životního postoje, hlubší poznání sama sebe, zlepšení vztahů s druhými, zbavení se psychických bloků a přívál nové energie (Kavenská, & Vosáhlová, 2013).

O zmapování aspektů rituálu s ayahuaskou na území České republiky se pokusila studentka katedry sociologie a andragogiky na FF UP, Romana Lukášová (2011). O výpravách do Amazonie se ve své diplomové práci zmiňuje Kateřina Petružálková (2013), absolventka FF Univerzity Karlovy. Subjektivními prožitky participantů ayahuaskových ceremonií se ve své bakalářské práci zabývala Petra Kubíčková (2014), studentka psychologie na FF UP.

V zahraničí, především v Mexiku, Jižní Americe, ale i ve Spojených státech a některých evropských zemích, zkoumá účinky ayahuasky čím dál více profesionálů z různých oblastí. Od antropologů, mediků, psychologů, psychiatrů, botaniků, chemiků až po umělce, malíře, spisovatele, atp. Důkazem o zvýšeném zájmu zkoumat účinky ayahuasky může být realizace první světové konference, která proběhla v září 2014 na Ibize. Tupper (2009) uvádí, že v posledních desetiletích byly ayahuaskové konference pořádány také v San Fransisku (březen 2008), Amsterdamu (listopad 2002), v Heidelbergu (květen, 2008), a několik šamanských konferencí zaměřených na užívání ayahuasky se realizovalo v amazonském peruánském městě Iquitos.

Výzkumy o společnostech, kde hrají halucinogeny důležitou roli, nás učí, jakým způsobem byly změněné stavy vědomí využívány ke vštípování víry, očekávání a hodnot. Dovolují nám detailněji porozumět „set a settings“, tedy co jednotlivce vede ke zkušenosti s halucinogenem, a poznat prostředí, kde se tyto zkušenosti vyskytují. Zda se jedná o klidné prostředí v přírodě nebo o rušný noční klub. Studium užívání halucinogenních rostlin v kmenových společnostech dovoluje porozumět stavům mysli a tomu, jak byly odlišné kultury po celém světě schopné využít síly psychedelik, aby se vyhnuly závislosti nebo zneužívání těchto rostlin (Dobkin de Rios, 2009).

Mabit a Sieber (2006) uvádějí, že se účinky ayahuasky projevují na třech úrovních: fyzické, psychické a spirituální.

3.1 Fyzická úroveň

Existují studie, které zkoumají, jaké účinky má užívání ayahuasky na tělo člověka. Některé výzkumy například zjistily, že účinky ayahuasky běžně nastupují v průběhu 30 – 60 minut po jejím požití, vrcholí v intervalu 60 – 120 min a účinek vymizí po asi 2 – 4 hod. Po požití ayahuasky dochází ke zvýšení krevního tlaku, zvracení a somaticky – dysforickým účinkům (Riba et al., 2001). Byla také zaznamenána signifikantní aktivace frontálních a paralimbických oblastí mozku, zvýšený průtok krve v bilaterálních oblastech předního ostrovního laloku s vyšší intenzitou v pravé mozkové hemisféře a v levé amygdale, která je spojená s emotivními reakcemi (Riba et al. 2006).

Ayahuaskové vize pramení z aktivace rozsáhlé neuronové sítě okcipitálních, temporálních a frontálních kortikálních oblastí, které jsou spojené s obrazotvorností, pamětí a intencionalitou. Intenzita opětovného vybavení obrazů je podobná přirozeným dojmům či představám, což dává vnitřním prožitkům pocit reálnosti (de Araujo et al., 2012). Ayahuasca obecně otevírá dveře vnímání a člověk se tak stává více citlivým při všímání si svého okolí (Dobkin de Rios, 2009).

Schmid, Jungaberle, & Verres (2010) provedli studii s 15 osobami, které podstoupili terapii s ayahuaskou pro své specifické choroby (chronická bolest, rakovina, astma, deprese, závislost na alkoholu a hepatitida typu C). Většina účastníků byla přesvědčena,

že ayahuasca pozitivně ovlivnila jejich nemoc či zlepšila jejich copingové¹⁵ strategie vůči nemoci a obecně zlepšila jejich celkovou životní spokojenost (well – being¹⁶).

3.2 Psychická úroveň

Jiné výzkumy pro změnu zkoumají vědomí člověka a také to, jaké má ayahuasca účinky na psychiku člověka a jeho vnitřní prožívání. Někteří autoři tvrdí, že ayahuasca zprostředkovává přístup do hlubokých vrstev nevědomí, prožitých traumat a vytěsněných vzpomínek (Mabit, Giove, & Vega, 1996), což může napomoci k jejich zpracování a následnému zlepšení kvality života jedince. Riba et al. (2001) zjistili, že na psychické úrovni ayahuasca vyvolává změny ve vnímání a v procesu myšlení, ve formě řady myšlenek, vizí a vzpomínek, které mohou nabývat emocionálního obsahu. Kontakt s realitou zůstává nenarušený.

Z výzkumů vyplývá, že u osob, které poprvé užívaly ayahuasku v kontextu církve Santo Daime a União do Vegetal po dobu jednoho/dvou týdnů či šesti měsíců, se nejčastěji objevovala numinózní¹⁷ zkušenost, pocit smíření, vhled, ohrožující reakce, snížení fyzických bolestí a intenzity psychiatrických symptomů, zlepšení psychického zdraví, zvýšená sebedůvěra, optimismus, pocit nezávislosti, rozvoj asertivity, klidu a radosti (Barbosa, Giglio, & Dalgalarondo, 2005; Barbosa, Cazorla, Giglio, & Strassman, 2009).

Bouso et al. (2012) tvrdí, že se pravidelné užívání ayahuasky nejeví jako návykové. Díky své longitudinální studii dále zjistili, že pravidelní uživatelé ayahuasky vykazují nižší přítomnost psychopatologických symptomů ve srovnání s kontrolní skupinou. Skórovali lépe v neuropsychologických testech a výše v oblasti spirituality a v psychosociální adaptaci, jenž se odráží v některých postojoyých vlastnostech, jako například v hlubším vnímání smyslu života a subjektivně prožívané osobní pohodě.

Kavenská a Vosáhllová (2013) v rámci rozhovorů s dvaceti Čechy, kteří prožili zkušenost s ayahuaskou, zjistily, že prožitky z ceremonií byly velmi rozmanité a individuální. Byly charakterizovány jako intenzivní a subjektivně významné. Identifikovaly tak šest základních typů zkušenosti:

¹⁵ Copingovými strategiemi se rozumí strategie zvládnání stresu, vyrovnání se stresem.

¹⁶ Well – being je slovní výraz pro osobní pohodu, který se stal během posledních dvaceti let jedním z nejvíce studovaných psychologických témat (Blatný, 2010).

¹⁷ Výraz *numinózní* pochází z latinského pojmu *numinosum*, který označuje dynamické působení nezávislé na vědomé vůli člověka. Numinózní působení je provázáno hlubokými emocemi, typicky se jedná o prožitky bytostného Já.

- 1) **Obrazové vize** – intenzivní barevné obrazy s různými motivy (symbolicky zobrazená témata z osobní historie či osobního nevědomí, případně z kolektivního nevědomí).
- 2) **„Aha momenty“** – objasnění a pochopení některých problémů.
- 3) **Vhledy** – uvědomění si souvislostí mezi situacemi z osobní historie, opakování vzorců, vhledy do fungování aktuálních vztahů.
- 4) **Dialog s rostlinou** – subjektivní pocit komunikace s rostlinou formou vnitřního dialogu, případně obrazů, pocit komunikace s „duchem rostliny“.
- 5) **Desidentifikace** – subjektivní pocit oddělení se od svého vědomí a vědomého Já.
- 6) **Pocitové vnímání** – zesílené prožívání emocí (pozitivních i negativních).

3.3 Spirituální úroveň

Na spirituální úrovni, taktéž nazývané transcendentální, lze mluvit o zkušenostech „za hranicemi jedince“, které umožňují nový náhled do duchovních dimenzí. Vedou často k pocitu smysluplného života, jsou doprovázené pocitem smíření se sebou samým, s druhými, s přírodou, s vesmírem a s bohem jakožto zdrojem hlubokého míru (Mabit, 1988; in Mabit, Giove, & Vega, 1996).

Trichter (2006 – 7) sledoval vliv užívání ayahuasky na spirituální rozvoj osobnosti. Pracoval s dvěma skupinami osob v Kalifornii a v Kanadě, které se po dobu šesti měsíců účastnily ayahuaskových ceremonií s peruánskými šamany. Výsledky výzkumu ukazují, že u více než 75% účastníků vzrostl zájem o spirituální rozvoj. Jedinci, kteří prožili intenzivnější a pozitivnější spirituální zážitky během užívání halucinogenního nápoje, vykazovali větší a pozitivnější změny v dlouhodobém spirituálním „well being“. Dále byla u respondentů identifikována přítomnost světla a geometrických obrazců, úcta, respekt, vděk či bázeň, pocit spojení se s vyššími silami či s bohem, osobní reflexe a různé vhledy.

Krippner a Sulla (2000) zjistili, že ve zprávách z ayahuaskových sezení lze identifikovat velké množství spirituálních obsahů, což z ayahuaskových sezení dělá určitý druh „spirituální psychoterapie“. Spirituálně založený psychoterapeut by podle autorů mohl obsahy z ayahuaskového sezení využít při terapeutické práci s klientem. Dodávají, že mnoho psychologický směrů, kromě Jungiánů, humanistické, existenciální a transpersonální psychoterapii, nevěnují spirituální dimenzi v psychoterapeutickém procesu s klientem pozornost.

Využíváním psychotropních látek v rozvoji spirituality se ve své bakalářské práci zabýval student teologie na UK v Praze, Daniel Vondra (2012). Tvrdí, že pokud se tyto látky budou využívat moudře a s rozvahou, mohou být cennými pomocníky při rozvoji spirituality. „*Můžeme jejich prostřednictvím komunikovat s dlouho pozapomenutým světem duchů a naučit se mnohé nové věci*“ (46).

3.4 Možnosti psychoterapie s ayahuaskou

„*Srovnáme – li etiologii nemoci v rámci tradiční amazonské domorodé medicíny s tím, jak se o ní uvažuje v biomedicíně, zjistíme, že má zcela odlišný charakter. V kontextu tradiční medicíny se chorobný proces rozvíjí na základě určitého typu energetické poruchy, která předchází jeho vzniku a udržuje ho v chodu*“ (Horák, 2013, 44).

Studie o ayahuasce prokázaly, že je bezpečná, netoxická a terapeuticky užitečná. Další výzkumy by se měly zaměřit na její možný léčivý potenciál (McKeena, 2006). Zkoumání nových modelů léčby využívajících tuto halucinogenní rostlinu budou muset inkarnovat znalosti získané pozorováním šamanských praktik, z antropologických a psychobiologických studií o neurotransmiterních a neuroendokrinních účincích ayahuasky, aby se dosáhlo optimální odpovědi na to, jakým způsobem a jestli vůbec je možné ayahuasku využívat v medicínské a psychoterapeutické oblasti (Grob, 2006). Luna (2011) zmiňuje, že se ayahuasca v domorodém léčitelství běžně užívá k diagnóze a k hledání hlubokých příčin nemocí. Horák (2013) tvrdí, že při dodržení rituálu a poskytnutí terapeutického dohledu lze z ayahuasky učinit efektivní léčebný prostředek.

K přesnějšímu určení léčebného potenciálu ayahuasky jako medicíny je třeba jít za hranice konvenčních modelů léčby a prozkoumat učení minulých a vzdálených kultur (Dobkin de Rios, & Grob, 2005). Profesionální zdravotníci moderní doby budou muset čelit výzvám k odpovědi na potenciální léčebné účinky této starověké rostliny (Grob, 2006). Koncept medicíny je kulturně podmíněn a v současných západních společnostech o tomto konceptu rozhodují mocné zdravotnické instituce a systémy. Konkrétní substance jsou považované za léčebné ne pro jejich vlastní charakter, ale na základě jejich schválení odbornými třídami lékařů a farmaceutů (Tupper, 2008).

V kontextu amazonského tradičního léčení je pití ayahuasky považováno za mistrovské léčení všech nemocí. Ayahuasca sama o sobě není všelék, ale dokáže člověku ukázat, jaké další rostliny by měl užívat, jakým způsobem odvrátit čarodějné

útoky nebo jak se zbavit jedovatých infekcí a moru. Tyto praktiky znamenají v porovnání s evropskými praktikami kompletně odlišné vnímání zdraví a nemoci (Metzner, 2006). Avšak i na západě vznikají vědecké studie o terapeutickém využívání ayahuasky.

Extrakty z ayahuasky byly například úspěšně aplikovány na léčbu Parkinsonovy choroby, ale doposud se léčba tohoto typu běžně nevyužívá. Existují nepodložené zprávy o tom, že se například po jednom až dvou sezeních s ayahuaskou dotyčný vyléčil z rakoviny. Také na psychologické úrovni existují důkazy o pozitivních terapeutických změnách po rituálním užívání ayahuasky. Projekt Hoasca mj. prokázal, že dlouhodobé užívání ayahuasky zlepšilo krátkodobou paměť a celkově mentální schopnosti. Tyto výsledky by mohly znamenat, že ayahuasca spadá do kategorie substancí známých jako „chytře drogy“ nebo „nootropika“ (Metzner, 2006).

Léčit drogově závislé pomocí psychoaktivních látek se může zdát psychoterapeutům ze západu naprosto paradoxní. S rostoucím počtem důkazů úspěšné léčby skrze užívání tradiční medicíny v kontextu rituálu z ní však dělá jeden z nejefektivnějších nástrojů pro léčbu osob se závislostí na návykových látkách. Příkladem mohou být stovky pacientů, kteří absolvovali léčbu v terapeutickém centru Takiwasi pro drogově závislé v peruánském městě Tarapoto. Výsledky léčby dokazují, že užívání ayahuasky za kontrolovaných podmínek v rámci její přípravy, předepisování a jejího užívání, může přinést překvapivé terapeutické účinky s výsledkem kompletní abstinence. V porovnání se západními metodami léčby drogově závislých je model Takiwasi odlišný v tom, že není založen na abstinenci pacientů. Součástí léčby je přítomnost pacientů na katarzních ayahuaskových sezeních a psychoterapeutické doprovázení vedoucí k prožitkům hluboce zasazených somatických vzpomínek a k jejich integraci do zraněného já (Mabit, & Sieber, 2006). Ayahuasca kvůli svému purgativnímu efektu může být účinnější pro léčbu drogových závislostí než například LSD. Neboť drogově závislý potřebuje jak fyzickou očistu, tak očistu mentální, emocionální a očistu naučených vzorců chování. Pozitivní výsledky při léčbě drogově závislých (například v centru Takiwasi), by měly vést k rozvoji celostního modelu léčby drogových závislostí s využitím ayahuasky (Metzner, 2006).

Kavenská (2013) během své stáže v centru Takiwasi zrealizovala výzkum, jehož záměrem bylo zjistit, jak ovlivňuje užívání ayahuasky proces formování vztahu k sobě samému. Výzkumný soubor tvořili pacienti centra Takiwasi, kteří mezi lety 2000 – 2010 podstoupili léčbu drogové nebo alkoholové závislosti. Výsledky výzkumu ukazují, že ayahuasková sezení byly pro pacienty klíčovým nástrojem sebepoznávání. Během sezení s ayahuaskou docházelo k odkrývání zapomenutých vzpomínek, jejich

znovuprožívání a pochopení v souvislosti s aktuálními pocity a chováním. Dále docházelo k vyplavování (potlačených) emocí a jejich následnému zpracování, ke konfrontaci s negativní stránkou sebe, uvědomění si svých potřeb, sycení některých potřeb, navázání kontaktu s tělem, získávání náhledu a vhledu do situace, navození silného pocitu bezpečí, pocitu sounáležitosti, aj. Často pozorovaným jevem byl také pocit očisty na všech úrovních – tělesné, psychické i duchovní. Můžeme tedy zhodnotit, že využití ayahuasky v psychoterapii má pozitivní dopad na celkový stav jedince a je efektivním nástrojem pro léčbu drogových závislostí.

Nabízí se otázka, zdali by model užívání ayahuasky mohl být zakomponován do systému psychoterapie a léčby nemocí. Například Ricardo Diaz Mayorga¹⁸ se pokusil zrealizovat projekt „Iniciativa yagé“. Jednalo se o návrh projektu, který by začlenil práci s ayahuaskou do lékařství, a který s kolegy prezentoval při jedné události na Universidad de Caldas v Bogotě. Zapojil do projektu odborníky z neuropsychologie a dalších akademických oborů. V rámci projektu byl vymyšlen plán na spolupráci mezi fakultami psychologie a medicíny, v plánu byly mj. i video konference. Všichni lidé zahrnuti do projektu byli velmi entuziastičtí se spoustou nápadů, ale projekt nakonec zrealizován nebyl, protože se nenašel žádný zájemce, který by projektu věřil a finančně ho zaštil. Mayorga podotýká, že mezi lidmi existuje velká ignorace vůči tomuto tématu, a že doposud někteří lidé práci s ayahuaskou vnímají jako čarodějnictví. Není v našich právech odsuzovat ostatní lidi pro to, že zastávají jinou epistemologii. Důležité jsou výsledky jejich práce. Spousta osob se díky užívání ayahuasky zbavila závislostí na drogách, depresí, apod. Domorodá medicína využívající ayahuasku vyléčila nemoci, se kterými si západní medicína nevěděla rady (osobní sdělení 22. května 2014).

Z výše zmíněných údajů můžeme vyvodit závěr, že je nutné, aby se vědci oprostili od svých předsudků a podrobili zkušenosti s ayahuaskou nezaujatému systematickému zkoumání v poli medicíny a psychoterapie.

Grof (2013) zmiňuje, že s revolučním postupem různých oborů moderní vědy souběžně opouštíme okouzlení zastaralým materialistickým viděním světa a před našima očima se začínají vynořovat obrysy nového uceleného chápání nás samých, přírody a vesmíru. Je toho názoru, že tento vynořující se nový alternativní přístup k bytí bude v sobě spojovat vědu a spiritualitu a že vnese do našeho technicko – vědeckého světa důležité prvky odvěké moudrosti.

¹⁸ Kolumbijský sociolog a expert na téma užívání ayahuasky.

4. Ayahuaskový šamanský turismus aneb „obchod se spirituálním“

„Není to přímá cesta, ale přece je to cesta. Držím se těchto slov, která říkají, že pravda není na prodej, že moudrost je tu pro tebe, ale je třeba ji sdílet. Jinými slovy, je špatné z ní dělat obchod“ (Narby, 1998, 41).

V posledních letech se vzedmula velká vlna zájmu o užívání rostlin v posvátném spirituálním kontextu, jenž zahrnuje také zájem o psychotropní rostliny jako je ayahuasca (Montgomery, 2008). Informace o tradičním užívání ayahuasky vnikly silně do západních kultur skrze mnohá díla autorů, kteří měli s ayahuaskou zkušenosti. Můžeme zmínit *Yagé letters* (Dopisy o yagé) spojené s Williamem Borroughsem a Allenem Ginsbergem publikované v roce 1963. Později skrze biografii Manuela Córdovy de Rios, jejímž autorem je Bruce Lamb, publikovanou v roce 1971 pod názvem *Čaroděj z horní Amazonie*, která vypráví o chlapci, který byl zajat indiánským kmenem. Během zajetí prošel šamanským zasvěcením prostřednictvím psychotropní rostliny ayahuasca a získal mnoho znalostí o rostlinách džungle a jejich léčivých schopnostech. Zvýšený zájem o ayahuaskový turismus byl ovlivněn také dílem *The invisible Landscape* (Neviditelná krajina) (1975), ve kterém filozof Terence McKenna a jeho bratr Dennis McKeena zaznamenali své ayahuaskové vize. Několik mestizo – ayahuasqueros opakovaně cestovali do Severní Ameriky a Evropy, kde v soukromých domech vedli ceremonie především pro vzdělané lidi ze střední vrstvy (Metzner, 2006).

4.1 Definice ayahuaskového turismu

S přibývajícím povědomím o ayahuaskových šamanských rituálech vzrostl v posledních letech počet cizinců především z Evropy a Severní Ameriky, kteří se účastní výletů do Amazonie za účelem prožitku ayahuaskového sezení se šamanem. Metzner (2006) hovoří o stovkách až tisících Evropanů a Severoameričanů, kteří se účastní ayahuaskových ceremonií. Domorodí obyvatelé na to reagují formou zakládání center, která nabízejí šamanské rituály pro cizince (Fotiou, 2010b; Tupper, 2008, 2009) a z domorodých posvátných tradic se rodí určitý druh „spirituálního byznysu“. Dobkin de Rios (2009) nazývá tento fenomén *drogovým turismem* a tvrdí, že může být nebezpečný

pro všechny zúčastněné. Je toho názoru, že tím dochází ke změnám a destrukci tradičního léčitelství a jeho kořenů, které sahají až do prehistorie. Francouzský lékař Dr. Mabit¹⁹ poznamenal, že západní svět má tendenci užívat tradiční prvky, vytržené z původního kontextu, konzumním způsobem (osobní sdělení 21. září 2013). Tupper (2009) uvádí, že se ayahuasca čím dál častěji užívá mimo svůj domorodý kontext například v Severní Americe, Evropě, Austrálii, na Novém Zélandu a v některých částech Asie.

S rozvíjejícím se turismem a možností potenciálně velkých výtěžků může dojít k znesvěcení ritualizovaného užívání ayahuasky. Neošamani, tzv. léčitelé, často dělají z tradičních ayahuaskových rituálů byznys a turisty berou jako tučný zdroj příjmu. Důvěřivým turistů nabízejí rituály a procedury, jež se často podobají frašce a nemají s tradičními léčivými rituály nic moc společného (Dobkin de Rios, 1994, 2009).

Domorodí obyvatelé Amazonie pili ayahuasku po tisíce let, aby se chránili před nepřáteli, předpovídali budoucnost nebo léčili své psychické či fyzické choroby. Turisté tyto mystické či náboženské zážitky podstupují s touhou po seberealizaci, růstu či kompenzaci toho, co člověku v jeho životě a vlastní kultuře chybí, např. nedostatek společenské tradice a předávaných hodnot, nízké sebevědomí (Dobkin de Rios, 1994) či nedostupnost alternativní léčby v jeho zemi (Grunwell, 1998; Metzner, 2006).

Zdá se, že lidé ze západu prostřednictvím prožitků šamanských rituálů rozšířili svůj systém víry a jdou za hranice konvenčního materialistického paradigmatu západní vědy založeného na domněnce o nadřazenosti lidí, jež má za následek znesvěcování, objektivizaci a znehodnocování přírody. Moderní materialistický světový názor, který se obsedantně soustředí na technický pokrok, kontrolu a vykořisťování přírodních zdrojů, se víceméně kompletně oddělil od spirituálního vnímání přírody. Hlavní zdroj tohoto paradigmatu sahá do období rozvoje mechanické vědy v sedmnáctém století. Znovuobrození šamanských praktik a posvátného užívání halucinogenních rostlin představuje znovusjednocení vědy a spirituality. Lidem, kteří prožili rituální užívání ayahuasky, se opakovaně vynořují témata týkající se obav o ochranu a integritu Země, ohrožené životní prostředí, živočišné druhy a domorodou kulturu. Rostoucí zájem o ayahuaskový šamanismus představuje světové hnutí za přímým, empirickým a spirituálním spojením s přírodním světem (Metzner, 2006).

Winkelman (2005) díky rozhovorům s patnácti turisty, kteří navštívili Amazonii za účelem užití ayahuasky v kontextu rituálu, zjistil, že hlavní motivací bylo spirituální

¹⁹ Zakladatel rehabilitačního a výzkumného centra pro drogově závislé v peruánském Tarapotu propojující principy tradiční amazonské medicíny a západní vědy.

uvědomění, osobní a vztahový spirituální rozvoj a emocionální léčení. Někteří hledali životní směr a osobní vývoj či vyléčení závislosti na návykových látkách. Mezi přínosy užívání ayahuasky bylo zmiňováno zvýšené sebeuvědomění, osobní rozvoj, vhléd do vlastního života, přístup do hlubších dimenzí svého já a posílení vyššího já. Někteří hodnotili pozitivně spirituální zážitky a vyléčení emocionálních a fyzických problémů. Také špatné zkušenosti během sezení s ayahuaskou byly později hodnoceny pozitivně. Pouze jediný respondent uvedl jako primární motivaci k užití ayahuasky samotný efekt drogy, což v porovnání se zbylými výpověďmi respondentů poukazuje na spirituální přesah těchto cest do Amazonie.

Luna (2011) považuje ayahuaskový turismus za pokračování tradice domorodých léčitelů v mezinárodním kontextu, který má svou pozitivní i negativní stránku. Mluví o globálním fenoménu, který ztělesňuje praktiky různých tradic, včetně brazilských religiózních organizací a prolínání šamanismu s terapeutickými praktikami. Turisty vyhledávající zkušenosti s ayahuaskou pokládá spíše za hledače vnitřních průvodců při procesu seberůstu. Věří, že ayahuasca má velký potenciál jakožto kognitivní nástroj pro studium vědomí.

4.2 Rizika užívání ayahuasky

Účast turistů na ayahuaskových sezeních je unikátní ve smyslu zjevných benefitů, které z této zkušenosti mohou vytěžit. Vždy je však důležité zajistit zájemcům o tuto zkušenost její bezpečný průběh (Grunwell, 1998). Aby se předešlo negativním dopadům a zvýšily se pozitivní účinky ayahuasky, adaptovali curanderos striktní opatření týkající se především dietních postupů a sexuálního omezení. Ayahuasca by proto měla být konzumována výhradně v rámci disciplinovaných rituálů v kontrolovaném prostředí (Mabit, & Sieber, 2006).

Důležité je, aby se každá osoba cítila dobře, aby ceremonie proběhla v pořádku a aby všichni zanalyzovali to, co zanalyzovat mají. Jedná se o místo, kde člověk dochází k vnitřní rovnováze. Curanderos musí zůstat velmi bdělí, opatrovat během ceremonie všechny zúčastněné a kontrolovat vše, co se během ceremonie odehrává. Curandero například nemůže během ceremonie usnout a nechat ostatní, aby si sami prožívali svůj proces. Curandero musí účastníky rituálu ochraňovat, protože má velkou zodpovědnost. Když se někdo ze zúčastněných vychýlí z rovnováhy, naruší se celá ceremonie. Někteří

šamani se například uloží v hamaku²⁰, aby si odpočuli, což není dobré. Curandero je tam od toho, aby zpíval a doprovázel všechny zúčastněné, aby se vše udržovalo v harmonii (Quintero, osobní sdělení 14. dubna 2014).

Dalším rizikem je proces integrace zkušenosti. Pro osoby ze západu může být integrace tradičního modelu užívání ayahuasky obtížná a vést tak ke zmatení a možnému zkreslování dále předávaných informací o prožité zkušenosti (Grunwell, 1998; Lewis, 2008). Důraz by měl být kladen také na psychologickou resilienci osob užívajících ayahuasku a možnost psychotherapeutického zpracování případné spirituální krize jako důsledku jejího užití (Lewis, 2008) neboť prožitky z ayahuaskových ceremonií jsou často velmi silně emočně podbarvené.

O tzv. stinné stránce šamanismu se zmiňuje Mabit, neboť se někdy užívá nevhodným způsobem s neetickými záměry (osobní sdělení 21. září 2013). Kavenská (2013) tvrdí, že důsledkem neprofesionálních praktik může být v lepším případě skeptický pohled na účinnost tradiční domorodé medicíny, v horším případě i závažné psychické problémy, jakými jsou zmatenost, deprese, psychotické stavy, aj. Tito neprofesionálním přístupem postižení lidé pak často vyhledávají jiné šamany, aby jim pomohli vzniklé potíže odstranit.

Jsou dokumentovány i případy, kdy se lidé „zbláznili“ nebo v důsledku podání toxických rostlin zemřeli. Dobkin de Rios (2009) upozorňuje na fakt, že mnoho neošamanů neprošlo dlouholetým šamanským výcvikem, který obnáší práci s rostlinami, učení se od zkušených curanderos a dobu strávenou na dietách o samotě v džungli. Nemají tak potřebné znalosti, zkušenosti, kontrolu a osobnostní kvality, čímž riskují mentální i fyzické zdraví svých zákazníků. Mnozí léčitelé např. neberou v potaz zdravotní a duševní stav turistů, nemají informace o jejich předchozích onemocněních ani o chemických interakcích látek, které jim podávají. Často ani nerespektují nutná dietní opatření, která užívání halucinogenních rostlin doprovázejí. Tento druh turismu vyžaduje nutně určitou regulaci, neboť halucinogenní rostliny jsou mocné a v rukou nepatřičných osob mohou spíše uškodit než pomoci. O nutnosti speciálního šamanského výcviku spojeného s přísnou dietou, odříkáním a s nutnou sexuální abstinencí se zmiňuje také Luna (2011).

Tupper (2008) navrhuje, že by měla být uzákoněna opatření, aby se zajistilo bezpečné vedení ayahuaskových rituálů zkušenými a kompetentními ayahuasqueros. Ať už skrze seberegulaci nebo certifikát, či existenci kontrolovaných a licencovaných center, kde

²⁰ Hamaka je houpací síť.

se konají ceremonie s ayahuaskou. Za důležité považuje také regulaci produkce nápoje, která stanoví jeho specifickou „čistotu“ a sílu.

Tupperův záměr o maximalizaci zisků a redukci rizik v souvislosti s užíváním ayahuasky je opodstatněný. Otázkou je, jakým způsobem se dá prakticky aplikovat mezi domorodé obyvatele, kteří ayahuasku připravují a užívají lidovým způsobem naučeným od svých předků.

Mayorga tvrdí, že curanderos nejsou osoby, se kterými by se dalo snadno domluvit na některých pravidlech nebo systematické užívání ayahuasky. Jsou velmi nedůvěřiví. Pro osoby, které nemají s curanderos vztah založený na důvěře a nespolupracují s nimi, musí být velice těžké stanovit pravidla, která by měla být léčiteli při práci s ayahuaskou splňována. Mayorga, který v Kolumbii realizoval již nejméně 147 seminářů s ayahuaskou, říká, že v Kolumbii existuje etický systém pro šamanské praxe s touto rostlinou. Zahrnuje tři podmínky, které by měly být dodržovány. Rituál by měl být **(a) legitimní, (b) bezpečný** a **(c) užitečný**. Je důležité, aby ayahuasku podávali znalí a zkušení curanderos. Nutné je podle něj také připravit dopředu osoby, které se na ceremonii chystají. Informovat je o všem potřebném, seznámit je s dietou, zjistit jejich motivaci, apod. (Mayorga, osobní sdělení 22. května 2014).

Důležitost zajištění bezpečného užívání ayahuasky potvrzují důkazy o tom, že při nedodržení přesných pravidel a osvědčených postupů může dojít k poškození osob užívajících ayahuasku. Dobkin de Rios (2005, 2009) hovoří o případech, kdy šamani přidali do odvaru z liány další toxické rostliny, např. květ halucinogenní rostliny toé (*Brugmansia suaveolens*) a způsobili turistům vážné psychické či zdravotní problémy, v některých případech i smrt.

Existují některé případy úmrtí osob, které užívaly ayahuasku v rámci šamanského rituálu. Devatenáctiletý chlapec z Velké Británie zemřel v dubnu 2014 v regionu Putumayo v Kolumbii. Podle britského vyšetřovatele Benedicta Allena existují dva hlavní problémy související s užíváním ayahuasky: „šamani a fakt, že tyto postupy nejsou v žádném ohledu regulované“ (*¿Cual peligroso es experimentar con ayahuasca o yagé?: If only, if only*, 28. dubna 2014). Další žena zemřela roku 2008 v Bogotě, Kolumbie. Mayorga zmínil, že se užívání yagé vymyká kontrole. Nemůže být například užíváno po konzumaci alkoholu, nebo pokud jsou u dotyčného přítomné některé nemoci (*Murió británico que tomó yagé en Putumayo: If only, if only*, 28. dubna 2014).

S Ricardem Diaz Mayorgou se autorka diplomové práce během svého studijního pobytu v Bogotě (2014) setkala osobně, aby zjistila jeho názor týkající se problematiky

ayahuaskového turismu a jeho důsledků. Mayorga zmínil, že hlavním problémem při užívání ayahuasky mladými lidmi je jejich netrpělivost, která je pro mladé osoby typická. Mají různá očekávání v souvislosti s vizemi, které by jim ayahuasca měla přinést. A pokud se jejich očekávání okamžitě nesplní, naléhají na taitas, aby jim dali další dávku, protože v průběhu ceremonie nic necítili. Někteří taitas nemají s cizinci zkušenosti a neví, jak se k nim chovat. Nedokážou se nátlaku cizinců bránit a dají jim víc. Toto se stalo v případě chlapce z Velké Británie, který pil ayahuasku v sobotu a za tři dny ji vyžadoval znovu, aby využil poslední příležitosti před svým odjezdem domů. Dalším klíčovým faktem bylo, že taita užíval směs ayahuasky s příměsí jedné specifické rostliny. V Kolumbii se nápoj typicky připravuje kombinací liány *ayahuaska* (*Banisteriopsis caapi*) a *chagropanga* (*Diplopterys cabrerana*), která obsahuje DMT. Taita ve směsi použil rostlinu, která se v místních kruzích nazývá *borachero* (*Brugmansia*). Tato směs ayahuasky a borachera není pro každého, především ne pro ty osoby, které neprošly iniciací a nemají dostatečné a dlouholeté zkušenosti s užíváním ayahuasky. A protože mladík během ceremonie nic necítil, přiměl taitu, aby mu dal další kalíšek, který ho následně paralyzoval. Lidé z informačních médií si myslí, že zemřel na důsledky křečí po užití ayahuasky, kdežto Mayorga uvedl, že chlapec s velkou pravděpodobností zemřel po pádu z motorky, když jej místní lidé převáželi do nemocnice (Mayorga, osobní sdělení 22. května 2014).

Další smrt francouzského turistu se odehrála v roce 2011 v peruánském městě Iquitos. Pravděpodobně šlo o předávkování ayahuaskou nebo kontraindikaci některé z nemocí (Loreto: Turista francés muere por sobredosis de ayahuasca: If only, if only, 26. listopadu 2011).

Fotiou (2010b) v rámci svého výzkumu o ayahuaskovém turismu v souvislosti s vlastními zkušenostmi a referencemi zúčastněných osob potvrzuje, že se šamanské schopnosti užívají jak k léčení, tak i k záměrnému ubližování a poškozování druhých lidí (tzv. brujos, viz. kap. 2.3.1).

Je důležité dbát o ochranu cizinců, kteří podnikají daleké cesty do Amazonských pralesů, aby se účastnili šamanských ayahuaskových rituálů. Stejně tak důležité je však mapovat, jak na tento příliv turistů reagují místní lidé a jaký dopad to může mít na jejich život, kulturu a prostředí, ve kterém žijí. O vlivu ayahuaskového turismu na domorodé obyvatele a ekonomiky těchto regionů se spekuluje, ale jisté je, že i nadále poroste (Tupper, 2008). Metzner (2006) se zmiňuje o vlně kritiky vůči možným vykořisťovatelským tendencím v souvislosti s pronikáním turistů do domorodých kultur.

Grunwell (1998) říká, že s inflací turistů může dojít k ohrožení či vymizení zdrojů ayahuasky.

Z opačného úhlu pohledu jsou turisté zdrojem příjmu do místních latinskoamerických ekonomik (Metzner, 2006). Peruánský vice ministr turismu považuje turismus do domorodých kultur za ekonomicky i sociálně přínosný. Příchod turistů pozitivně ovlivňuje život v komunitách, protože pomáhá udržet a zlepšit jejich infrastrukturu, místní služby jakými jsou například silnice, veřejná doprava, obchod, veřejné služby, atd. (Ministerio de Comercio Exterior y Turismo, 2013).

Dalším spekulativním tématem jsou ayahuaskové církve, které jsou kritizovány pro znehodnocování šamanských metod a učení. Církve si vytvářejí vlastní mytologie a jen výjimečně přisuzují přínosy v rámci léčivé a etnobotanické praxe domorodým indiánům. Zakladatel církve União do Vegetal se například považuje za inkarnaci krále Inků, který indiánům ukázal, jak mají připravovat a užívat ayahuasku. Starodávné znalosti domorodých lidí jsou tímto způsobem znevažovány a přehlíženy. Synkretické církve, které si zvnitřnily některé domorodé indiánské praktiky, nabízejí ayahuasku v rámci svých religiózních rituálů tisícům lidem v Severní i Jižní Americe (Metzner, 2006). S šířením poznatků o této neobvyklé a fascinující ayahuaskové zkušenosti bude potřeba zabránit jejímu zneužívání (Grob, 2006).

4.3 Zákony o užívání ayahuasky

Rituální užívání ayahuasky je v některých zemích světa legální, v jiných je naopak pod výhrůzkou peněžitých pokut a let strávených ve vězení zakázané. Závisí to především na protidrogových politikách jednotlivých zemí a na otevřenosti a toleranci autorit dané země vůči vykonávání různých druhů spirituálních, náboženských nebo alternativních praktik či tradičně zakořeněných zvyků a rituálů.

Brazilská vláda v roce 1991 zhodnotila, že přínosy rituálního užívání ayahuasky převažují nad potenciálními riziky a dala svolení k užívání „posvátného čaje“ skupinám, které se hlásí k církvi Santo Daime a União do Vegetal (Tupper, 2008). V dubnu 2008 bylo rituální užívání ayahuasky v rámci náboženským ceremonií uznáno za součást Brazilského národního kulturního dědictví (Labate, & Goldstein, 2009). V červenci 2008 vydal *Peruánský národní institut* prohlášení o legálním a chráněném užívání ayahuasky pro tradiční rituální účely a uznal její posvátný charakter. Stanovila se povinnost odlišovat posvátné rituální užívání ayahuasky v souladu s kulturně podmíněnými náboženskými

a terapeutickými účely od obchodních a konzumních zájmů západní společnosti (Directorate Of Registration and Study of Contemporary Culture in Peru, 2008).

V západním světě je otázka legality často nejasná. Čaj z liány obsahuje psychoaktivní látku DMT zakázanou v USA i ve většině evropských zemí. Z aktuálních informací je užívání ayahuasky v náboženském kontextu povoleno ve Španělsku. V Nizozemsku došlo k formální legalizaci užívání ayahuasky v kontextu náboženských rituálů díky soudnímu sporu, který nakonec vyhrála církev Santo Daime běžně užívající ayahuasku při svých náboženských obřadech. Podobné soudní spory se vedou i v dalších zemích Evropy (Shanon, 2002).

Příkladem může být soudní případ z Velké Británie. V září 2011 byl uvězněn a pokutován 100 britskými librami 51letý šaman Peter Aziz, který v Británii uskutečnil ceremonii s ayahuaskou, na kterou pozval 20 lidí. Zatímco pro některé účastníky byla zkušenost považována za posilující, jiní se cítili kompletně vystrašení. Britský soud jej shledal vinným za produkci a podání drogy třídy A. Zatímco šaman byl přesvědčen o léčivých účincích ayahuasky s potenciálem vyléčit osobám i rakovinu, detektiv a vedoucí inspektor Phillip Jones uvedl, že je DMT obsažené v ayahuasce nebezpečné. „*Je to ve stejné kategorii jako heroin nebo kokain*“, dodal (Salkeld, 2011).

Nedávno se také konalo první soudní řízení v historii Ibizy za „pašování“ ayahuasky, kde byl po světové konferenci o ayahuasce obviněn Španěl ve věku 49 let za držení 11 litrů ayahuasky obsahující DMT. Obžalovanému byl navržen soud ve výši dvou let vězení. Soud bude rozhodovat podle toho, zdali shledá ayahuasku nelegální drogou nebo ne, a zdali ayahuaska způsobuje vážné škody na zdraví. Obhájce obžalovaného brání, že ayahuasca není uvedena na seznamu zakázaných látek a že je zdraví neohrožující. Obžalovaný tvrdil, že nevěděl o tom, že by ayahuasca mohla být považována za drogu a dodal, že ji konzumuje jako odvar v rámci své spirituální praxe. Soudní znalec, psychiatr a odborník na téma užívání ayahuasky u soudu řekl, že „*jde o amazonský nápoj, který se po tisíce let užívá jako domorodá medicína. DMT je entheogen, který se mezinárodními úmluvami považuje za drogu pouze ve své krystalické podobě, ne v tekuté. Zmínil se také o článku v recenzovaném časopise, který udával, že po studiu stovky osob, jenž užívaly ayahuasku po dobu patnácti let se u žádné z nich neobjevila závislost*“ (Sánchez, R., 07. října, 2014).

Otázka legality v České republice

České zákony přesně nevymezují, zdali je ayahuasca považována za omamnou či psychotropní látku. Z tohoto důvodu není zcela zřejmé, zda je její užívání v České republice legální či nelegální. S otázkou o legalitě užívání tohoto kontroverzního nápoje jsme se obrátili na PhDr. Evu Maierovou, PhD., která se pohybuje v poli adiktologie. Ta zkontaktovala internetovou právní poradnu a dne 26. října 2013 nám přeposlala email z právní poradny, ve kterém stálo následující:

„Z hlediska tzv. drogových trestných činů nemusí být samotná směs ayahuasca uvedena v seznamu omamných a psychotropních látek (OPL), postačí, že je tam některá z látek, která je v ní obsažena. Dále je třeba vzít v úvahu, že většina tzv. přírodních drog obsahuje jedy, které mají z hlediska trestního práva stejné postavení jako OPL. Pokud ayahuasca obsahuje DMT, který je obsažen v zákonu o návykových látkách, tak ani se samotnou ayahuaskou nelze volně nakládat. Obecně platí, že tzv. drogové trestné činy se týkají OPL, ale též přípravků je obsahujících, prekursorů a jedů. Kromě toho existuje též trestný čin šíření toxikomanie, který pracuje s pojmem návyková látka, kterou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobivé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování. Nemusí se přitom jednat o OPL ani jedy, nýbrž např. o některou z nových syntetických drog, která zatím na žádném z tzv. seznamů není. Pokud se týče přírodních drog typu ayahuasca upozorňuji na možné velmi zásadní dopady při vývozu, průvozu i dovozu těchto látek z ČR i do ČR i ve vztahu k ostatním zemím“.

Dalším nejasným tématem z hlediska českých zákonů je sdílení či šíření informací na veřejnosti o rituálním užívání ayahuasky. Zeman (2010) udává, že od 1. ledna 2010 je v České republice účinný nový trestní zákoník – zákon č. 40/2009 Sb. a v něm nová úprava ustanovení **§ 287 o šíření toxikomanie**. Nová právní úprava drogových trestných činů vychází z předchozí, která byla obsažena v ustanoveních § 187 – §188a zákona č. 140/1961 Sb. a zahrnuje nové okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby.

Doslovné znění ustanovení **§ 287 o ŠÍŘENÍ TOXIKOMANIE**:

- (1) Kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho v tom podporuje anebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.
- (2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, spáchá – li čin uvedený v odstavci 1

- a) jako člen organizované skupiny,
- b) vůči dítěti, nebo
- c) tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá – li čin uvedený v odstavci 1 vůči dítěti mladšímu patnácti let.

Výzkumy o rituálním užívání ayahuasky prokazují, že nejde o látku, na níž by jejím užíváním vznikala závislost (viz. kapitola o výzkumech v souvislosti s užíváním ayahuasky). I přesto je českými zákony kvůli svému obsahu látky DMT zahrnována do skupiny návykových látek. Proto je tedy jakékoliv nakládání s touto látkou či její dovoz zakázaný. Šíření informací o ozdravných účincích ayahuasky mohou být tedy českými zákony mylně pokládány za šíření toxikomanie. Osoby, které nabízejí možnosti vycestování do zahraničí za účelem rituálního užívání ayahuasky, kde je užívání ayahuasky legální a je dokonce považováno za posvátné, mohou být v tomto případě považovány za zločince, kteří svádí jiné k toxikomanii. Otázka šíření toxikomanie v souvislosti s ayahuaskou by se měla podrobit detailní analýze rizik a zisků spojených s jejím užíváním.

Téma legality užívání ayahuasky představuje výzvu pro právní systém a zákonodárce, kteří usilují o bilanci mezi trestnými zákony, veřejným zdravím a lidskými právy (Tupper, 2008). Je v rukách zákonodárců jednotlivých zemí, zdali budou i nadále považovat ayahuasku za drogu či návykovou látku nebo za druh účinné alternativní medicíny. Grob (2006) zmiňuje, že studie o ayahuasce reprezentují výzvu pro hlavní proud všech kultur, jelikož se do Evropy a Severní Ameriky šíří nové religiózní praktiky využívající halucinogenů jako posvátných rostlin.

4.4 Šíření informací o ayahuasce

Ayahuaskový turismus je možné sledovat s rostoucím množstvím internetových stránek a magazínů (např. Shaman's Drum) nabízejících „autentické šamanské rituály“ či návštěvy domorodých komunit (Grunwell, 1998; Metzner, 2006). Z analýzy webové stránky nabízející volnou účast na ayahuaskových šamanských ceremoniích (Holman, 2011) vyplývá, že hlavní reklamní strategií je kombinace obchodního a spirituálního kontextu. Hlavní roli zde hrají zprostředkovatelé, kdežto domorodí lidé, kteří tuto

zkušenost na místě poskytují, nejsou na internetu zmiňováni. Rozvíjí se mezinárodní obchod se spirituálním a tradičním domorodým mentálním dědictvím. Historický, sociální nebo tradiční kontext užívání rostlin v rámci ceremonií je nahrazován lákavým obchodním produktem ve formě „all – inclusive balíčků“ dostupných pro kohokoliv kdo má dostatek času a peněz.

Nabízí se otázka, kdo těží z ayahuaskové turismu a přenosu znalostí domorodých kultur? Podle dostupných informací jsou to nejen organizace, ale také jednotliví prostředníci mezi klientem a šamanem, kteří si účtují vysoké poplatky za zprostředkování šamanských služeb (Tupper, 2009). Mayorga navrhuje, že by bylo dobré zjistit, jaké typy zprostředkovatelů v souvislosti s ayahuaskovým turismem existují. Jestli jde o mediaci a nezištné předávání informací lidmi, kteří mají rozsáhlé zkušenosti, nebo o obchodníky s cílem obohacení se (osobní sdělení 22. května 2014).

Ke dni 24. listopadu 2014 bylo na veřejně přístupné sociální síti Facebook ve skupině nesoucí název „Ayahuasca“ 25.096 členů. Lidé ve skupině sdílí své názory na užívání ayahuasky, fotografie, videa, apod. Na Facebooku existuje více než 97 skupin, komunit, seskupení či organizací sdílející stejné téma: „Ayahuasca“. Tupper (2009) zmiňuje, že užívání internetu umožňuje mezinárodní sdílení zkušeností, myšlenek a názorů na ayahuasku a její účinky. Uvádí existenci internetových stránek jako www.erowid.org, www.ayahuasca.com, www.tribe.net, které umožňují lidem najít a předávat si informace o ayahuaskových rituálech. Na stránkách se vyskytují informace o amazonských destinacích nabízejících zkušenost s ayahuaskou a také doporučení spojená s určitými ayahuasqueros.

Mnozí domorodí léčitelé mají na svých internetových stránkách reklamu o svém centru nabízející léčivá sezení s ayahuaskou, editují brožury a zakládají své firmy. Tito léčitelé také často cestují po celém světě. Většinou jsou pozváni za účelem vedení ceremonie s halucinogenními rostlinami. Ve městech peruánské Amazonie existuje tzv. „šamanský servis“. Jedná se o smlouvy mezi prostředníky a místními curanderos, jenž poskytují šamanské ceremonie (Dobkin de Rios, 2009).

V roce 1999 Unie domorodých léčitelů pracujících s ayahuaskou v kolumbijské Amazonii deklarovalo: „*Ne – domorodí lidé konečně uznávají důležitost naší moudrosti a hodnoty našich léčivých a posvátných rostlin. Avšak mnozí z nich znesvěcují naši kulturu a teritoria komercializováním yagé a dalších rostlin... Oblékají se jako indiáni a hrají si na šamany. Dokonce naši domorodí bratři nerespektují hodnotu naší medicíny,*

obelhávají ostatní a prodávají naše symboly na vesnicích a ve městech“ (in Tupper, 2009, 126).

Mayorga spatřuje tvoření komunikačních sítí na internetu za pozitivní. Inteligentní lidé mohou skrze tato komunikační média rozpoznat potřeby Země, neboť lidstvo směřuje ke katastrofě. Mohou se začít spojovat, sdílet nápady, vytvářet návrhy a zvýšit povědomí lidí o tomto tématu (osobní sdělení 22. května 2014).

Ayahuaskový turismus je kontroverzním tématem novodobé společnosti a je aktuální pro všechny země a kultury. Ayahuasca se proto stává fenoménem globálním, který vyžaduje realizaci dalších studií a veřejných diskuzí (Luna, 2011).

5. Osobnost

V následující kapitole bude popsána osobnost, různé pohledy na poruchy osobnosti a transcendentní přesah osobnosti. Poslední podkapitola se věnuje inventáři PSSI a popisu teorie osobnosti PSI (Personality System Interactions) vycházející z osnabrúckého modelu osobnosti.

5.1 Popis osobnosti

V psychologii se pojem osobnost začal užívat až na počátku 20. století v souvislosti se studiem duševního života člověka. Osobnost začala být chápána jako celek, jako vnitřní uspořádání vyznačující se určitou organizovaností a funkční jednotkou a ne pouze souborem jednotlivých funkcí jako jsou vnímání, myšlení, cítění a chtění (Nakonečný, 2009).

Slovo osobnost má v psychologii tři významy. 1) **Hodnotící** pojem, který v běžné řeči nacházíme ve významu hodnotícím. Jde o „skutečnou osobnost“, nějakým způsobem pozoruhodnou, vynikající, především v pozitivním smyslu. 2) Osobnost jako **psychická individualita** jedince, tedy osobitost, odlišnost jedince od ostatních lidí a 3) osobnost jako architektura či **struktura** (uspořádání) **celku psychiky**, v tomto smyslu je analogií ke zkoumání anatomie a fyziologie lidského těla, jako rozčlenění psychiky na relativně samostatné složky, z nichž každá má určitou funkci (Říčan, 2007).

Existuje spousta definic, které se snaží postihnout pojem osobnost. Např. G. Allport osobnost vymezuje jako dynamickou organizaci psychofyzických systémů uvnitř individua, která determinuje jeho jedinečné přizpůsobení se svému prostředí. L. A. Pervin definuje osobnost jako charakteristiky člověka, které jsou podkladem konzistentních

vzorů chování, přičemž těmito charakteristikami rozumí myšlenky, city a pozorovatelné (navenek vyjádřené) chování (Blatný et al., 2010).

Na osobnost působí různorodé podněty z prostředí, ve kterém žije a na které skrze vnitřní dispozice reaguje. Tuto myšlenku lze vyjádřit schématem: $S \rightarrow (O) \rightarrow R$. Přičemž S = podnět, R = reakce a O = osobnost (Nakonečný, 2009).

Člověk je produktem socializace, spiritualizace a individuace. Stává se osobností úměrně tomu, jak se stává sám sebou (sebevědomým subjektem), jak získává kontrolu nad sebou samým a jak je schopný řídit svůj rozvoj. A zároveň jak se vědomě začleňuje do společenských vztahů a jaké postoje k životu zastává (Smékal, 2002).

Jung považuje osobnost za jednotu protikladů. Například Já je v protikladu s osobnostním kolektivním nevědomím, Jástvím, Personou a Stínem. Animus je opak ženského principu Anima, racionální funkce jsou opakem iracionálních funkcí psychiky, introverze je na opačném pólu extraverze, atd. Navzdory vzájemným rozdílům má každá osobnostní složka své místo pro individuální růst člověka. Souladný vývoj všech psychických komponent je nutnou podmínkou složitého procesu individuace (Cakirpaloglu, 2012).

Psychometricky orientovaní teoretici vlastností osobnosti se pokoušeli objektivně zjistit, odkud pramení skutečné vnitřní determinanty chování osobnosti. K tomuto účelu použili metodu zvanou **faktorová analýza**. R. B. Cattell prohlašuje, že faktorová analýza umožňuje nacházet zákony a sestavovat teorie o struktuře a dynamice osobnosti. V osobnosti existují přirozené struktury, které je možné identifikovat s podstatnými rysy. Definuje **faktor osobnosti** jako podstatu chování určující vliv, který je odpovědný za část variability množiny způsobů chování (Nakonečný, 2009).

H. J. Eysenck zastával jiné stanovisko. Vychází z neurofyziologického konstrukturu vzruchu a útlumu a z procesu podmiňování a dospívá až k úrovni postojů, chování a rysů osobnosti, tedy od genotypických rozdílů k rozdílům fenotypickým na úrovni sociálního chování (impulzivnost, družnost). Osobnost se vytváří z interakce vrozených biologických faktorů (vrozená konstituce) a vlivů prostředí. Na základě výzkumů v laboratořích pomocí svého faktorového modelu osobnosti (Eysenckův osobnostní dotazník) pojmenoval sekundární faktory, jakými jsou: 1) extraverze/introverze, 2) emoční stabilita/labilita (neuroticismus), 3) inteligence, 4) sklon k psychotickému onemocnění. Za charakterologické faktory však považuje pouze první dva (Nakonečný, 2009).

Dimenze extraverze – introverze je typová dvojice, jejíž pojmenování si Eysenck vypůjčil z díla Junga. Zdůrazňuje zde sociální izolaci proti družnosti. **Extraverti** jsou

osoby milující společnost, pocítují potřebu být obklopeni lidmi, s nimiž si mohou povídat (Smékal, 2002), jsou sociálně angažované, družné, impulzivní, nenucené, bezstarostné, s malými zábrany, mají rádi změny, milují zábavu a touží po vzrušení. Mají sklon k optimismu, k agresi, nejsou vždy zcela spolehlivé a jsou často závislé na mínění druhých lidí (Nakonečný, 2009). Naopak **introverti** jsou osoby klidné, introspektivní, dávají přednost idejím před lidmi, jsou zdrženlivé, vážné a mají rády život organizovaný řádem. Silně kontrolují své city, jsou spolehlivé a kladou velký důraz na etickou stránku života (Smékal 2002). Jsou to osoby uzavřené, spíše nepřístupné, mající sklon k sebezpozorování. Společnosti se spíše straní, jsou nedůvěřivé, dobře se kontrolují, spolehlivé, zdrženlivé, nemají rády vzrušení, jsou opatrné, trpělivé, pořádkumilovné a jsou poněkud pesimistické. **Emoční stabilita** znamená stabilní, vyrovnané a podnětům přiměřené emoční reakce, převažující klid a rozvahu. **Emoční labilita (neuroticismus)** znamená nestálé, lehce vyvolatelné a podnětům často nepřiměřené emoční reakce, kolísání nálad, neklid, zvýšenou senzitivitu, častou rozmrzelost či rozladěnost a přecitlivělost (Nakonečný, 2009). Neuroticismus však není totéž, co neurotičnost. Jeho vysoký skóre představuje disponovanost k neurotickému onemocnění (Smékal, 2002).

5.2 Od poruch osobnosti k transcendentnímu přesahu

Za poruchu osobnosti se považují specifické osobnostní vlastnosti, které způsobují subjektivní potíže a sociální problémy. Americká psychiatrická asociace vychází z uniformity a normativního pojetí „zdravé osobnosti“, podle které se vymezuje pojem „porucha osobnosti“. Podle Diagnostické a statistické příručky – verze IV (DSM – IV) představuje poruchu osobnosti *„přetrvávající vzorec prožívání a chování, který se významně odlišuje od očekávání v kultuře, ve které jedince žije, je rozsáhlý a nepružný, má počátek v adolescenci nebo v raném dětství, je stabilní v průběhu času a způsobuje utrpení nebo poškození“* (APA, 1994, 624; in Cakirpaloglu, 2012). Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN – 10) za poruchu osobnosti považuje *„extrémní nebo významné odchylky od způsobů, kterými průměrný člověk v dané kultuře vnímá, myslí, cítí a zvláště má vztahy k druhým. Takové vzorce chování mají tendenci být stabilní a zahrnovat různé oblasti chování a psychologického fungování. Jsou často, i když ne vždycky, sdruženy s různým stupněm subjektivní tísně a narušením sociálního výkonu“* (WHO, 2008, 226).

Poruchy osobnosti mohou být provázeny mírnými až závažnými psychickými potížemi. Mnoho jedinců se znaky poruchy osobnosti i přesto funguje v pracovním

a sociálním prostředí, aniž by se u nich objevovaly závažnější obtíže (Cakirpaloglu, 2012). Některé z poruch lze chápat jako extrémní vlastností. Mohou být mírnější, méně nápadné, ale přesto rozšířené. Pokud bychom šli do extrémů, mohli bychom pomyslně seřadit všechny lidi podle toho, v jaké míře je u nich přítomna určitá porucha osobnosti (Říčan, 2010).

Klinická psychologie se zaměřuje především na diagnostiku a léčbu psychických poruch a na odchylky od optimálního psychického stavu. Pro definování duševního zdraví obecně užívá objektivních kritérií. Zajímavostí je, že v posledních letech se do popředí dostává tzv. *psychologie osobní pohody*, která spadá pod větev pozitivní psychologie. Tato již plně uznávaná vědní disciplína se zajímá jak o negativní, tak především o pozitivní psychické stavy a klade důraz na subjektivní hodnocení osobní pohody. Psychologie duševní pohody považuje za důležité, jak se dotyčný člověk cítí, tedy *subjektivní* kritéria, tzn., co konkrétní člověk sám považuje za osobní pohodu, spokojenost a kvalitní život (Blatný, 2010). Můžeme tedy zhodnotit, že se pohled *psychologie osobní pohody* na psychické zdraví diametrálně odlišuje od pohledu tradiční klinické psychologie.

V nejširším smyslu je osobní pohoda tvořena dvěma složkami, **kognitivní** a **emoční**. Kognitivní složka zahrnuje to, jak člověk hodnotí svůj život a emoční tvoří souhrn nálad, emocí a afektů. V rámci osobní pohody hraje důležitou roli také pocit štěstí, tedy převaha pozitivních emocí nad negativními, dále životní spokojenost a sebehodnocení (Blatný, 2010).

Zastánci pozitivního nazírání na osobnost Peterson a Seligman (2004) považují za hlavní cíl člověka budování nejlepších kvalit života. V centru jejich zájmu je výzkum a podpora pozitivních potenciálů a tendencí lidské bytosti, jakými jsou empatie, altruismus, tolerance, vděčnost, pokora, atd. Výše zmiňovaní autoři sepsali 24 ctností, které se opakovaně vyskytovaly napříč kulturami a historickými epochami. Seskupili je do šesti kategorií zahrnujících moudrost a poznání, odvahu, lidskost, spravedlnost, umírněnost a transcendenci (in Blatný, 2010).

Poslední zmiňovaná kategorie, transcendence, neboli spirituálno, má v posledních letech vysokou frekvenci v odborném i obecném diskurzu (Říčan, in Blatný, 2010). Je proto důležité věnovat jí pozornost a rozebrat, jaké místo spiritualita zaobírá v životě člověka a jaký vliv má na osobnost jedince.

Slovo *spiritualita* pochází z latinského kořene slova „spiritus“, což znamená „dech“, a poukazuje na symbolický dech života. Spiritualita je považována za nehmotnou podstatu

reality. Spirituální dimenze umožňuje zakotvit se v životě a nalézt nejhlubší hodnoty a podstatu našeho bytí (Elkins, 1998).

Spiritualitou lze nazvat subjektivní, prožitkovou stránku náboženství. V dnešní době lze ale zaznamenat významnou polarizaci spirituality a náboženství. Náboženství je často vnímáno jako rigidní, zastaralé, moralistické, pokrytecky vnějškové, zatímco spiritualita slibuje niternost, autenticitu, svobodu, nedogmaticnost, hloubku citu, originalitu, atd. Spiritualitu lze v různé míře předpokládat jako přítomnou u naprosté většiny jedinců, ne – li u všech (Říčan, 2010). Heller (2007) považuje za podstatu náboženskosti potřebu odpovědi na otázku smyslu, která je prožívána v existenciální úzkosti (in Blatný a kol., 2010).

Elkins (1998) se svým výzkumným týmem zjistil, že spiritualita je komplex složený z několika hlavních komponent:

- **Transcendentní dimenze** – spirituální vnímání světa může spočívat ve víře v osobního boha nebo rozšíření vědomého já do nevědomých oblastí nebo „vyššího já“. Spirituální osoba věří, že to, co vidíme, není vše, co „tam“ je. Jinými slovy věří v neviditelnou dimenzi, s níž je přínosné být v harmonickém propojení. Vnímání této transcendentní dimenze Maslow ve své teorii nazval vrcholným zážitkem.
- **Smysl a účel života** – autentický pocit, že život člověka má hluboký smysl a účel.
- **Životní poslání** – vnímání odpovědnosti za svůj život, volání po nalezení odpovědi, „nalezení života skrze jeho ztrátu“.
- **Posvátnost života** – spirituální osoba vnímá každodenní život jako posvátný a zázračný.
- **Nezávislost na materiálních hodnotách** – uspokojení skrze duchovní a ne materiální věci, jelikož duchovní osobnost vnímá touhu po materiálu jako substituci neuspokojených duchovních potřeb.
- **Altruismus** – silný smysl pro sociální spravedlnost, pocit propojení s druhými lidmi, soucit a láska k lidem.
- **Idealismus** – víra v lepší svět, touha po pozitivních aspektech života.
- **Vědomí tragičnosti** – utrpení a bolest člověka, vědomí smrti jako hluboký prožitek existenciální závažnosti lidského života.
- **Ovoce spirituality** – duchovní prožívání světa má vliv na vztah k sobě, k ostatním, k přírodě, k životu a ke všemu, co člověk považuje za Nejvyšší.

Na spirituální prožívání člověka lze tedy pohlížet jako na zdravý způsob života, který přináší pocit radosti, odpovědnosti, lásky a pokory. Odvádí jej od pomíjivosti k hlubokému smyslu a autenticitě. Racionální člověk může naopak duchovně založeného člověka vnímat jako duševně narušeného s nepochopitelnými vzorci prožívání, chování a celkově bizarním nazíráním reality. Otázkou je, který z těchto dvou pohledů je správný a jestli vůbec máme právo hodnotit vnitřní prožívání člověka podle toho, co se nám zdá být „normální“.

Kuhl a Kazén (2002) upozorňují na patologizaci diagnostiky osobnosti, kdy byly v minulosti ukvapeně patologizovány zcela normální osobnostní rysy, jakými jsou například emocionalita a senzitivita, pro které byly nekritickým způsobem užity některé názvy škál (jako např. neuroticismus). Dále dodávají, že i dnes existuje nebezpečí považování zcela normálních osobnostních stylů za poruchy.

5.3 Inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti (PSSI)

Kuhl a Kazén v roce 1997 vytvořili osobnostní inventář PSSI (Persönlichkeits – Stil und Störungs Inventar), jenž byl zkonstruován na bázi osnabrückého programu diagnostiky osobnosti. Josef Švancara inventář přeložil do češtiny a upravil ho, aby mohl být v roce 2002 poprvé vydán v českém nakladatelství Testcentrum. Česká verze prozatím zahrnuje německé normy, vypracování českých norem by mělo být provedeno nejpozději ve 2. vydání PSSI. Zkušenosti dosvědčují, že připojené německé normy lze použít pro většinu aplikací v poli psychologie (Kuhl, & Kazén, 2002).

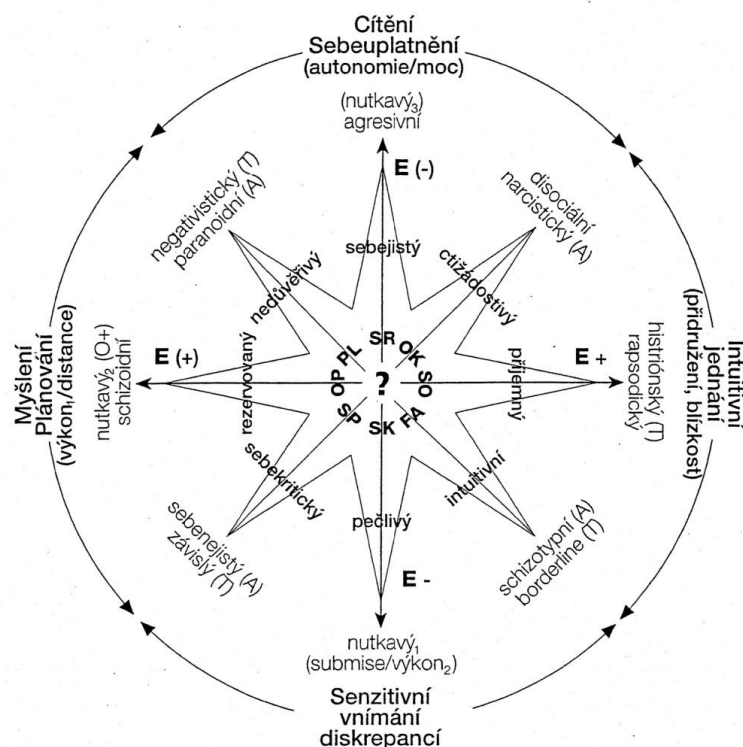
Inventář zachycuje 14 osobnostních stylů chápaných jako nepatologické varianty poruch osobnosti, jak jsou popsány v psychiatrických diagnostických manuálech (DSM – IV, ICD – 10). Původní verze PSSI obsahuje 140 položek. Existuje také zkrácená verze o 56 položkách. Inventář PSSI byl vyvinut a validizován na základě systémově analytické teorie osobnosti. Škály inventáře mají mimořádně propojenou síť vztahů s řadou klinických i neklinických rysů chování, což zakládá dobrou konstruktovou validitu inventáře (Kuhl, & Kazén, 2002).

PSSI se opírá o předpoklad, že ke každé z klinických kategorií poruch existuje analogický osobnostní styl. Určitá porucha osobnosti v sobě nese skrytou „základnu“, díky které lze identifikovat „jádro konstruktů“ a jemu odpovídající nepatologickou osobnostní dimenzi. PSSI se opírá o tuto základnu a předpokládá, že patologické vystupňování dává zvláště zřetelně vyniknout podstatným určujícím rysům určitého fenoménu. PSSI poskytuje důležité ukazatele pro diagnostiku poruch osobnosti. Diferencuje také příslušné

osobnostní rozdíly zvláště v okruhu nepatologických stylů. Umožňuje zkoumat funkční základy, rizikové faktory, vývojové podmínky a terapeuticky relevantní možnosti změn poruch osobnosti již u zdravých jedinců. Kromě diagnostiky a analýzy poruch osobnosti slouží PSSI zejména pro identifikaci individuálního stylu typického pro určitého jedince (Kuhl, & Kazén, 2002).

5.3.1 Teoretický rámec PSI

Teorie PSI (Personality System Interactions) byla vytvořena na základě experimentálně psychologického zkoumání osobnosti. Hlavní předpoklady teorie PSI spojují Jungovu kognitivní typologii (myšlení, cítění, intuice, vnímání) s klasickými typologiemi emocí (Hippokrates, Galenos). Východiskem teorie PSI je model STAR (obr. 5), který znázorňuje vztahy mezi základními **motivačními systémy** (systém odměn a systém trestů) a **základními emocemi** na jedné straně a intenzity **aktivace kognitivních makrosystémů** (myšlení, cítění, pociťování a intuitivní regulace chování) na straně druhé (Kuhl, & Kazén, 2002).

Obr. 5 Model STAR zachycující poruchy osobnosti na špicích hvězdy, odpovídající osobnostní styly (uvnitř paprsků) a aktuální konfigurace (zkratky ve vnitřním kruhu)

Legenda:

SR = seberegulace	OK = orientace na kontakt
SO = sebestředná orientace	FA = fantazie
SK = sebekontrola	SP = sebeuposuzování
OP = orientace na poznávání	PL = plánování
E(+) = sestupná regulace kladné emoce	E(-) = sestupná regulace záporné emoce
A = podmíněný podněty	T = podmíněný temperamentem
O+ = aktivace operativního systému, intuitivní regulace nezávislá na podnětech	

Pojem STAR je odvozen z tvaru hvězdy a z teorie PSI – ve středu hvězdy se může určitá osoba „pohybovat“ různými směry, které jsou znázorněny cípy hvězdy. Každý směr odpovídá mentálnímu stavu, který se vyznačuje specifickým interakčním vzorcem hlavních kognitivních funkcí. Jestliže se jedinec pohybuje natrvalo v jedné z těchto systémových konfigurací, tzn., že tato konfigurace je pro něho slepou uličkou, pak se jeho akční možnosti omezují. Hvězdnicový model symbolizuje interpretaci osobnostních poruch ve smyslu funkčního zúžení osobnosti. Kromě hvězdnicové symboliky se akronym STAR odvozuje ze začátečních písmen anglických pojmů *Spatial* (prostorový), *Temporal* (časový), *Acceptance a Rejection* (přijetí a odmítnutí) popisující hlavní funkce systémů odměn a trestů a jejich průvodní afekty ve formě kladné nebo záporné emotivity. Aplikace modulačních hypotéz teorie PSI umožňuje odvodit většinu symptomů poruch osobnosti, jestliže vycházíme ze specifických předpokladů o senzitivitě pro kladné a záporné emoce, jež je spojena s každou poruchou osobnosti (Kuhl, & Kazén, 2002).

Část II: Výzkumná část

6. Výzkumný problém, cíle a výzkumné otázky

Následující kapitola se bude věnovat výzkumnému problému, cílům výzkumu a výzkumným otázkám.

6.1 Výzkumný problém

Tendence cestovat za ayahuaskou do zemí Amazonie je v současné době vyšší než tomu bylo v minulosti. Souvisí to mimo jiné s vysokou dostupností informací, popularizací problematiky, snižujícími se náklady na cestování do vzdálených destinací i s lidskou touhou setkat se s cizími kulturami a prožít něco neobvyklého, exotického a vzrušujícího. Tento jev je natolik rozšířený, že má již téměř 20 let své označení – turistický šamanismus (někdy též šamanský turismus). O turistickém šamanismu se poprvé zmiňuje Dobkin de Rios (1994). Lidé vydávající se do Amazonie jsou ochotni zaplatit nemalé částky, aby se účastnili šamanských rituálů s ayahuaskou. Tradiční užívání ayahuasky se tak na mnoha místech proměnilo v rozvinutý byznys.

Turistický šamanismus s sebou přináší kromě řady pozitiv i určitá rizika. Podle Luny (2011) je třeba věnovat tomuto fenoménu pozornost, protože se díky němu stává ayahuasca fenoménem globálním a aktuálním pro všechny země a kultury. Jedním z možných řešení této situace je zodpovědné rozhodnutí a nezbytná informovanost osob, které tyto praktiky vyhledávají. V odborné literatuře však dosud chybí relevantní informace, z nichž by bylo možné čerpat. I v České republice je ayahuaskový šamanský turismus jevem aktuálním, avšak nedostatečně odborně zmapovaným. Ačkoliv přesný počet osob, které takovou zkušenost podnikly, není znám, dá se usuzovat, že se jedná o stovky, možná i tisíce jedinců. Na internetu také nalezneme několik českých serverů, které nabízejí cestu například do Peru za účelem užívání ayahuasky s „pravým šamanem“, a to s vysokou frekvencí a cenou.

6.2 Výzkumné cíle

Diplomová práce si klade za cíl přinést informace o fenoménu ayahuaskového turismu a informovat o něm odbornou i laickou veřejnost. Jedním ze stěžejních cílů je taktéž identifikovat potenciální rizika cest spojených s ayahuaskovými rituály a zvýšit celkové povědomí o procesu užívání ayahuasky.

Ústředním cílem této práce je:

- 1) zjistit, jakým způsobem ayahuaskový šamanský turismus probíhá – jaká je motivace účastníků ayahuaskových ceremonií (co od této zkušenosti očekávají), jaká je jejich reálná zkušenost, jaké jsou subjektivně vnímané přínosy a rizika a jak tuto zkušenost následně zpracovávají. K realizaci těchto záměrů bylo využito polostrukturovaného interview, screeningového dotazníku a zúčastněného pozorování (přímo v terénu v Peru na místech celosvětově známých jako centra ayahuaskové šamanského turismu).
- 2) zjistit, jaká je osobnostní struktura jedinců vyhledávajících jihoamerické šamany, aby s nimi užívali ayahuasku – určit, zda se osoby užívající ayahuasku nějakým způsobem odlišují od běžné populace, zda se jedná o jedince osobnostně výrazně nevybočující z normy či o jinak specifické typy osobností. K realizaci tohoto záměru byl využit osobnostní dotazník PSSI.

6.3 Výzkumné otázky

K dosažení výše zmíněných cílů bylo stanoveno několik výzkumných otázek.

- 1) Jaká je motivace osob vyhledávajících zkušenost s ayahuaskou?
- 2) Do jaké míry jsou tyto osoby obeznámeny s účinky ayahuasky?
- 3) Jak probíhá organizace cesty za užíváním ayahuasky?
- 4) Jaký je samotný průběh zkušeností?
- 5) Jaké jsou vnímané přínosy užívání ayahuasky?
- 6) Existují nějaká rizika spojená s užíváním ayahuasky?
- 7) Jakým způsobem osoby užívající ayahuasku začlenily tuto zkušenost do svého života?
- 8) Jaké jsou osobnostní charakteristiky jedinců užívajících ayahuasku?

Výzkumné otázky byly během realizace výzkumného projektu modifikovány a přizpůsobovány situačnímu kontextu. Například otázka týkající se integrace byla vyhodnocována společně s otázkou zabývající se přínosy plynoucími z užívání ayahuasky, neboť se výpovědi respondentů v těchto dvou okruzích překrývaly.

7. Metodologický rámec

Tato kapitola zahrnuje popis designu výzkumu a metod, které byly použity pro získávání dat, jejich následné zpracování a analýzu. Začátek kapitoly pojednává o celkovém procesu získávání dat, následuje popis kvalitativní a kvantitativní části výzkumu a poslední podkapitola se věnuje etickým otázkám výzkumného projektu.

7.1 Design výzkumu a metoda získávání dat

Data byla sbírána v **České republice** (březen – květen 2013; září – říjen 2013) a v **peruánské Amazonii** (červen – srpen 2013) na místech známých jako centra ayahuaskového šamanského turismu (města Tarapoto a Iquitos). Výběr respondentů byl realizován metodou sněhové koule, záměrného – účelového výběru a metodou samosběru (Miovský, 2006), což znamená, že nás respondenti mohli také sami kontaktovat, pokud se výzkumu chtěli zúčastnit.

Respondenty jsme v Peru nejčastěji oslovovali na ulici, na turistických místech (restaurace, kavárny, hotely, atd.) a v centrech, která nabízela sezení a pobyty s ayahuaskou. V České republice jsme se s respondenty setkávali v jejich domovech, v učebnách katedry psychologie FF UP, v přírodě nebo v kavárnách a restauracích. Podmínkou zařazení do výzkumu bylo vycestování do zahraničí za účelem užívání ayahuasky a účast nejméně na jednom sezení s ayahuaskou. Zjišťovali jsme také, kolik času uplynulo od posledního užití ayahuasky. Samotné rozhovory trvaly průměrně jednu hodinu, při aplikaci osobnostního dotazníku přibližně 1,5 hodiny.

Pro výzkumný projekt byl zvolen smíšený design. **Kvalitativní část** výzkumu zahrnovala administraci screeningových dotazníků, polostrukturované rozhovory, a zúčastněné pozorování během rituálů s ayahuaskou. Rozhovory v České republice byly vedeny v českém jazyce a v Peru v anglickém jazyce.

Tab. 1 Úvodní screeningový dotazník

Úvodní screeningový dotazník		
Pohlaví:	Věk:	Kód respondenta:
Vzdělání:	Profese:	
Rodinný stav:	Počet dětí:	
Vyznání (víra):		
Velikost místa bydliště:		
Počet návštěv Peru za cílem užívat ayahuasku:		

Počet curanderos („šamanů“), se kterými mám zkušenost: Počet absolvovaných sezení s ayahuaskou:
První zkušenost s ayahuaskou (rok): Poslední zkušenost s ayahuaskou (rok):
Zkušenost s jinými rostlinami podávanými curanderos: ano – ne Pokud ano, se kterými?
Zkušenost s purgativními sezeními (tzv. „purgas“, očista, zvracení): ano – ne Zkušenost s „dietami“ (pobyt v izolaci od lidí, minimum stravy, užívání rostlin): ano – ne
Dodržoval/a jste nějakou předepsaná opatření týkající se stravy, aktivit, aj.? ano – ne? Pokud ano, jak to vypadalo?
Důvod prvního užití ayahuasky:
Celkové zhodnocení zkušenosti na škále (1 – vůbec, 2 – spíše ne, 3 – průměrně, ani ano, ani ne, 4 – spíše ano, 5 – absolutně ano) – označte, prosím, tučně: příjemná 1 2 3 4 5 přínosná 1 2 3 4 5 finančně náročná 1 2 3 4 5 nebezpečná 1 2 3 4 5 dopad na následující život 1 2 3 4 5
Mám v plánu dále příležitostně užít ayahuasku: ano – ne
Důvod:

Tab. 2 Okruhy a příklady otázek polostrukturovaného rozhovoru

Okruh otázek rozhovoru
1. MOTIVACE   Co vás vedlo k tomu, že jste se rozhodl vydat se do Peru užívat ayahuasku? Co jste čekal, že by vám mohla tato zkušenost přinést? Proč jste se rozhodl dát jí přednost před jinými cestami (osobního rozvoje – př. meditace, jóga, terapie tmou, apod..)? Obával jste se něčeho?
2. INFORMOVANOST   Co jste do té doby o ayahuasce a jejím užívání věděl?
3. ORGANIZAČNÍ ZÁLEŽITOSTI   Podle čeho jste se rozhodl, kam se vydat, ke komu jít? Kdo vám tuto informaci zprostředkoval? Od koho jste se o tom dozvěděl? Dostal jste předem všechny dostačující informace? Měl jste zajištěné pouze užívání ayahuasky nebo kompletně celou expedici (včetně cesty, stravy, aj.)? Předcházel zkušenosti nějaký „úvodní pohovor“? Ptal se vás někdo na vaši anamnézu (psychický stav, prodělané nemoci, aj.)?

Přibližně na kolik korun vás celá tato zkušenost vyšla?
4. POPIS ZKUŠENOSTI   Co se dělo (popis sezení s ayahuaskou) – kde, jak často, s kým (organizačně)   Psychické prožitky   Obrazy, vize – zda byly, o čem, uměl jste si je vysvětlit?   Jak to odpovídalo předchozímu očekávání?   Pomáhal vám někdo zkušenost na místě zpracovat?
5. PŘÍNOS   Co vám to dalo? (psychicky, fyzicky, duchovně, jinak). Vnímáte po této zkušenosti věci jinak?   Byl přínos v souladu s očekáváním?   Co bylo na zkušenosti nejcennější?   Dalo by se to získat i někde jinde/jinak?
6. RIZIKA, NEGATIVNÍ ZKUŠENOSTI   Měl/a jste nějakou negativní zkušenost? Někdo jiný ze skupiny?   Co teoreticky hrozilo?   Jaké byly možnosti, kdyby se negativní zkušenost vyskytla?
7. INTEGRACE ZÍSKANÉ ZKUŠENOSTI   Jak tato zkušenost ovlivnila váš následující život?   Pracoval/a jste dále s tím, co jste se dozvěděl/a?   Vyhledal/a jste nějakou další formu práce na sobě?   Pracoval jste na sobě už dřív (před zkušeností)?   Zažil/a jste během Vašeho života nějaké parapsychologické zážitky – PŘED/ PO zkušenosti (např. mimotělní zážitky,...)?   Reakce okolí (blízkých lidí) po návratu (vidí vás nyní jinak?)   Šel/a byste do toho znovu/doporučil/a to druhým?

Kvantitativní část výzkumu je založená na prozkoumání osobnostních stylů jedinců, kteří prožili jednou či opakovaně sezení s ayahuaskou. Pro tento účel byl využit *Inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti* (Persönlichkeits – Stil und Störungs Inventar, PSSI; Kuhl, & Kazén 2002). Jedná se o sebeposuzovací inventář, jenž zachycuje 14 osobnostních stylů chápaných jako nepatologické varianty poruch osobnosti, jak jsou popsány v psychiatrických diagnostických manuálech (DSM – IV, ICD – 10). Pro výzkum byla použita česká verze inventáře obsahující 140 položek (Kuhl, & Kazén 2002) a zkrácená anglická a španělská verze obsahující 56 položek (Kuhl, & Kazén 2009), která nám byla poskytnuta autorem inventáře, profesorem Kuhlem, výhradně pro účely tohoto výzkumu. Vnitřní konzistence jednotlivých škál měřících styly osobnosti, jakožto indikátor spolehlivosti, je u obou verzí inventáře velmi uspokojivá. Cronbachův koeficient alfa

se pohybuje okolo 0, 80 (Kuhl, & Kazén 2002), u zkrácených dotazníkových verzí okolo 0, 73 (Kuhl, & Kazén 2009). Odpovědi tvořila čtyř bodová Likertova škála. Respondenti označovali, zdali jejich výpovědi *a) určitě nesouhlasí, b) spíše nesouhlasí, c) spíše souhlasí* nebo *d) určitě souhlasí* podle toho, nakolik daný výrok vystihoval jejich názor.

7.2 Metoda zpracování a analýzy dat

Rozhovory byly nahrávány na diktafon, doplňovány ručními poznámkami a poté přepisovány do dokumentu Microsoft Word. Anglicky vedené rozhovory byly přepisovány v anglickém jazyce a relevantní části rozhovoru byly přeloženy do českého jazyka. Přepisy rozhovorů nebyly doslovné. Nepodstatné části, odpovědi odbíhající od tématu, různá přeroknutí, pauzy nebo vícekrát se opakující slova se do dokumentu nezaznamenávaly. Relevantní výpovědi vztahující se k položené otázce byly dále redukovány a zaznamenány do programu Microsoft Excel pod jednotlivé zkoumané oblasti. Byly zobecňovány a podle obsahu kódovány a seskupovány do větších významových jednotek (Hendl, 2008), ze kterých byly vyvozeny obecnější tematické kategorie. Každý respondent odpovídal během rozhovoru na otevřené otázky, a jeho výpovědi se tak mohou objevit ve více než jedné výsledné kategorii.

Výsledky osobních dotazníku PSSI byly zpracovány formou deskriptivní statistiky. Výsledná data byla převedena na T – skóry a zaznamenána do programu Microsoft Excel. Výsledky dlouhé (n = 45) i krátké (n = 30) verze PSSI byly sjednoceny a analyzovány jedno – výběrovým z – testem.

7.3 Etické problémy a způsob jejich řešení

Respondenti byli obeznámeni s účelem výzkumu a byli informováni o anonymním nakládání s výzkumnými daty. Účast ve výzkumu byla dobrovolná a respondenti mohli od výzkumu kdykoli odstoupit. Před zahájením rozhovoru vyjádřili respondenti ústní souhlas se zvukovým záznamem, který byl pořizován k účelům pozdějšího detailního přepisu rozhovoru a k zachování úplnosti sdělených informací. Respondenti nebyli nuceni v průběhu rozhovoru odpovídat na všechny položené otázky, neboť se některé z nich týkaly velmi osobních a intimních prožitků. V případě sdílení intimních informací se v některých případech přerušilo nahrávání na diktafon a daná část rozhovoru byla zaznamenána ručními poznámkami.

Účast ve výzkumu nebyla nijak finančně odměněna. Jako kompenzace ochoty respondentů účastnit se výzkumu jim bylo přislíbeno zaslání individuální interpretace výsledků osobnostního dotazníku, kterou téměř všichni respondenti využili. Individuální výsledky byly respondentům odeslány emailem nebo jim byly předány a konzultovány osobně.

Výzkumný projekt byl realizován v souladu s ustanoveními Etického kodexu Českomoravské psychologické společnosti. I přesto, že je užívání ayahuasky v České republice dle dostupných informací zakázáno, respondenti užívali ayahuasku v zemích, kde je její užívání v rámci tradičního rituálu legální nebo je dokonce zákonem chráněné a vládou podporované (Peru).

8. Charakteristiky výběrového souboru

Následující kapitola popíše dva výběrové soubory respondentů spadající zvlášť do kvalitativní a kvantitativní části diplomové práce.

8.1 Výběrový soubor kvalitativní části výzkumu

Kvalitativní část výzkumu zahrnuje 27 osob, z čehož bylo 14 mužů a 13 žen. 13 respondentů pocházelo z České republiky a 14 respondentů z ostatních zemí Evropy (Anglie, Rumunsko, Francie, Rusko, Dánsko, Švédsko), z USA (Minnesota, Kalifornie, Washington, D.C.) a z Kanady. U všech respondentů jsme mj. zjišťovali věk, rodinný status, dosažené vzdělání a počet absolvovaných sezení s ayahuaskou. Věkové rozmezí účastníků výzkumu bylo 20 až 78 let s průměrem 43 a směrodatnou odchylkou 14,7. Minimální počet sezení s ayahuaskou bylo 1 a maximální 100, s průměrem 17,4 a směrodatnou odchylkou 22,8. Více než polovina respondentů byla svobodných. Podrobnější popis výzkumného vzorku zobrazují následující tabulky.

Tab. 3 Popis výzkumného souboru kvalitativní části studie

Věk	n	Vzdělání	n	Rodinný stav	n	Počet sezení s ayahuaskou	n
< 20	0	ZŠ	0	svobodný	16	1	3
20 – 29	6	SOU	1	ženatý/vdaná	8	2 – 5	6
30 – 39	4	SŠ	11	rozvedený	2	6 – 10	7
40 – 49	8	VŠ	15	ovdovělý	1	11 – 20	5
50 – 59	6					21 – 30	2
> 59	3					31 – 50	1
						> 50	3
suma	75		75		75		75

Sedm respondentů uvedlo jako svou víru křesťanství. Devět jich zmínilo, že se nepovažuje za příslušníky žádného náboženství, ale mají vlastní víru. Věří například v to, že je něco přesahuje, v boha, v nekonečno vesmíru a „vesmírnou inteligenci“ či „vesmírný řád“. Někteří uvedli víru v to, že „*smrtí naše bytí nekončí*“. Jedna respondentka zmínila, že se cítí být pohankou. Dvanáct respondentů uvedlo, že nemá žádnou víru a nejsou příslušníky žádného náboženství.

Následující tabulka zobrazuje průměrné hodnocení prožité zkušenosti s ayahuaskou. Respondenti hodnotili na škále od 1 do 5, nakolik se jim zkušenost zdála *příjemná, přínosná, finančně náročná, nebezpečná* a jaký měla *dopad na jejich život*, přičemž 1 = vůbec, 2 = spíše ne, 3 = průměrně, 4 = spíše ano, 5 = absolutně ano.

Tab. 4 Hodnocení zkušenosti s ayahuaskou

Hodnocení zkušenosti	Průměr
příjemná	3
přínosná	4,6
finančně náročná	3,3
nebezpečná	2,2
dopad na následující život	4,5

Respondenti často zmiňovali, že se o zkušenosti s ayahuaskou nedá mluvit jako o příjemné, protože člověk během ceremonií mnohdy velice trpí. Přesto byla tato zkušenost s ayahuaskou účastníky výzkumu hodnocena jako velice přínosná mající dopad na následující život, jako průměrně finančně náročná a spíše bezpečná.

Patnáct respondentů se vydalo do Jižní Ameriky za účelem užití ayahuasky pouze jednou a dalších dvanáct účastníků dvakrát a vícekrát. Průměrně měl každý z nich zkušenost s pěti šamany, minimálně s jedním a maximálně s dvanácti.

Někteří respondenti o své zkušenosti vyprávěli s odstupem několika hodin či dnů (13), někteří s odstupem měsíců (3) či dvou – čtyř let (10) a jedna respondentka, uvedla, že ayahuasku užila v roce 1999, tedy před patnácti lety.

Šest respondentů užívalo během svého pobytu v Amazonii pouze ayahuasku. Dvacet jedna respondentů zmínilo, že kromě ayahuasky užívali také jiné rostliny, které jim curanderos podávali (např. peyote, koku, tabák, ajo sachu, uschpu, mukuru, bobinsanu, chiric sanango, piñon blanco, chuchuwasi, piri piri, šalvěj divotvornou nebo lysohlávky).

Dvacet respondentů před užíváním ayahuasky prožilo purgativní sezení s rostlinami (např. tabák, rosa sisa, sauco), sedm z nich naopak žádné purgativní sezení neabsolvovalo. Jedenáct respondentů během svého pobytu strávilo několik dní na dietě, která obnášela užívání rostlin o samotě v džungli, zatímco šestnáct z nich zkušenost s pobytem v izolaci nemělo.

Všichni respondenti kromě jednoho uvedli, že několik dnů před, v průběhu a po zkušenosti s ayahuaskou museli dodržovat několik striktních opatření, která zahrnovala např. naprostou sexuální abstinenci, spíše vegetariánskou lehkou stravu, méně soli a cukru, kofeinu, mléčných produktů, vyvarování se vepřovému a hovězí masu, pikantním a tučným jídlům, zákaz užívání léčiv či jiných chemických produktů a užívání alkoholu nebo jiných drog.

Dvacet tři respondentů uvedlo, že mají v úmyslu užít ayahuasku znovu, protože tuto zkušenost považují za velice přínosnou, díky které se učí, poznávají se a osobnostně se rozvíjejí, získávají více vhledů do života, „čistí se“, apod.

Jeden respondent zmínil, že v této chvíli užívat ayahuasku neplánuje. A kdyby se rozhodl opačně, nešel by už do velkého turistického centra, ale užíval by ayahuasku v menší skupině lidí, kterým věří.

Tři respondenti uvedli, že ayahuasku dále užívat nechtějí a to z důvodu vysokého věku či nedostatku finančních prostředků, strachu o sebe nebo z pocitu, že už našli to, co hledali.

8.2 Výběrový soubor kvantitativní části výzkumu

Kvantitativní část výzkumu zahrnuje 75 osob, z čehož bylo 46 mužů a 29 žen. 45 respondentů bylo z České republiky a 30 z dalších zemí Evropy, USA, Kanady a Jižní Ameriky. Věkové rozmezí účastníků výzkumu bylo 20 až 78 let s průměrem 36,8 a směrodatnou odchylkou 12,5. Minimální počet sezení s ayahuaskou bylo 1 a maximální 130, s průměrem 18 a směrodatnou odchylkou 25,3. Podrobnější popis výzkumného vzorku zobrazují následující tabulky.

Tab. 5 Popis výzkumného souboru kvantitativní části studie

Věk	n	Vzdělání	n	Rodinný stav	n	Počet sezení s ayahuaskou	n
< 20	0	ZŠ	1	svobodný	41	1	8
20 – 29	26	SOU	4	ženatý/vdaná	20	2 – 5	21
30 – 39	22	SŠ	29	rozvedený	12	6 – 10	15
40 – 49	13	VŠ	41	ovdovělý	2	11 – 20	12
50 – 59	11					21 – 30	6
> 59	3					31 – 50	5
						> 50	8
suma	75		75		75		75

9. Analýza dat

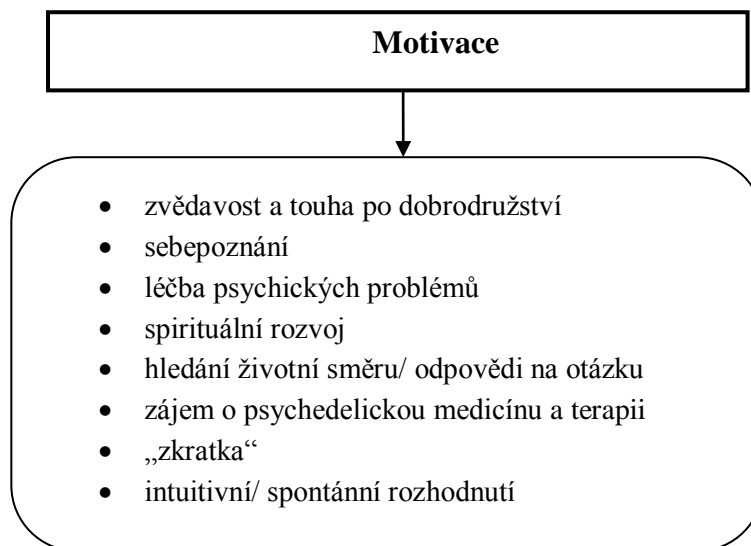
Kapitola týkající se analýzy dat je rozdělena do dvou podkapitol zahrnujících kvalitativní a kvantitativní část výzkumu. Kvalitativní část výzkumu se věnuje motivaci vedoucí k vykonání cesty do zahraničí za účelem užívání ayahuasky, informovanosti, organizaci cesty, popisu zkušenosti, přínosů a integraci, rizikům a negativním zkušenostem. Kvantitativní část výzkumu obsahuje popis osobnostních škál a analýzu osobnostních stylů měřených inventářem PSSI.

9.1 Kvalitativní část výzkumu

9.1.1 Motivace

V této oblasti bylo zjišťováno, co dotyčné osoby vedlo k tomu, že se rozhodly vydat se do Peru (či jinam do zahraničí) užívat ayahuasku. Zajímalo nás, jaké důvody předcházely samotnému rozhodnutí s tímto záměrem vycestovat, co od této zkušenosti očekávaly a proč si vybraly právě tuto formu zkušenosti a daly ji přednost před běžnějšími a dostupnějšími formami realizace svých potřeb a přání.

Následující schéma zobrazuje nejčastěji zmiňované důvody vycestování do zahraničí za účelem rituálního užití ayahuasky.

- 1) **Zvědavost a touha po dobrodružství (18)** – ve smyslu zvědavosti, touhy po dobrodružství, přání zažít neobvyklou exotickou dovolenou, zájem poznat cizí

kulturu a prostředí, šamanské obřady, rituály nebo přání zjistit, zda se lze setkat se spirituálními bytostmi tak, jak vypovídali ostatní lidé.

- 2) **Sebepoznání (12)** – sebezkušenost, touha poznat lépe sám sebe a dozvědět se více o sobě, porozumět sobě, osobní vývoj a seberůst či prožitek nezávislosti.
- 3) **Léčba psychických problémů (11)** – deprese, panické ataky, sebevražedné tendence, vidina smrti a ayahuasca jako poslední možnost jak se zbavit úzkostných a depresivních stavů, přání čelit svým strachům a tím se jich zbavovat, potřeba znovuprožití a léčení životních traumat a zranění, touha ponořit se hluboko do sebe, otevřít "černé skříňky", které člověka limitují, emoční oploštělost – nutnost prožít a uvolnit emoce, katarze – vnitřní duševní očista, zklidnění.
- 4) **Spirituální rozvoj (8)** – touha poznat něco, co nás přesahuje, boha, hlouběji se propojit s životem a s bohem, spojení se s vyšším vědomím, s vyššími silami, s energií, s „paralelními světy“, hledání duchovní cesty, poznat nehmatatelný (vyšší) svět, najít smysl života, jít za hranice běžně vnímané reality, rozšířit si vědomí, poznání vesmíru.
- 5) **Hledání životního směru/odpovědi na otázku (7)** – ujasnit si životní směřování, potřeba posunu z místa (běžné metody už nestačily), najít odpověď na určitou otázku.
- 6) **Zájem o psychedelickou medicínu a terapii (7)** – fascinace účinky ayahuasky, zájem o psychedelickou terapii, touha „učit se od rostlin“, poznat a prozkoumat změněné stavy vědomí a získat náhled, který v běžném stavu vědomí nemáme, dotknout se něčeho nového, posun ve způsobu vnímání, transformace, vědecký zájem.
- 7) **„Zkratka“ (7)** – ayahuasca jako "zkratka", rychlejší cesta poznání, nutná "pecka do hlavy", silnější, lepší a rychlejší cesta něco ucítit či poznat.

8) Intuitivní/spontánní rozhodnutí (5) – vnitřní impulz či pocit „tam musím, tam bych měl jet“, intuitivní spontánní rozhodnutí, spontánní výlet. „*To byl takový ten vnitřní impuls silný, jakože jo, tam chci, tam ted' potřebuju jít.*“

Ojediněle bylo také zmíněno léčení fyzických nemocí ve smyslu alternativní medicíny, léčení partnerských a rodinných vztahů (čištění transgenerační historie a práce na rodinných vztazích, zjistit, co dělám špatně ve vztazích, že nefungují), touha po spojení s přírodou, nabídka ze strany kamaráda, nutnost odjet za hranice země, protože takovéto praktiky jsou v dané zemi nelegální, dovolená, očista těla, zbavení se závislosti na návykových látkách, splnění dětského snu navštívit šamany v Amazonii, být s lidmi s nestandardními pohledy na svět nebo užití ayahuasky kvůli rodičům, kteří zkušenost zprostředkovali.

Patnáct respondentů uvedlo, že se zkušenosti s ayahuaskou obávalo. Mezi výpověďmi se objevoval strach ze zástavy srdce, srdečního infarktu, „*strach, že zemřu*“, „*že psychicky onemocním*“, „*že se mi něco stane a už se nevrátím*“, „*že se „zblázním*“, „*že se budu cítit špatně*“, strach ze zvracení a z pavouků. Strach, „*že budu příliš vyděšený nebo paranoidní*“, strach ze ztráty kontroly, z toho, že neví, co přijde. „*Děsily mě informace od lidí, co již ayahuasku užili*“. Strach z toho, jak bude reagovat okolí po zjištění, že užíval halucinogenní rostlinu. Jedna respondentka zmínila, že má za sebou již více než sto ceremonií s ayahuaskou a strach ji provází před každou plánovanou ceremonií, protože neví, co se s ní bude během zkušenosti dít. Jedna respondentka, která dříve trpěla hlubokými depresiemi a měla sebevražedné tendence, prožila strach z toho, že ani ayahuasca jí nedokáže zachránit život. Jeden z respondentů zmínil strach z toho, jací lidé budou na ceremoniích, zdali nebudou nějací „*vyšinutí*“.

Dvanáct respondentů naopak uvedlo, že se před užitím ayahuasky ničeho neobávali. „*Neobával jsem se. Dostal jsem nabídku a během dvou hodin jsem ji potvrdil a vlastně jsem tam do jednoho měsíce byl*“. „*Neměla jsem strach, ale kdybych věděla, co mě čeká, tak bych se bála*“. „*Ne, nebyl tam žádný strach, byla jsem ve stavu – co má být, to bude*“. „*Nebál jsem se, protože jsem viděl spoustu lidí, co byli v Peru za ayahuaskou a jak se poté změnil jejich život*“. „*Nebál jsem se, snad možná jen toho, jak bude mé tělo snášet to zvracení*“. „*Nebál jsem se, byl jsem spíš nervózní. Cítil jsem, že to bude něco velkého, bylo to spíš vzrušující*“.

Shrnutí motivace

Z výpovědí respondentů vyplývá, že důvodů pro absolvování cesty do Amazonie nebo jinam do zahraničí za účelem užití ayahuasky bylo několik. Zvědavost a touha po dobrodružství byla zmiňována u 2/3 respondentů, což poukazuje na dobrodružné založení těchto jedinců s tendencí vyhledávat nové a neobvyklé zkušenosti. Polovina respondentů zkušenost podstoupila s přáním poznat lépe sám sebe a třetina s touhou zbavit se svých psychických problémů. Ayahuasca byla často považována za médium zprostředkovávající hlubokou sebezkušenost, osobní terapii a duševní očistu, což poukazuje na víru v její léčebné schopnosti. Tyto dvě uváděné motivace se v mnoha případech doplňují.

Třetina respondentů uvedla jako primární motivaci touhu po duchovním rozvoji. Čtvrtina respondentů mezi motivační činitele uvedla všeobecný zájem o psychedelickou medicínu a terapii a její případné využití k osobnímu rozvoji, léčení, vědeckému bádání a poznávání změněných stavů vědomí, které podle respondentů umožňují nazírat na realitu z nových úhlů pohledu. Další čtvrtina respondentů od zkušenosti očekávalo ujasnění si životního směřování či nalezení odpovědi na nezodpovězenou otázku. Považovali ayahuasku za prostředek vhledu nebo za cestu k uskutečnění života s pocitem naplnění. Čtvrtina z nich zkušenost s ayahuaskou považovala za urychlení procesu poznání. Rozhodnutí vycestovat a užít ayahuasku bylo často spontánní či intuitivní, doprovázené upozaděním racionálních úvah. Někteří respondenti jako svou motivaci uvedli taktěž léčení osobních vztahů ve smyslu jejich pochopení a následné práci na jejich zlepšení. Objevily se i výpovědi o touze zbavit se závislosti na návykových látkách a přání vyléčit své somatické problémy.

Pokud bychom měli identifikovat typického cestovatele za zkušenostmi s ayahuaskou, z hlediska motivace by jím byla osoba středního věku, která nenašla uspokojivé řešení pro léčbu svých duševních problémů v rámci nabídky své společnosti, což vedlo k vyhledání této alternativní cesty. Často se jedná o osoby s vysokou mírou otevřenosti vůči novým zkušenostem, zvědavé a duchovně založené (Kavenská, & Simonová, 2014).

9.1.2 Informovanost

Další okruh zkoumal informovanost osob o účincích ayahuasky. Zajímalo nás, co lidé o ayahuasce a jejím užívání věděli před tím, než zkušenost podstoupili.

Čtrnáct respondentů uvedlo, že si před užitím ayahuasky **sami vyhledali informace** o jejích účincích prostřednictvím internetu, knih, dokumentárních filmů, nebo se o ayahuasce dozvěděli z odborných konferencí či od osob, které již ayahuasku užily. Respondenti měli často informace o vizuálních halucinacích po užití ayahuasky, o „spojení se s vesmírem“, o somatických účincích – zvracení, průjmy, či o možnosti vyléčení drogových závislostí. *"Samozřejmě, co člověk zažije, o tom se mu nemůže ani zdát jako, fakt nemá šanci se připravit nikdo". „Věděla jsem, že to je látka, která udržuje změněný stav vědomí, která léčí a že místní ji považují ne za rostlinu, ale za živou entitu a vlastně používají ji s obrovskou úctou. A že má úžasný léčivý schopnosti navést člověka tím směrem, kterým prostě potřebuje navést, zpracovat to, co potřebuje zpracovat“. Měla jsem informace z internetu a od spirituálních učitelů z USA. Byla jsem na mnoha seminářích, kde mluvili o ayahuasce a říkali mi: "Běž před tím, než to skončí, protože ta rostlina za chvíli vymizí", říkali mi, že mě to posilní, že mi to nemůže ublížit. Že mě to dá sílu, abych se chránila, že se mi dostane poznání toho, proč jsem tady".*

Dalších šest respondentů tvrdilo, že o ayahuasce předem nevědělo **téměř nic**, pouze pár základních či povrchních informací, např. že se po užití ayahuasky otevře vnímání či citlivost k něčemu, co člověk normálně nevnímá, že je to velmi staré náboženství, že se skrze ni lidé spojují s duchy, nebo si dotyčná osoba přečetla pouze jeden článek v novinách, ale nijak zvlášť to nestudovala. *„Viděl jsem jen jeden dokumentární film. Před tím jsem ani netušil, že něco takového existuje“. „Nikdy jsem neprožil žádnou psychedelickou zkušenost, takže jsem ani nevěděl, co uvidím nebo co se stane s mým tělem“.*

Sedm respondentů uvedlo, že o ayahuasce před jejím užíváním **absolutně nic nevědělo**. Zajímavé je, že se v pěti případech jednalo o české účastníky organizovaných výprav do Peru, kteří často uváděli: *„nic jsem o ayahuasce nevěděl, jel jsem na výlet“.* *„Nechtěl jsem přejímat zkušenosti od ostatních lidí, protože jsou velice subjektivní“.* *„Nic jsem o ayahuasce nevěděla, nedotčený list jsem byla, fakt“.* Nutno podotknout, že v některých případech účastníci výpravy dokonce nevěděli, že expedice do Peru budou provázet ceremonie s ayahuaskou. *„Ne, ne, ne, vůbec jsem o ayahuasce nevěděl. To bylo úplně na okraj“.*

9.1.3 Organizace

Tento okruh se zaměřoval na organizaci cesty za účelem užívání ayahuasky. Zajímalo nás, podle čeho se dotyčná osoba rozhodovala, kam se vydat, jestli dostala předem všechny dostačující informace, zda měla zajištěné pouze užívání ayahuasky nebo kompletně celou expedici (včetně cesty, stravy, aj.), předcházel – li zkušenosti nějaký „úvodní pohovor“ či anamnestický dotazník zkoumající psychický stav, prodělané nemoci, aj., a na kolik peněz přibližně celá takováto zkušenost vyšla.

Dvanáct respondentů uvedlo, že se o plánované cestě nebo o možnosti užít ayahuasku dozvěděl od svých přátel. Sedm z nich si informace našlo na internetu (webové stránky, videa na You Tube), tři respondenti se o ceremoniích s ayahuaskou dozvěděli na svých cestách, dva na meditačních seminářích nebo během konference (1), z dokumentárního filmu (1) či z časopisu (1).

Šestnáct respondentů se zúčastnilo organizované cesty do zahraničí s cílem užívání ayahuasky, jenž ve většině případů zahrnovala ubytování, stravu a několik sezení s ayahuaskou, přičemž cestu si každý účastník hradil individuálně. Jedenáct respondentů uvedlo, že si cestu zařizovali kompletně sami, včetně dopravy, ubytování i kontaktování šamana nebo centra, které nabízelo rituální užívání ayahuasky. Devatenáct respondentů uvedlo, že dostalo předem všechny dostačující informace. Osm respondentů mělo pocit, že se jim předem dostatečných informací o náplni semináře či výpravy do zahraničí nedostalo.

Patnáct respondentů vyplňovalo předem úvodní dotazník nebo absolvovalo úvodní rozhovor. Dvanáct respondentů uvedlo, že zkušenosti s ayahuaskou žádný takovýto proces nepředcházel. Jedenáct participantů bylo předem dotazováno na zdravotní anamnézu (předešlé fyzické či psychické onemocnění a současný zdravotní stav) a zbylých šestnáct respondentů nikoli.

Průměrná cena za jedno sezení s ayahuaskou se pohybovala okolo 1 500 Kč. Za týdenní pobyt s ayahuaskou účastníci zaplatili průměrně 9 500 Kč, za dva týdny průměrně 36 000 Kč a za tři týdenní pobyty v průměru 56 000 Kč.

9.1.4 Popis zkušenosti

Cílem tohoto okruhu bylo zjistit, jak sezení s ayahuaskou vypadalo, co se během něho odehrávalo, jak se účastníci cítili, jestli měli některé psychické prožitky, obrazy či vize, o čem byly a zda si je uměli vysvětlit. Také nás zajímalo, jestli účastníkům rituálu někdo pomáhal na místě zkušenost zpracovat.

Sezení s ayahuaskou ve většině případů proběhlo v noci za naprosté tmy. Pouze dvě účastnice zmínily, že se ceremonie konala přes den. Rituálu často předcházela krátký rozhovor. Rituál běžně trval okolo 4 – 7 hodin. Obecně byly ceremonie vykonávány v maloce²¹ nebo na jiném místě určeném pro ceremonie. Někteří respondenti zmínili také volnou přírodu, jeskyni, útes nebo obytnou místnost.

Účastníci si většinou sedali na zem do kruhu na matrace, kde byl pro každého připraven kbelík na zvracení a v některých případech také přikrývka. Mnoho z nich zmínilo, že během rituálu leželi, jiní zase tvrdili, že se jim doporučovalo během rituálu zásadně sedět, aby nedocházelo ke stavům zmatenosti. Někteří účastníci se před ceremonií oblékali do bílého oděvu, protože podle nich bílá barva slouží ke spirituální ochraně, a protože je tak curanderos mohli ve tmě v případě potřeby lépe identifikovat. Počet osob na ceremoniích se lišil. Někteří prožili „soukromý“ rituál (pouze on/a a šaman/ka), jiní vyprávěli o přítomnosti až 40 osob. Také počet curanderos se odlišoval. V některých případech ceremonii vedl jeden curandero, v jiných jich bylo například deset.

Sezení bylo většinou zahájeno ochrannými rituály, které tvořilo okuřování tabákem nebo palem santem²². Šamani dotyčné osoby téměř ve všech případech okuřovali před, v průběhu i na konci obřadu. Okuřovali jim tělo, korunu hlavy, dlaně a konečky prstů. *„Šamani i všichni účastníci používali tabák a okuřovali se, protože tě to centruje, zklidňuje, je to něco jako protekce“*. Před požitím ayahuasky se šaman v některých případech modlil a vzýval své předky, boha a duchy o pomoc a ochranu.

Na začátku ceremonie ve většině případů každý postupně přistupoval k šamanovi, který mu nalil ayahuasku do kalíšku a před tím, než mu ji nabídl, ji taktéž okouřil tabákem. Sezení doprovázely šamanské rituální léčivé zpěvy (ícaros) nebo hraní na hudební nástroje, které byly prokládány chvílemi ticha, kdy byl člověk jen sám se sebou. *„Když šamani během ceremonií zpívali, ovlivňovali tvůj energetický systém nebo tě inspirovali jít víc do hloubky“*. *„Během ícar cítíš sílu toho, že to začíná, a když ícara končí, je to jakoby*

²¹ Maloca je místnost většinou kruhovitého půdorysu tradičně užívaná pro sezení s ayahuaskou.

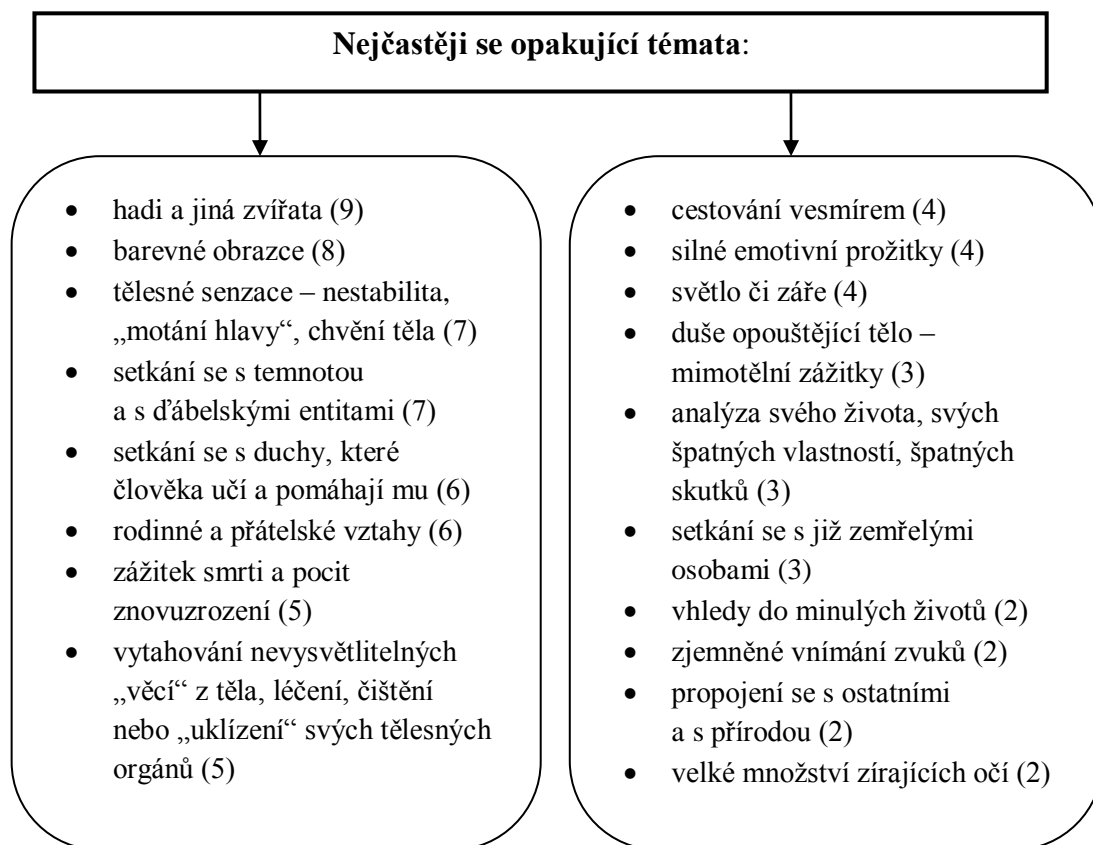
²² Palo santo znamená v překladu „svaté dřevo“

uvolnění, odpočinutí si“. Pár jedinců uvedlo, že v některých případech téměř celé sezení probíhalo v tichu a jen občas zazněly šamanské písně. Někteří čeští respondenti uvedli, že měli během rituálu po ruce MP3 přehrávač, na kterém si pouštěli své skladby.

V průběhu ceremonií curanderos většinou všechny zúčastněné obcházeli, zpívali jim, používali různé vonné esence, okuřovali je tabákem, ovívali je svázaným palmovým listím, léčili je dotyky po těle, uklidňovali je a pomáhali každému v jeho osobním procesu. Někteří curanderos si jednotlivé účastníky zvali k sobě k oltáři, kde probíhalo individuální léčení. Pokud účastníci rituálu potřebovali, mohli si většinou během ceremonie přijít pro další dávku ayahuasky. Někteří respondenti naopak uvedli, že jim tato možnost nabídnuta nebyla.

Sezení s ayahuaskou bylo často ukončeno individuálním léčením nebo ofoukáním tabákem. Někteří respondenti zmiňovali, že rituál končil do ztracena a lidé mohli po odeznění účinků ayahuasky sami odcházet do svých příbytků nebo přespali na místě, kde před tím probíhala ceremonie. *„A nakonec má šaman závěrečnou řeč, kdy děkuje své matce a svému otci a ayahuasce a dalším entitám. Jen zpívá a třepotá svázaným listím“*.

Z výpovědí respondentů vyplývá, že jsou vnitřní prožitky během sezení s ayahuaskou ryze individuální a těžko popsitelné. I přesto se některé popisy zkušenosti z hlediska obsahu či formy vnitřního prožitku shodovaly.

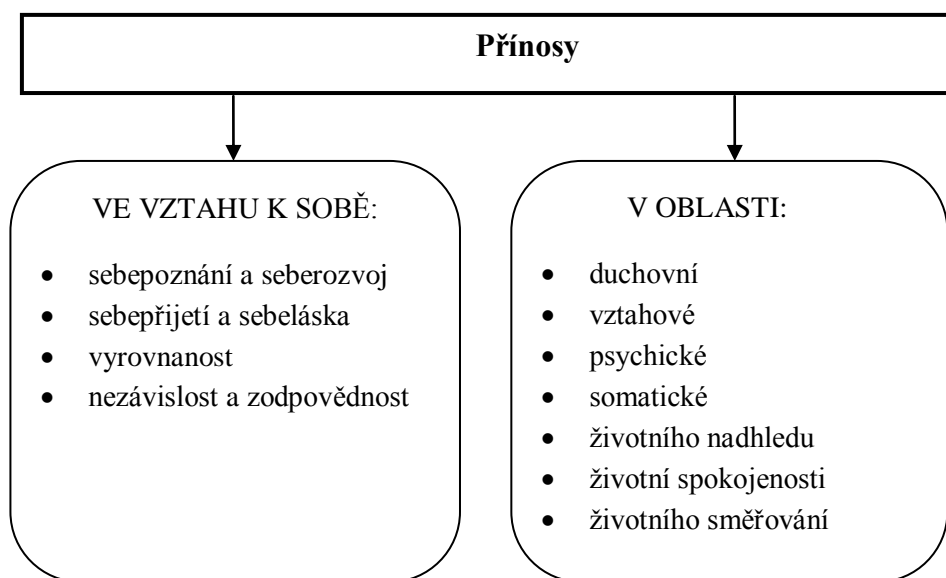

Mnoho respondentů zmiňovalo důležitou roli rituálních léčivých zpěvů, které jim během ceremonie pomáhaly nebo je naopak iritovaly a vyvolávaly nepříjemné stavy, zvracení, vize, apod. Někteří zmiňovali, že se zpěvy prolínaly s jejich vizemi. Mladší účastníci rituálů s ayahuaskou (kolem 20 let věku) často hovořili o vizích týkajících se členů jejich rodiny. Většina respondentů během sezení s ayahuaskou zvracela, což jim evokovalo pocit hluboké vnitřní očisty. Během sezení také často docházelo k silným emočním prožitkům doprovázeným smutkem, pláčem či křikem.

Kvůli velice specifickým osobním prožitkům budou v příloze č. 2 pro představu uvedeny nejzajímavější úryvky z rozhovorů týkající se ceremonií a vnitřních stavů vyvolaných užitím ayahuasky.

9.1.5 Přínosy a integrace

Další výzkumná oblast byla zaměřená na to, co dotyčná osoba ze zkušenosti výtěžila. Zajímalo nás také, jestli nyní vnímá věci jinak, zdali byl přínos v souladu s očekáváním a jakým způsobem byla zkušenost následně integrována do běžného života. Nejčastěji zmiňované přínosy zachycuje následující schéma.

1) Vztah k sobě (24):

- **sebepoznání a seberozvoj** – poznání sebe sama, porozumění sobě a přiblížení se sám sobě, komunikace a kontakt s tělem a emocemi, nové vnímání sebe a svého těla, pocit komplexnosti, poznání svých předností a slabín, pochopení vlastních obran, překonání sebe sama, urychlení procesu seberozvoje, rozvoj ženství, otevření se, vnitřní posílení a větší pečlivost.
- **sebpřijetí a sebeláska** – usmíření se sebou, vědomí, že jsem posvátný, péče o sebe a větší citlivost a vnímavost k sobě, „následování svého srdce“, větší přirozenost, sebedůvěra.
- **vyrovnanost** – ukotvení se ve svém středu, rozhodnost, zklidnění, žití v přítomnosti.
- **nezávislost a zodpovědnost** – za sebe a svůj život, pocit života ve svých rukou.

2) Duchovní rovina (18) – duchovní cesta, rozvoj spirituality, (znovu)poznání, porozumění a víra v boha, spojení s bohem, zesílené vnímání mimo fyzickou

realitu, potvrzení, že nás něco přesahuje, nové chápání světa, pocit pochopení zákonitostí vesmíru, rostliny a bůh jako přátelé a průvodci, nalezení podstaty a smyslu života, změna životních hodnot a priorit (kariéra a peníze nejsou tolik důležité), uvědomění si materiálního nadbytku, nematerialistický přístup k životu, důvěra v život a respekt k životu, silnější intuice, vědomí jednoty, schopnost vidět auru kolem lidí a věcí, návrat do minulých životů a porozumění jejich vlivům v současnosti, pocit znovuzrození, přístup k informacím o svých předcích a duchovní „zátěži“ v rodině, „čištění“ rodu, spojení s posvátnem, uvědomění si nehmotné podstaty člověka.

- 3) **Vztahová rovina (17)** – kvalitnější vztahy s druhými lidmi, urovnání rodinných a partnerských vztahů, usmíření se, větší citlivost, vnímavost, respekt a tolerance ve vztazích, porozumění příčinám neúspěchů v předchozích vztazích, pocit propojení s ostatními, upřímnost, méně konfliktů ve vztazích, dobrovolnická činnost, nová přátelství, vděčnost, otevření svého srdce – naučení se opravdové bezpodmínečné lásce ke všemu v životě, změna pohledu na ženy, větší soucit, uvědomění, komu jsem v životě ublížil a kdo naopak mně.
- 4) **Psychická rovina (12)** – vymizení depresí, úzkostí, strachů, suicidálních myšlenek, panických atak, uvolnění emocí, sebekontrola nad svým prožíváním a chováním a porozumění svému prožívání a chování, opuštění negativních vzorců chování, vyplavení a znovuprožití nevědomých vzpomínek, vyléčení traumat, zbavení se svého tzv. vnitřního démona, zbavení se strachů (ze smrti, z budoucnosti, atd.), psychická očista, uvolněnost, psychická očista.
- 5) **Somatická rovina (11)** – zlepšení zdravotního stavu, pocit vyčištění těla („fyzický detox“), zmírnění bolestí, zhubnutí, cigaretová, alkoholová a drogová trvalá abstinence, zdravá výživa, péče o své tělo, sport.
- 6) **Životní nadhled (9)** – uvědomění si podstatných věcí v životě, nezabývání se maličkostmi, snazší vnímání světa a lepší orientace v životě a porozumění svému životu, vážení si života.

7) **Životní spokojenost (8)** – radost ze života, subjektivně prožívané štěstí, pocit osvobození, více lehkosti a „světla“ v životě, více elánu a životní energie.

8) **Životní směřování (7)** – posunutí se určitým směrem, našlápnutí do života, ujasnění si, co chci v životě dělat, profesního směřování.

Respondenti ojediněle jako přínosné uvedli rozvoj tvořivých schopností v malování a v hudbě, setkání s odlišnou kulturou, propojení s přírodou nebo setkání se zemřelými osobami.

Většina respondentů považovala za velmi důležité pochopení zkušenosti s ayahuaskou a její integraci do svého života. *„Přijdou změny, ale ty nevydrží, pokud nevíš, jak je zasadit do svých emocí a do svého těla. Takže oni mohou přijít energetická odblokování, která jsou v tu dobu přínosná, ale ty sis vytvořila vzorce, emoční reakce, ve kterých jsi žila, které jsou příčinou toho, že tento blok přijde znovu, jestli nevíš, jak změnit sám sebe.* Většina osob sdílela své zážitky s ostatními členy po skončení ceremonie nebo v průběhu pobytu. Někteří si rádi nechávali své prožitky pro sebe a neměli tendenci je s nikým probírat či diskutovat. Někteří účastníci často naráželi na jazykovou bariéru mezi jimi a šamany nebo neschopnost šamanů vysvětlit jim obsahy svých prožitků během sezení s ayahuaskou. V některých případech byl na místě přítomný překladatel, který umožnil komunikaci mezi účastníky rituálů a šamany nebo byli přítomni psychologové ze západu²³, se kterými mohli zkušenost zpracovat a lépe ji pochopit.

„Je to spíš jakoby dojem, že otevíráš dveře, otevíráš něco, co bude trvat měsíce, anebo do konce tvého života. Pokračuješ v porozumění hloubky tvé zkušenosti. Máš mnoho příležitostí během tvého každodenního života, aby ses s tím propojil a uvědomil si, že toto také souvisí s tím, co sis prožil na ceremonii s ayahuaskou“.

Souhrn přínosů

Výpovědi respondentů poukazují na široké spektrum možného využití ayahuasky v různých oblastech lidského života. Ayahuasca má podle výpovědí terapeutický potenciál na bio – psycho – socio – spirituální úrovni člověka. Téměř 90% respondentů vnímalo zkušenost s ayahuaskou jako obohacující na rovině osobní. Pozitivně bylo hodnoceno přiblížení se sám sobě ve smyslu hlubšího sebepoznání doprovázeného efektivním

²³ Označením „ze západu“ se míní z Evropy případně ze Severní Ameriky.

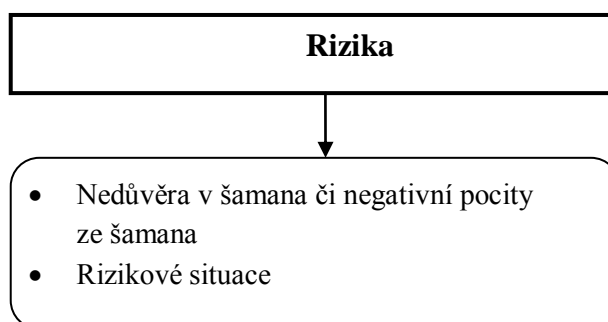
procesem seberozvoje. Často zmiňované bylo sebedůvěra, které vedlo k lepšímu vztahu sám k sobě, větší přirozenosti a sebedůvěře. Dále pocit vnitřní vyrovnanosti, nezávislosti a zodpovědnosti za sebe a svůj život. 2/3 respondentů hovořilo o rozvoji spirituality, nalezení boha či smyslu života a o zlepšení vztahů s druhými lidmi. Téměř polovina respondentů považovalo za přínosné zbavení se psychických problémů a strachů, které negativně ovlivňovaly jejich životy a zlepšení celkového zdravotního stavu. Třetina respondentů hodnotila pozitivně životní nadhled, změnu postojů a hodnot a nabytí životní spokojenosti a čtvrtina z nich ujasnění si životního směřování. Většina respondentů považuje za důležité pochopení zkušenosti a její začlenění do každodenního života.

9.1.6 Rizika a negativní zkušenosti

Na základě předchozích záznamů o poškození osob v souvislosti s nedbalým podáním ayahuasky a nekalými praktikami některých curanderos jsme se ve výzkumu zaměřili také na možná rizika a výskyt negativních zkušeností účastníků ayahuaskových sezení. Zajímalo nás, jestli dotyčná osoba nebo někdo jiný ze skupiny zažil nějakou negativní zkušenost, co teoreticky hrozilo a jaké byly možnosti řešení, pokud se ohrožující situace vyskytla.

Ačkoli téměř všichni respondenti uvedli, že sezení s ayahuaskou často provázely nepříjemné prožitky různých forem a intenzity, od nepříjemné chuti ayahuasky při jejím požití, nepříjemných tělesných reakcí doprovázených pocitem nevolnosti, zvracením, průjmami nebo naopak neschopností se vyzvracet, až po nesnesitelné vize a strach ze smrti, z temnoty tzv. „setkání se s démonem“, z délky sezení, „že to nevydržím“, či z předávkování (viz. popis zkušenosti), nebyly tyto prožitky následně respondenty hodnoceny jako nežádoucí, nýbrž jako smysluplné s kladným dopadem na jejich život. Z tohoto důvodu je do kategorie rizik nezařazujeme. Podle výpovědí vedly tyto prožitky k nejrůznějším vhlédům, pocitům úlevy, očištění se, apod. (viz přínosy), což bylo později respondenty vysoce ceněno.

Přestože většina respondentů považovala užívání ayahuasky za bezpečné, někteří respondenti zmínili určitá rizika a negativní zkušenosti, kterým museli čelit. Následující schéma udává nejčastěji zmiňovaná rizika.

- 1) **Nedůvěra v šamana či negativní pocity ze šamana (8)** – šaman byl během ceremonie unavený nebo usnul, nekontrolované ceremonie; pocit, jako by to pro šamany byla "jen další ceremonie" – „*mohl se do toho víc vložit*“; šaman nebyl přítomen u člověka, který jeho pomoc potřeboval. „*Byli tam lidi, který si třeba*

všimli nějakých ošklivých věcí, jo, že ten šaman tam s náma jako dělal něco, co nebylo úplně s dobrým úmyslem“; přítomnost jazykové bariéry mezi šamanem a účastníky ayahuaskových sezení, která znesnadňovala vzájemnou komunikaci; šaman vnímán jako businessman a ceny za jednotlivá sezení s ayahuaskou jako nadsazené; strach jestli šaman nalije ayahuasku nebo něco jiného; šaman o účastnících neměl dostatek informací, protože to zařizoval prostředník; účastník dopředu platil za 8 sezení s ayahuaskou stejnou částku jako jiný účastník, který jich měl 18; šaman o účastníkovi nic nevěděl, protože to zařizoval prostředník.

- 2) **Rizikové situace (4)** – hrozba přepadení domorodými kmeny, domorodí obyvatelé stříleli do vzduchu, konflikt s domorodými obyvateli, „španělští přistěhovalci nás chtěli zabít“, strach z džungle, z hmyzu, hadů a pavouků, (had u tamba²⁴ v pralesu), špína, vlhko, zima a nepohodlí u šamana v maloce během sezení s ayahuaskou, rychlý konec sezení s ayahuaskou, „byl jsem ve změněném stavu vědomí ještě asi hodinu po skončení ceremonie“, panika v osamění během dozrívání účinků ayahuasky po ukončeném sezení. Jako rizikové byly také zmiňovány nekontrolované odchody účastníků do pralesa během ceremonie a sezení s ayahuaskou na vysokém útesu.

Ojediněle respondenti zmínili poskytnutí zkreslených informací (*"původně jsem nevěděla, že výprava bude s ayahuaskou"*; kdo měl být přítomen na sezeních s ayahuaskou tam nebyl, nebylo v centru u šamana to, co bylo napsáno na internetu); problémy s dopravou – *„upadlo kolo u autobusu“*, *„ukradli nám lod“*; krádež či ztrátu osobních věcí (mobilní telefon, fotoaparát); náročnou integraci zkušenosti a nápor na psychiku, *„pak je na to člověk sám“*; upřímnost k "přátelům" posléze zkomplikovala vztahy a vedla k zániku některých přátelství; vztahové problémy s druhými lidmi během expedice; nedodržení dietních opatření – *„k obědu jsem snědla chilli omáčku, což vyvolalo nepříjemné pocity během sezení s ayahuaskou“*; nemožnost se během ceremonie vyjádřit – absolutní paranoia; mnoho osob na ayahuaskových sezeních – nepříjemné a zdlouhavé.

²⁴ Tambo je jednoduchý dřevěný příbytek se střechem z palmového listí.

Souhrn rizik

Přestože většina respondentů považovala užívání ayahuasky za bezpečné, někteří respondenti zmínili určitá rizika a negativní zkušenosti, kterým museli čelit. Největší důraz byl kladen na *výběr důvěryhodného zkušeného šamana*, který je schopen zajistit bezpečný průběh užívání ayahuasky, přičemž téměř třetina respondentů uvedla, že šamanovi nedůvěřovala nebo z něho měla negativní pocity. *„Vždycky u těch sezení je důležitá síla toho šamana. Protože ten šaman s tebou po celou tu dobu komunikuje, on je na tebe napojený, na všechny“*. *„Já si nedovedu představit, co by se stalo, kdyby ti šamani nebyli úplně seriózní a dali mi jen napít ty ayahuasky, a stalo se, že by mi vytáhly duši z těla a nechali by mi ji bejt“*. *„Mnoho ceremonií není vedeno správně, a když nemáš jasno v tom, co chceš, může tě to narušit. Po tolika ceremoniích, co jsem měla (více než 100), jsem přesvědčena o tom, že vedení je velmi důležité. Poznáš to tak, že je tam otevřenost, že můžeš mluvit se šamanem či průvodcem před tím i potom“*. Nedůvěra v šamana bývá provázená strachem ze ztráty kontroly, ze smrti, z propuknutí psychického onemocnění, ze znásilnění, apod. Čtyři respondenti uvedli výskyt některých rizikových situací v průběhu výpravy či během užívání ayahuasky.

Pro bezpečné užívání ayahuasky je podle zkušeností respondentů doporučeno dodržovat mj. dietní opatření a sexuální abstinenci. Někteří respondenti uvedli, že si šamani/zprostředkovatelé za sezení s ayahuaskou či jeho zprostředkování účtují vysoké částky. Podle některých výpovědí může být pro osoby ze západu obtížné zkušenost s ayahuaskou následně zpracovat a integrovat do běžného života.

9.2 Kvantitativní část výzkumu

Kvantitativní část výzkumu pojednává o osobnostních charakteristikách jedinců, kteří mají zkušenost s rituálním užíváním ayahuasky. K tomuto účelu byla zvolena administrace osobnostního inventáře PSSI.

9.2.1 Popis škál inventáře PSSI

V následující kapitole budou podle manuálu PSSI (Kuhl, & Kazén, 2002) popsány jednotlivé styly osobnosti měřené pomocí 14 škál. Pokud výše zmínění autoři určitou škálu odvodili z diagnostických kritérií DSM – III – R, případně DSM – IV, bude v závorkách uvedeno odpovídající označení.

Tab. 6 Seznam individuálních stylů osobnosti

Styl	Jednostrannost	Porucha
sebejistý	bezohledný	disociální
nedůvěřivý	svéhlavý	paranoidní
rezervovaný	chladný	schizoidní
sebekritický	pochybovačný	sebenejistý
pečlivý	přesný/perfekcionistický	nutkavý
intuitivní	mýtický	schizotypní
optimistický	přikrášlující	rapsodický
ctížádnostivý	sebestředný	narcistický
kritický	umíněný/zatrpklý	negativistický
loajální	přichylný	závislý
impulzivní	vrtkavý	borderline
příjemný	předvádějící se	histriónský
klidný	utlumený	depresivní
ochotný	obětavý	obětující se

1) Sebejistý, sebeprosazující styl a disociální porucha osobnosti (301.70)

- Tento styl osobnosti poukazuje na sebejisté, případně (v patologickém vystupňování) bezohledné, prosazování vlastních cílů, sebejisté (případně zraňující a ponižující) chování vůči druhým. Disociální porucha se vyznačuje nezodpovědným, bezohledným a asociálním chováním, jakož i chybějícími pocity

viny při porušování norem. Takovíto jedinci nejsou s to předvídatě plánovat a nedovedou se přizpůsobit právním normám společnosti.

2) Nedůvěřivý styl a paranoidní porucha osobnosti (300.00)

- K hlavním rysům stylu zachyceného touto škálou patří velmi výrazné prožívání vlastních záměrů, snaha dopátrat se záměrů druhých a ohradit se proti nim. Jedinci s tímto osobnostním stylem se jen váhavě svěřují druhým lidem a pochybují o loajalitě druhých, v patologickém vystupňování pochybují často bezdůvodně o loajalitě přátel a spolupracovníků. Paranoidní jedinci mají pocit, že jsou druhými využíváni a znevýhodněni, chovají dlouho zášť vůči druhým nebo nedovedou odpustit. Jednání druhých lidí interpretují jako záměrně ponižující nebo znehodnocující.

3) Rezervovaný styl a schizoidní porucha osobnosti (301.20)

- Hlavními rysy toho stylu jsou omezená intenzita prožívání a výrazů emocí, střízlivá věcnost a lhostejnost vůči sociálním vztahům. Jedinci s tímto osobnostním stylem si přednostně vyhledávají činnosti, které mohou vykonávat sami. V patologickém vystupňování nemají užší a důvěrné přátelské vztahy a jsou lhostejní vůči chvále nebo kritice.

4) Sebenejistý styl a úzkostná („vyhýbavá“) porucha osobnosti (301.82)

- Tento styl se vyznačuje obavami z negativního hodnocení, plachostí a stísněností. Jedinci s tímto stylem osobnosti jsou zvýšeně vnímaví pro kritiku a ve společnosti se chovají zdrženlivě, neboť se nepovažují „za tak důležité“. Mají vyhraněnou schopnost zpochybňovat a revidovat vlastní očekávání a hodnocení jakmile se objeví protichůdné informace. V patologickém vyhocení může tento sebekritický postoj jedince vyústit do obavy, aby před druhými neřekl něco nevhodného nebo hloupého.

5) Pečlivý styl a nutkavá porucha osobnosti (301.40)

- Tento styl se vyznačuje důkladností a přesností při provádění činností. Odpovídající porucha osobnosti se projevuje perfekcionismem, strnulostí, neúměrnou svědomitostí a neschopností uskutečnit své záměry pro nadměrně přísné vlastní normy nebo cílové představy. Přílišné zaobírání se detaily, pravidly, pořádkem a čistotou. Kladení práce nad zábavu, případně nad mezilidské kontakty.

6) Intuitivní styl a schizotypní porucha osobnosti (301.22)

- Hlavním rysem tohoto osobnostního stylu je zvláštní senzitivita pro vytušení jevů a možností jednání, k nimž nelze dospět logickým myšlením. Mnoho zkušeností, předmětů a osob nabývá emocionálního významu, daleko přesahující jejich racionálně zdůvodnitelný obsah. Častá je víra v jasnovidectví, telepatii nebo „šestý smysl“. Tito jedinci působí svým chováním a vnějším zjevem často zvláště nebo excentricky.

7) Optimistický styl a rapsodická porucha osobnosti

- Tento styl se podobá příjemnému až histriónskému typu a je pro něj typický kladný životní postoj. Na negativních zážitcích dotyčný člověk snadno nalézá něco dobrého. V přehnané formě tento postoj může vést k chronickému entusiasmu a k neschopnosti vnímat negativní stránky v sebeprožívání i v prožívání druhých, a k neschopnosti podrobně se zabývat zdroji konfliktů a problémů. Tento styl není uvedený v DSM – III – R nebo DSM – IV, ale mohl by se překrývat s histriónským typem, jehož sebeprezentativní a atraktivní složky se však neřadí k rapsodickému typu.

8) Ctižádostivý styl a narcistická porucha osobnosti (301.81)

- Člověk s tímto osobnostním stylem se vyznačuje vyhraněným smyslem pro vše zvláštní. Tento postoj se manifestuje například zvláštní výkonovou orientací, podivným oblečením, elitářským uměleckým prožíváním, alternativními způsoby života nebo obzvláštní vytříbeností ve společenském styku. Odpovídající porucha osobnosti se vyznačuje běžným modelem, který zahrnuje prožívanou velkolepost

ve fantazii nebo v chování, nedostatek vcítění a zvýšenou citlivost vůči posuzování druhými lidmi. Narcistické osobnosti jsou přehnanou měrou přesvědčeny o vlastní důležitosti a zveličují své schopnosti.

9) Kritický styl a pasivně agresivní, případně negativistická porucha osobnosti

(301.84 podle DSM – III – R)

- Tento styl se vyznačuje klidným až flegmatickým temperamentem, dojem lhostejnosti vůči podnětům vnějšího světa. V odpovídající poruše osobnosti se tato lhostejnost projevuje jako všeobecná pasivita. Pasivní chování se spojuje s kritickým postojem, který zahrnuje „zdravou“ skepsi vůči podnětům přicházejícím od druhých. Hlavními rysy odpovídající poruchy jsou odpor vůči výkonovým požadavkům v sociální a profesní sféře, nepřímé vyjadřování svého odporu formou odkladů, otálení a „zapomínání“.

10) Loajální styl a porucha osobnosti se závislostí (301.60)

- Loajální chování vůči druhým lidem, které zahrnuje ochotu vzdát se vlastních přání, jestliže kolidují se zájmy důležitých blízkých osob. Ve vystupňované formě může tento styl vyústit do závislého nebo podřizujícího se chování s neschopností dospět k vlastním rozhodnutím nebo je uskutečnit. Závislí jedinci mívají obvykle obavy, že budou opuštěni. Přebírají i takové činnosti, které jsou jim nepříjemné, pokud tím mohou získat přízeň druhých.

11) Impulzivní styl a porucha osobnosti typu borderline (301.83)

- Relativně intenzivní emotivita, schopnost spontánně se nadchnout pro kladné vjemy, impulzivní odmítání věcí nebo osob spojených s negativními vlastnostmi. Impulzivní jedinci nejsou ulpívající, dokonce i silné negativní reakce vůči někomu mohou být v krátkém čase zapomenuty. V patologickém vystupňování se může jednat o poruchu osobnosti typu borderline, která se vyznačuje instabilitou sebeobrazu (identity), nálady, jakož i mezilidských vztahů.

12) Příjemný styl a histriónská porucha osobnosti (301.50)

- Tento osobnostní styl se vyznačuje tendencí k hřejivým projevům chování vůči druhým lidem, spíše intuitivními impulzivními projevy než analytickým myšlením a cílesměrným plánováním. Ve vystupňované formě tohoto typu osobnosti se může projevovat přehnaná, společensky orientovaná emotivita a nadměrná touha být středem pozornosti. Jedinci s touto poruchou osobnosti vyžadují stálé uznání a chválu. Často se vyskytují sklony ke svůdnosti a atraktivnímu chování vůči ostatním.

13) Pasivní (klidný) styl a depresivní porucha osobnosti

- Hlavní rysy tohoto osobnostního stylu jsou spíše pasivní základní rozpoložení, prohloubené prožívání citů vlastních i cizích a utlumené prožívání kladných podnětů. Častá je skleslost dotyčného, pocity vlastní méněcennosti a nedostatečnosti, pesimistické prožívání. Jedinci tohoto osobnostního stylu jsou velmi sebekritičtí, trpí často pocity viny a těžko se otevírají kladným emocím.

14) Altruistický styl a porucha osobnosti vyznačující se sebeobětováním.

- Tento osobnostní styl se vyznačuje ochotou pomoci, empatií a sociální angažovaností. V patologické formě vyvstává nadměrné sebeobětování a chronické podřazování vlastních potřeb potřebám druhých. Jedinci s tímto osobnostním stylem chápou často potřeby druhých zásadně jako důležitější nežli vlastní a nejsou schopni uspokojovat své vlastní potřeby.

9.2.2 Analýza dat

Provedený z – test odhalil zajímavé signifikantní rozdíly mezi výzkumným souborem a populačním vzorkem na několika škálách. Osoby užívající ayahuasku skórovaly signifikantně **výše** na škále intuice, optimismu, ambicióznosti, příjemnosti a altruismu. Participanti naopak skórovali signifikantně **níže** na škále nedůvěřivosti a klidnosti (pasivity).

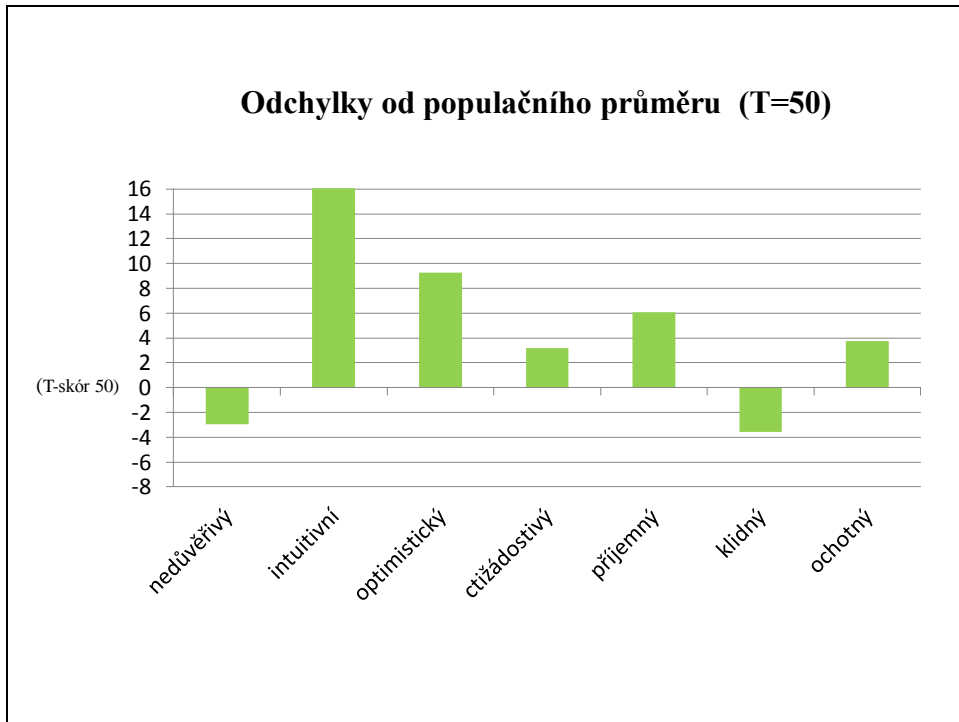
Tab. 7 Výsledky z – testu

Škály stylů osobnosti	Průměr populace (T – skór)	Standardní odchylka	Průměr výzkumného souboru (T – skór)	n	z – hodnoty	p
sebejistý	50	10	51,71	75	1,48	.14
nedůvěřivý	50	10	47,04	75	– 2,56	.01
rezervovaný	50	10	49,77	75	– 0,20	.84
sebekritický	50	10	48,99	75	– 0,87	.38
pečlivý	50	10	51,48	75	1,28	.20
intuitivní	50	10	66,07	75	13,92	<0.001
optimistický	50	10	59,29	75	8,05	<0.001
ctížádostivý	50	10	53,17	75	2,75	<0.01
kritický	50	10	51,04	75	0,90	.37
loajální	50	10	50,43	75	0,37	.71
impulzivní	50	10	51,65	75	1,43	.15
příjemný	50	10	56,05	75	5,24	<0.001
klidný	50	10	46,44	75	– 3,08	<0.01
ochotný	50	10	53,73	75	3,23	0.001

Tab. 8 Přehled sedmi škál s počtem respondentů v pásmu normy a odchylicích se od normy

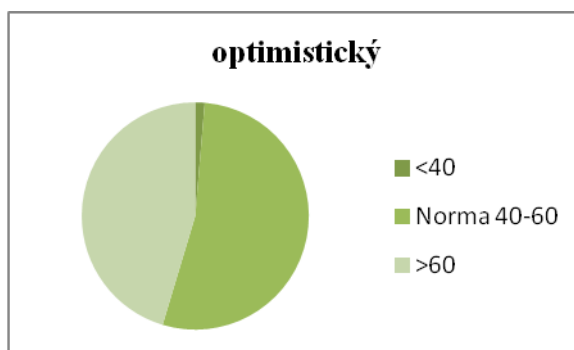
Osobnostní styl	– 2 – 3 SD 20 – 29	– 1 – 2SD 30 – 39	Norma (+ – 1SD) 40 – 60	1 – 2SD 61 – 70	2 – 3SD 71 – 80
nedůvěřivý	7	16	43	8	1
intuitivní	0	1	18	30	26
optimistický	0	1	40	26	8
ctížádostivý	0	7	53	13	2
příjemný	0	3	47	22	3
klidný	1	19	47	7	1
ochotný	0	5	55	14	1

Graf 1 Odchylky od populačního průměru T = 50 na škálách se signifikantními rozdíly

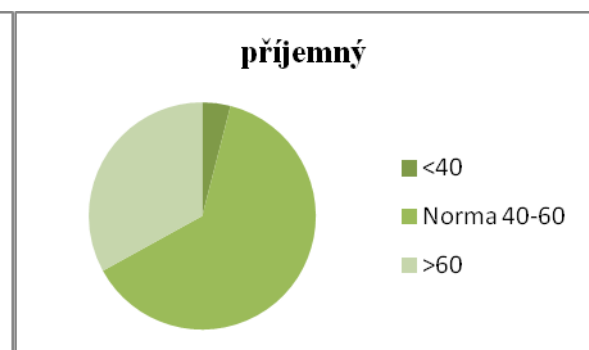

Podle teoretického modelu osobnosti PSI náleží intuitivní, příjemný, optimistický a ctižádostivý osobnostní styl do pozitivní afektivity. Na modelu STAR se jedná o cípy hvězdice v její pravé části. Podle manuálu PSSI (Kuhl, & Kazén, 2002) spolu výše zmíněné osobnostní styly souvisí. Kladné afekty a nálady (například u přívětivého až histriónského stylu) tlumí sekvenčně analytické myšlení a navozují intuitivní chování. Také snížené skóre na škále klidnosti (depressivity) potvrzuje otevřenost pro kladné emoce.

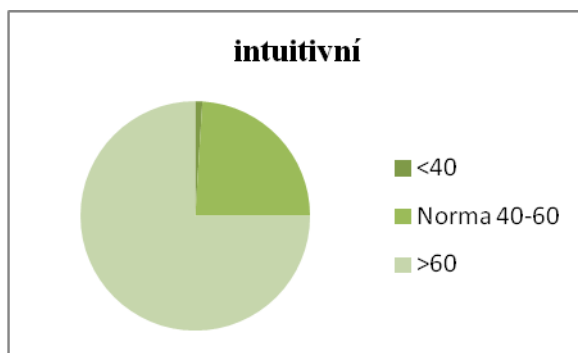
Graf 2 Optimistický styl

Graf 3 Příjemný styl

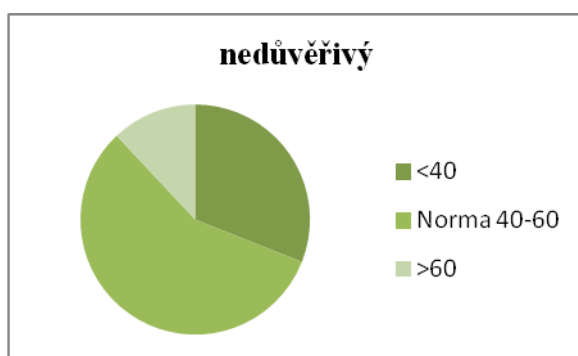

Graf 4 Intuitivní styl

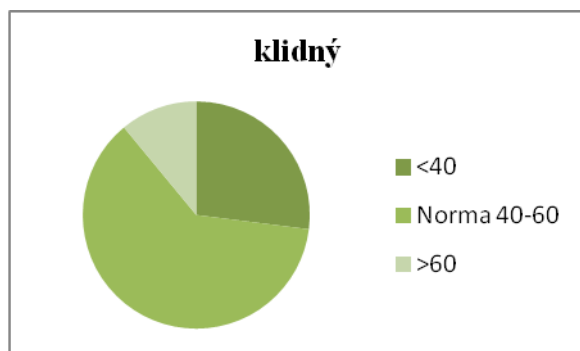
3/4 respondentů jsou v porovnání s běžnou populací více intuitivní. Intuitivní osobnostní styl koreluje dle manuálu PSSI (Kuhl, & Kazén, 2009) s otevřeností vůči nové zkušenosti, která je jednou ze škál osobnostního dotazníku Neo Big Five (Hřebíčková, & Urbánek, 2001). Dle výpovědí respondentů byla zvědavost a touha po dobrodružství nejčastější motivací pro podniknutí cesty do zahraničí s cílem rituálního užívání ayahuasky. Intuitivní založení respondentů mohlo tedy přispět k jejich otevřenosti vůči nové zkušenosti s halucinogenní ayahuaskou.

Graf 5 Nedůvěřivý styl

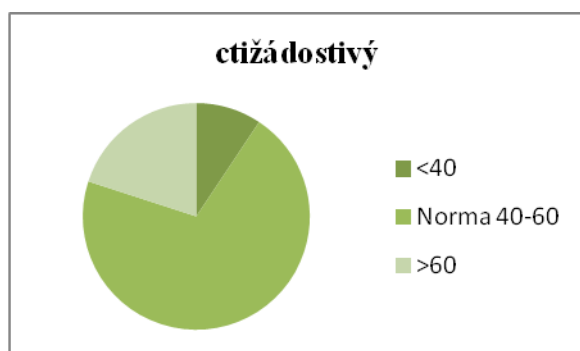
Vysoký sklon k důvěřivosti mezi respondenty, tedy opak paranoidního stylu osobnosti, opět poukazuje na pozitivní ladění a očekávání dobrých konců, a tedy i možnou neopatrnost při rozhodování. Prozíravost a určitá míra nedůvěřivosti je během plánování užití ayahuasky na místě. Neboť mnozí autoři informovali o zneužívání důvěřivých turistů ziskuchtivými osobami prezentujícími se jako zkušené šamani (viz. Dobkin de Rios, 2009). Někteří respondenti v rozhovorech zmínili přítomnost nedůvěry v šamana. Přílišná důvěřivost může vést k nedostatečnému zjišťování si důležitých informací o člověku, se kterým dotyčné osoby plánují ayahuasku užít a k potenciálnímu zneužití ze strany šamana či organizátora sezení s ayahuaskou.

Graf 6 Klidný styl

Také snížené skóre na škále (klidnosti) depresivity s sebou nese méně kritičnosti. Lidé se sníženou kritičností těžko rozpoznávají, že by se mohlo něco špatného přihodit (Gudula Ritz – Schulte²⁵, osobní sdělení, 13. listopadu, 2014). Toto zjištění opět poukazuje na tendenci k možným unáhleným a nekriticky založeným rozhodnutím, což může být v případě užívání ayahuasky s neznámou osobou nebezpečné.

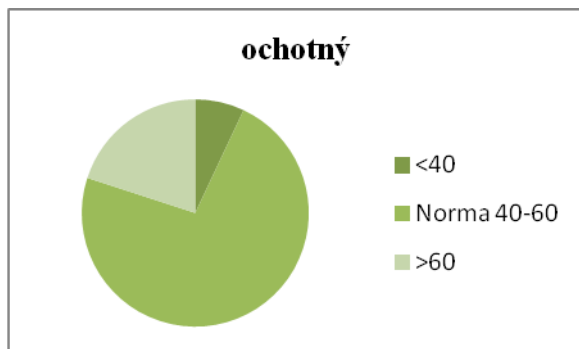
Graf 7 Ctižádostivý styl

Pětina osob skórovala signifikantně výše na škále ambicióznosti. Zvýšené skóre na této škále se může promítat do touhy po dosažení zvláštních výkonů nebo zastávání alternativních a netypických způsobů života (Kuhl, & Kazén, 2002). Užívání ayahuasky nepatří mezi běžné aktivity osob žijících mimo Amazonský prales, proto i v této oblasti nejsou výsledky PSSI překvapivé.

²⁵ Dr. Gudula Ritz – Schulte je německá psycholožka spolupracující s prof. Kuhlem a Dr. Kazénem ve výzkumu osobnosti.

Graf 8 Ochetný styl

Podle výsledků je pětina respondentů v porovnání s běžnou populací ochotnější poskytnout pomoc ostatním. Pro osoby se zvýšeným altruismem je typické, že často upřednostňují potřeby ostatních nad svými vlastními potřebami (Kuhl, & Kazén, 2002). Je možné, že prožitek změněného stavu vědomí, přinášející často konfrontaci se sebou samým a se svými vlastnostmi, může přispívat k rozvoji altruismu.

10. Diskuze

Výsledky kvalitativní části studie zahrnují výpovědi 27 osob, které měly zkušenost s rituálním užíváním ayahuasky. Přináší přehled o motivaci osob cestujících do Amazonie či jinam do zahraničí za účelem užití ayahuasky, o informovanosti před jejím užitím, organizaci cesty, prožitcích během sezení s ayahuaskou, subjektivně vnímaných přínosech, rizicích a integraci zkušenosti do běžného života.

Nejčastěji zmiňovaná motivace byla zvědavost a touha po dobrodružství, touha po sebepoznání, léčba psychických problémů, spirituální rozvoj, hledání životního směru nebo odpovědi na otázku a zájem o psychedelickou medicínu a terapii. Respondenti často považovali ayahuasku za rychlejší cestu poznání. Rozhodnutí absolvovat cestu do zahraničí za účelem prožitku s ayahuaskou bylo často intuitivní či spontánní. Zmíněná motivace mohla být samotnou zkušeností do velké míry ovlivněna. Proto by bylo zajímavé provést rozhovor před a po zkušenosti. Tyto výsledky se i přesto do velké míry shodují s výsledky dříve provedené studie (viz. Winkelman, 2005).

Výsledky výzkumu odhalily, že tendence vyhledávat zkušenosti se změněným stavem vědomí je kromě touhy po dobrodružství zakořeněná v přání po sebepoznání a spirituálním rozvoji, což zahrnovalo touhu poznat něco, co nás přesahuje, spojit se s bohem či vyšším vědomím a nalézt smysl života. Můžeme tedy konstatovat, že výpravy za ayahuaskou se vyznačují touhou po sebe – exploraci a spirituálním přesahem. Také tendence léčit své psychické problémy halucinogenní liánou poukazuje na potřebu společnosti vyhledávat alternativní způsoby léčby svých vnitřních trápení.

Více než polovina respondentů uvedla, že si před užitím ayahuasky sama vyhledala informace o jejích účincích a druhá polovina respondentů naopak o ayahuasce před jejím užitím téměř nic nebo absolutně nic nevěděla. Zajímavým zjištěním bylo, že informace o ayahuasce většinou předem nevyhledávali účastníci organizovaných výprav, zatímco respondenti, kteří měli organizaci ve svých rukou, o ayahuasce dopředu věděli velké množství informací. V této souvislosti by se mohlo jednat o fenomén tzv. vnějšího vs. vnitřního místa kontroly (Rotter 1954, in Cakirpaloglu, 2012). K podrobnějšímu prozkoumání tohoto fenoménu by bylo třeba provést další studie.

Nejčastěji se respondenti o možnosti vyjet do zahraničí užívat ayahuasku dozvěděli od svých přátel nebo z internetu. Většina respondentů se zúčastnila organizované cesty do zahraničí s cílem užívání ayahuasky, avšak byli i tací jedinci, kteří si cestu i užívání ayahuasky organizovali kompletně sami. Toto zjištění přináší důkazy o zvyšující

se nabídce organizovaných výletů za šamany a rozvoji tzv. ayahuaskového šamanského turismu.

V rámci prevence bylo zjišťováno, zdali zkušenosti s ayahuaskou předcházely nějaký vstupní pohovor týkající se přítomnosti psychického či somatického onemocnění. Většina respondentů nebyla předem dotázána na zdravotní anamnézu (předešlé fyzické či psychické onemocnění, současný zdravotní stav, atd.). Toto zjištění poukazuje na potenciální nebezpečí kontraindikace ayahuasky k některé z možných nemocí či k určitým typům léků, což by mohlo vést k případnému poškození účastníků ayahuaskových rituálů. Více jak polovina respondentů vyplňovala předem úvodní dotazník nebo absolvovala úvodní rozhovor zaměřený na motivaci.

Samotný prožitek změněného stavu vědomí vyvolaný užitím halucinogenní ayahuasky byl velice individuální a těžko popsatelný. I přesto se některá témata z hlediska obsahu či formy vnitřního prožitku opakovala. Zmíněná témata se shodují s obecnými popisy prožitků po užití halucinogenních rostlin (Grob, 2006). Zajímavým zjištěním bylo, že nejčastěji se opakujícími tématy, které respondenti uvedli, byly obrazy hadů. Toto zjištění je v protikladu k tvrzení Dobkin de Rios (2009) o tom, že vize jsou kulturně podmíněné. Kdyby tomu tak bylo, osoby, které nepocházejí z Amazonie a nemají tak běžně kontakt s hady, by je tak často neuváděly jako součást svých vizí.

Zpětné hodnocení zkušenosti se z velké části shoduje s očekáváním respondentů. Za přínosy v souvislosti s užitím ayahuasky byla nejčastěji považována celková změna ve vztahu k sobě, která zahrnuje sebepoznání a seberozvoj, sebepřijetí a sebelásku, vyrovnanost, nezávislost a zodpovědnost za svůj život. Užívání ayahuasky vedlo k prohloubení spirituality, k sebepřesahu, k nalezení smyslu života či ke změně životních hodnot. Respondenti často hovořili o emoční, psychické a fyzické očistě a lepších vztazích s druhými lidmi. Byl také zmiňován životní nadhled, spokojenost a ujasnění si životního směřování. Tato zjištění z velké části odpovídají výsledkům dříve provedených studií (Barbosa, Giglio, & Dalgalarondo, 2005; Barbosa, Cazorla, Giglio, & Strassman, 2009; Schmid, Jungaberle, & Verres, 2010; Trichter, 2006 – 7; Winkelman, 2005).

Je velice zajímavé, že osoby se zkušeností rituálního užívání ayahuasky popisují velice podobné změny ve svém životě jako lidé, kteří prožili nějaký druh traumatu. Mareš (2012) se v této souvislosti zmiňuje o tzv. posttraumatickém růstu člověka. Traumatická událost výrazně naruší pojetí světa i pojetí sebe sama. Lidé s prožitým traumatem často například přeskupí své životní hodnoty, zažívají pocit osvobození a zodpovědnosti za svůj život, uvádějí kvalitnější mezilidské vztahy, což má souvislost se zvýšenou empatií

a ochotou pomáhat ostatním. Vykazují větší úctu k životu a celkové změny ve spiritualitě (např. nacházení nového smyslu života, příklon k víře, atd.). Nabízí se otázka, zdali by mohl být prožitek s ayahuaskou také určitým druhem traumatu, při kterém často lidé čelí strachu ze smrti, svým podvědomým traumatickým vzpomínkám, apod., což by mohlo mít za následek pozitivní změny v rámci tzv. posttraumatického rozvoje člověka.

Ayahuasca se dle výpovědí respondentů jeví jako účinný prostředek pro léčbu nemocí a osobní rozvoj. Je však nutné zmínit některé limity této studie. Výpovědi respondentů jsou ryze subjektivní a nemusejí odpovídat objektivně pozorované skutečnosti. Mohly být do jisté míry ovlivněny očekáváním, vnitřním přesvědčením či jinými faktory a přispět tak ke zkreslení konečných výsledků. Jedna z hlavních motivací vydat se za zkušeností s ayahuaskou byl pocit osobní či psychické nepohody. Za přínosné proto považujeme vnímanou pozitivní změnu v prožívání, která po užití ayahuasky u respondentů nastala, bez ohledu na objektivní činitele (Kavenská, & Simonová, 2014). Toto tvrzení můžeme chápat tak, že není důležité, jak vnitřní prožívání osob užívajících ayahuasku hodnotí druzí, nýbrž jak jej hodnotí dané osoby samy. Metzner (2006) v této souvislosti zmiňuje, že je možné objektivně prozkoumat subjektivní zkušenosti.

Další faktor, který mohl vést ke zkreslení výsledků, je uplynulá doba od poslední zkušenosti s ayahuaskou. Některé rozhovory byly vedené s velmi krátkým časovým odstupem (druhý den po užití ayahuasky), jiné s odstupem týdnů, měsíců či let.

Většina respondentů považovala zkušenost za bezpečnou i přesto, že prožitky během sezení s ayahuaskou hodnotila jako náročné. Tyto prožitky ve změněném stavu vědomí byly respondenty vnímány kladně, neboť vedly mj. k vhledům, úlevě a celkovému pocitu očisty a zkvalitnění života. Jsme si vědomi limitů vyplývajících z obtížného přístupu k osobám, kterým zkušenost s ayahuaskou mohla způsobit újmu, a které se z osobních důvodů mohou vyhýbat studiím jako je tato.

Z negativních zkušeností byla nejčastěji uváděna nedůvěra v šamana či negativní pocity ze šamana, což s sebou podle výpovědí nese riziko potenciálního poškození účastníků ayahuaskových rituálů. Z výpovědí vyplývá, že je nezbytné mít dostatek informací o člověku, který ayahuaskové sezení nabízí, zjistit si reference od lidí, kteří jej znají nebo s ním v minulosti sezení s ayahuaskou absolvovali, a tím předejít vystavení se nebezpečné situaci a z ní plynoucích následků (Kavenská, & Simonová, 2014).

Někteří respondenti zmínili ohrožující situace, kterým museli v průběhu své cesty nebo během užívání ayahuasky čelit. Domníváme se, že zprostředkovatel/šaman by měl mít povinnost zajistit účastníkům bezpečí v průběhu celé výpravy včetně užívání

ayahuasky a poskytnout těmto osobám informace týkající se možných negativních důsledků vyplývajících z nedodržení doporučení pro její bezpečné užívání. Důležité je podávat ayahuasku na bezpečných místech neohrožujících zdraví či život jedince, organizovat sezení s přiměřeným množstvím účastníků, aby měl šaman situaci neustále pod kontrolou a zajistit účastníkům bezpečí i po skončení ceremonie. Pokud je výprava organizována zprostředkovatelem či průvodcem, který je po dobu expedice přítomný, měla by tato osoba zajistit pohyb v bezpečných oblastech a zodpovídat za průběh celé výpravy. Šaman/zprostředkovatel by měl znát zdravotní a psychický stav jedince, který by mohl být kontraindikací k užívání ayahuasky a následně ohrozit fyzické či duševní zdraví jedince. Účastník ayahuaskových rituálů by měl mít právo na pravdivé zodpovězení všech otázek týkajících se cesty i samotného užívání ayahuasky (Kavenská, & Simonová, 2014). Luna (2010) se domnívá, že by v tomto ohledu měly zcela samozřejmě fungovat etické standardy podobné těm, které se používají v psychiatrické a psychologické praxi, avšak současná právní situace bohužel nedovoluje otevřenou diskuzi na toto téma (in Strassman, Wojtowicz, Luna, & Frecska 2010).

Podle některých výpovědí může být pro osoby ze západu obtížné zkušenost s ayahuaskou následně zpracovat a integrovat do běžného života. Úspěšná integrace je důležitá pro eliminaci pocitů zmatenosti, odosobnění, v extrémních případech propuknutí psychických obtíží, jako např. deprese, psychózy, aj. O důležité roli integrace zkušenosti se zmiňují také někteří autoři (Grunwell, 1998; Lewis, 2008, Luna, 2010, in Strassman, Wojtowicz, Luna & Frecska 2010).

Pokud se člověk rozhodne zkušenost s ayahuaskou podstoupit, měl by brát výše zmíněná rizika v úvahu. Většina respondentů uvedla některá doporučení, kterých se jim ze strany šamana či organizátora dostalo. Vztahují se především k dodržování dietních opatření a sexuální abstinence před, v průběhu a po užívání ayahuasky. O důležitosti dodržování přísných pravidel a dietních opatření informovali také mnozí autoři (Dobkin de Rios, & Grob, 2005; Dobkin de Rios, 2009; Grunwell, 1998; Kavenská, 2013; Mabit, 2002; Mabit, & Sieber, 2006). Autorka se během svého výzkumného pobytu v Jižní Americe setkala s několika curanderos, kteří cizincům během své práce s halucinogenními rostlinami nesdělili, jaká pravidla užívání halucinogenních rostlin provázejí. Důvodem může být pokora, která je pro domorodé obyvatele Jižní Ameriky typická a brání jim v kontaktu s „bílou tvář“ prosadit si své stanovisko týkající se bezpečného užívání ayahuasky.

Považujeme za důležité šířit zjištěné informace mezi osoby, které zkušenost s ayahuaskou vyhledávají, aby se předešlo jejich potenciálnímu poškození nedbalým podáním ayahuasky nebo jejich zneužití ze strany šamana či zprostředkovatele (Kavenská, & Simonová, 2014).

Kvantitativní část výzkumu byla zaměřena na osobnostní styly účastníků ayahuaskových rituálů. K tomuto účelu byla využita dlouhá a krátká verze osobnostního inventáře PSSI, jejíž výsledky přinesly zajímavé informace. Osoby užívající ayahuasku se odlišovaly od populačního průměru na několika škálách. Výzkumný soubor skóroval signifikantně **výše** na škále intuice, optimismu, ambicióznosti, příjemnosti a altruismu. Participantů naopak skórovali signifikantně **níže** na škále nedůvěřivosti a klidnosti (pasivity). Výsledky odhalily, že 3/4 respondentů jsou v porovnání s běžnou populací více intuitivní, téměř polovina respondentů je více optimistická. Více než třetina osob užívajících ayahuasku je více důvěřivá, příjemnější a aktivnější v porovnání s běžnou populací a pětina respondentů je ambicióznější a ochotnější než je tomu u běžné populace.

Ze zjištěných výsledků nelze vyvodit, zdali užívání ayahuasky mělo vliv na zjištěné osobnostní styly nebo zda se osoby s výše uvedenými styly vyznačují vyhledáváním zkušeností tohoto typu. Například vysoce rozvinutá intuice u osob užívajících ayahuasku u nich mohla být přítomna již před zkušeností. Poukazují na to některé výpovědi respondentů, kteří zmínili výskyt neobvyklých zkušeností (například mimotělní zkušenost, citlivost na různé typy energií, kontakt s UFO, apod.) ještě před zkušeností s ayahuaskou. Dříve provedený výzkum zkoumající mj. temperament osob užívajících ayahuasku (Bouso et al., 2012) přinesl informace o tom, že sledované změny v temperamentu mohly být spíše následkem a ne příčinou rituálního užívání ayahuasky, což by znamenalo, že ayahuasca vyvolává změny v osobnostních rysech, které jsou tradičně považovány za dědičné. Považujeme proto za přínosné provést studii zaměřenou na testování osobnostních stylů před a po zkušenosti s užíváním ayahuasky.

Další otázkou je, zdali se dá z výsledků usuzovat výskyt psychopatologických symptomů u osob užívajících ayahuasku. Podle manuálů MKN – 10 nebo DSM – IV schizotypní porucha osobnosti negativně ovlivňuje osobu, která jí trpí, a proto vyžaduje léčbu. Nicméně žádný z respondentů naší studie nevedl, že by ho provázely problémy tohoto typu. Naopak byly intuitivní schopnosti považovány za důležitou součást jejich života.

Dále je nutné zmínit fakt, že respondenti naší studie pocházeli z mnoha odlišných kultur. Protože je známo, že se každá kultura vyznačuje svými specifickými

charakteristikami vnímání a chování, mohl i tento faktor přispět ke zkreslení konečných výsledků výzkumu.

V souvislosti s vnímanými pozitivními změnami v psychickém zdraví a celkově v životě účastníků tohoto výzkumu po zkušenosti s ayahuaskou by bylo vhodné provést další studie zabývající se možnostmi využití ayahuasky při léčbě psychického či psychosomatického onemocnění. Neboť taktéž předešlé studie poukazují na to, že užívání ayahuasky má pozitivní účinky na fyzické zdraví člověka (Schmid, Jungaberle, & Verres, 2010). Další výzkumy potvrdily, že se na této halucinogenní rostlině netvoří závislost (Bouso et al., 2012; Fábregas et al., 2010; Gable, 2007). Některé studie dokonce přinášejí informace o vyléčení drogových závislostí skrze rituální užívání ayahuasky (Loizaga – Velder, & Verres, 2014; Mabit, & Sieber 2006; McKenna, 2004). Peruánské ministerstvo zdravotnictví již začalo uznávat široký potenciál domorodých šamanských léčitelů a Národní institut tradiční medicíny (INMETRA) v Peru podporuje výzkum v oblasti tradiční medicíny (Mabit, & Sieber 2006). K přesnějšímu určení léčebného potenciálu ayahuasky jako medicíny je třeba změnit aktuální výzkumné paradigma – jít za hranice konvenčních modelů léčby a prozkoumat učení minulých a vzdálených kultur (Dobkin de Rios, & Grob 2005).

11. Závěry

Diplomová práce přináší řadu zajímavých informací z oblasti ayahuaskového šamanského turismu. Většina respondentů se zúčastnila organizované cesty za účelem užívání ayahuasky. Je tedy zřejmé, že se zájmem roste nabídka, což vede k rozvoji ayahuaskového turismu, o čemž svědčí i mnohdy vysoké ceny za jednotlivá sezení v centrech nabízejících ceremonie s ayahuaskou, nebo za kompletně organizované výpravy do Jižní Ameriky.

Výpovědi respondentů poukazují na spirituální přesah cest za účelem užívání ayahuasky, který má za důsledek výraznou pozitivní změnu v prožívání a v chování sám k sobě, k druhým lidem, ke svému okolí a celkově k životu. Respondenti často považovali za přínosné sebepoznání a seberozvoj, sebepřijetí, vyrovnanost, nezávislost a odpovědnost za svůj život. Byly zaznamenány pozitivní změny na duchovní úrovni, vztahové a psychické i somatické, v nabytí životního nadhledu, spojenosti a v životním směřování.

Většina respondentů hodnotila zkušenost jako bezpečnou, i když byla mnohými považována za náročnou, neboť se během ní respondenti často konfrontovali se strachy či nepříjemnými tělesnými reakcemi. Náročné prožitky byly následně hodnoceny kladně, protože vedly ke zkvalitnění života. Mezi riziky byla zmiňována nedůvěra v šamana a výskyt rizikových situací. Lze tedy usuzovat, že při dodržení bezpečnostních pravidel ritualizovaného užívání ayahuasky pod vedením zkušeného důvěryhodného curandera se mohou objevit pozitivní změny na všech úrovních dle bio – psycho – socio – spirituálního modelu osobnosti.

Výsledky osobnostního inventáře odhalily, že osoby užívající ayahuasku jsou často intuitivní, příjemné, s optimistickým, aktivním a ambiciózním přístupem k životu, otevřené vůči novým zkušenostem a alternativnímu životnímu stylu, mající prosociální empatické a altruistické sklony. Zároveň bylo zjištěno, že se často jedná o osoby důvěřivé a nekritické, což může vést k potenciálnímu nebezpečí během plánovaného ayahuaskového sezení s neznámým šamanem.

Zdá se, že s rostoucí globalizací budou lidé ze západu i nadále stále častěji vyhledávat různé možnosti jak užít ayahuasku. Proto by bylo vhodné zrealizovat další studie zaměřené na toto téma.

Souhrn

Ayahuasca je purgativní psychotropní odvar původně užívaný domorodými obyvateli jihoamerických pralesů Peru, Kolumbie, Ekvádoru a Brazílie k léčivým, spirituálním a kulturním účelům (Dobkin de Rios, & Grob, 2005; Metzner, 2006). Má trpkou hořkou chuť a je typicky podávána v rámci nočních rituálů (Mabit, & Sieber, 2006). Domorodí lidé považují ayahuasku za tzv. učitelskou rostlinu (Grunwell, 1998), která člověku umožňuje vstoupit do duchovních sfér, kam člověk při běžném stavu vědomí nemá přístup (Dobkin de Rios, 2009). Učení se od rostlin můžeme chápat jako vhledy, které se během užití rostliny vynoří ve vyšších vrstvách vědomí (Montgomery, 2008).

Ayahuasca je známá pro své léčivé účinky na fyzické, psychické i spirituální úrovni člověka (Winkelman, 2005). Antropologické záznamy užívání ayahuasky ukazují, že pokud vyvolané změněné stavy vědomí podléhají podmínkám zajišťujících bezpečné užití, jsou výsledky pozitivní a člověku prospěšné (Dobkin de Rios, & Grob, 2005). Ayahuasca je dokonce ve formě terapeuticky navozených změněných stavů vědomí užívána jako prostředek pro léčbu drogově závislých (Loizaga – Velder, & Verres, 2014; Mabit, & Sieber, 2006; McKenna, 2004; Winkelman, 2001). Ze studie o rizicích orálního užívání DMT a harmala alkaloidů vyplývá, že užívání ayahuasky sebou nenese potenciál jejího zneužití, naopak, pokud je ayahuasca užívána v dobře zabezpečeném sociálním kontextu, jsou dokumentovány dlouhodobé psychologické přínosy (Gable, 2007).

I přesto, že se v posledních letech přehodnocuje význam psychedelických látek kvůli jejich léčebnému potenciálu (Dobkin de Rios, 2009), z euroamerické racionální perspektivy jsou změněné stavy vědomí stále vnímané jako negativní antisociální formy chování, vzbuzující strach a nedůvěru, které by měly být postihovány (Shanon, 2002; Dobkin de Rios, & Grob, 2005) nebo v případě závislosti léčeny (Mabit, & Sieber, 2006). Metzner (2006) zjistil, že u lidí, kteří ayahuasku užívali dlouhodobě, se (často nevědomě) vyvinul naprosto odlišný pohled na svět ve srovnání s moderním vědeckým paradigmatem západních zemí. V dnešní době zakořeněné v mechanistickém scientismu moderního světa jsme se významně oddělili od spirituality, hodnot a vědomí. Skrze zkušenosti lidí ze západu s halucinogenními rostlinami a s šamanskými praktikami, si můžeme všimnout znovu se vynořujícího starověkého integrativního pohledu na svět, který vidí všechno živé jako vzájemně protknutou síť vztahů. Ayahuasca je často považována za „provaz“ přes který se můžeme znovu propojit se spirituálním světem a s vědomím vesmírné jednoty (Heaven, & Chering, 2006).

Užívání ayahuasky má i odvrácenou tvář. Kromě pozitivních aspektů jejího užívání se lze často setkat i s nepříjemnými dopady v souvislosti s nedbalými praktikami jejího podání. Vzhledem k tomu, že je užívání ayahuasky zážitkem psychicky náročným a představuje celou řadu rizik (Grunwell, 1998), je nezbytné, aby sezení vedl kvalifikovaný curandero a aby byly zajištěny všechny podmínky pro bezpečné užití ayahuasky (před, během i po zkušenosti). V některých případech však užívání ayahuasky nabízejí lidé, kteří neprošli žádným učením v této oblasti a kteří mnohdy ani nemají osobní kapacitu a osobnostní strukturu vhodnou pro tento typ práce (Dobkin de Rios, & Rumrill, 2008). Tito „domorodí léčitelé“ často lákají osoby na rituály v exotickém prostředí přinášející autentické osobní zážitky. Negativní zkušenosti ale mohou dotyčným způsobit zmatenost, depresi nebo dokonce psychotické stavy (Dobkin de Rios, 1994). Kavenská (2013), která se touto problematikou již delší dobu zabývá, zaznamenala výpovědi o některých špatných praktikách na hranici etiky (nebo daleko za ní) realizovaných v některých zařízeních nebo tzv. „samozvanými šamany“, které vedly k poškození klientů. Owen (2006) a Fotiou (2010b) hovoří také o případech znásilnění nebo jiného psychického či fyzického zneužití osob, které tyto „šamany“ navštívily.

Tato zjištění nabývají o to více na významnosti s vynořujícím se tzv. ayahuaskovým šamanským turismem. V posledních letech vzrostl počet cizinců především z Evropy a Severní Ameriky, kteří se účastní výletů do Amazonie za účelem prožitku ayahuaskového sezení se šamanem. Metzner (2006) hovoří o stovkách až tisících Evropanů a Severoameričanů, kteří se účastní ayahuaskových ceremonií. Domorodí obyvatelé na to reagují formou zakládání center, která nabízejí šamanské rituály pro cizince (Fotiau, 2010b; Tupper, 2008, 2009) a z domorodých posvátných tradic se rodí určitý druh „spirituálního byznysu“. Dobkin de Rios (2009) nazývá tento fenomén tzv. *drogovým turismem*.

Rituální užívání ayahuasky v náboženském kontextu je v některých zemích světa legální (např. Brazílie, Peru, Kolumbie, Nizozemsko, Španělsko), v jiných je kvůli obsahu psychoaktivní látky DMT zakázané. Po celém světě se vedou soudní spory se šamany o tom, zdali by měla být ayahuasca považována za drogu nebo za účinný terapeutický prostředek.

Cílem diplomové práce bylo pokusit se objasnit odborné i laické veřejnosti fenomén ayahuaskového turismu. Identifikovat potenciální rizika cest spojených s ayahuaskovými rituály a zvýšit povědomí o procesu užívání ayahuasky. Ústředními cíli studie bylo zjistit, jakým způsobem ayahuaskový šamanský turismus probíhá – jaká je motivace účastníků

ayahuaskových ceremonií (co od této zkušenosti očekávají), jaká je jejich reálná zkušenost, jaké jsou subjektivně vnímané přínosy, rizika a jak tuto zkušenost následně zpracovávají. K realizaci těchto záměrů bylo využito polostrukturovaného interview, screeningového dotazníku a zúčastněného pozorování (přímo v terénu v Peru na místech celosvětově známých jako centra ayahuaskové šamanského turismu). Dalším cílem bylo zjistit, jaká je osobnostní struktura jedinců vyhledávajících jihoamerické šamany, aby s nimi užívali ayahuasku – určit, zda se osoby užívající ayahuasku nějakým způsobem odlišují od běžné populace, zda se jedná o jedince osobnostně výrazně nevybočující z normy či o jinak specifické typy osobností. K realizaci tohoto záměru byl využit osobnostní dotazník PSSI (Kuhl, & Kazén, 2002; 2009).

Data byla sbírána v České republice (březen – květen 2013; září – říjen 2013) a v peruánské Amazonii (červen – srpen 2013) na místech známých jako centra ayahuaskového šamanského turismu (města Tarapoto a Iquitos). Pro výzkumný projekt byl zvolen smíšený design. **Kvalitativní část** výzkumu zahrnovala administraci screeningových dotazníků, polostrukturované rozhovory, a zúčastněné pozorování během rituálů s ayahuaskou. Rozhovory v České republice byly vedeny v českém jazyce a v Peru v jazyce anglickém. **Kvantitativní část** výzkumu je založená na zjištění osobnostních stylů jedinců, kteří prožili jednou či opakovaně sezení s ayahuaskou. Pro výzkum byla použita česká verze osobnostního inventáře PSSI obsahující 140 položek (Kuhl, & Kazén 2002) a zkrácená anglická a španělská verze PSSI obsahující 56 položek (Kuhl, & Kazén 2009).

Kvalitativní část výzkumu zahrnuje 27 osob, z čehož bylo 14 mužů a 13 žen. 13 respondentů pocházelo z České republiky a 14 respondentů z ostatních zemí Evropy (Anglie, Rumunsko, Francie, Rusko, Dánsko, Švédsko), z USA (Minnesota, Kalifornie, Washington, D.C.) a z Kanady. Kvantitativní část výzkumu zahrnuje 75 osob, z čehož bylo 46 mužů a 29 žen. 45 respondentů bylo z České republiky a 30 z dalších zemí Evropy, USA, Kanady a Jižní Ameriky.

Z výsledků rozhovorů vyplývá, že motivací pro absolvování cesty do zahraničí za účelem užívání ayahuasky byla zvědavost a touha po dobrodružství, touha po sebepoznání, léčba psychických problémů, spirituální rozvoj, hledání životního směru nebo odpovědi na otázku a zájem o psychedelickou medicínu a terapii. Respondenti často považovali ayahuasku za rychlejší cestu poznání. Rozhodnutí absolvovat cestu do zahraničí za účelem prožitku s ayahuaskou bylo často intuitivní či spontánní. Více než polovina respondentů uvedla, že si před užitím ayahuasky sama vyhledala informace o jejich účincích a druhá polovina respondentů uvedla, že o ayahuasce před jejím užitím

téměř nic nebo absolutně nic nevěděla. Nejvíce se respondenti o možnosti vyjet do zahraničí užívat ayahuasku dozvěděli od svých přátel nebo z internetu.

Samotný prožitek změněného stavu vědomí vyvolaný užitím halucinogenní ayahuasky byl velice individuální a těžko popsatelný. I přesto se některá témata z hlediska obsahu či formy vnitřního prožitku opakovala. Zmíněná témata se shodují s obecnými popisy prožitků po užití halucinogenních rostlin (Grob, 2006).

Za přínosy v souvislosti s užitím ayahuasky byla nejčastěji považována celková změna ve vztahu k sobě, která zahrnuje sebepoznání a seberozvoj, sebezpřijetí a sebelásku, vyrovnanost, nezávislost a zodpovědnost za svůj život. Užívání ayahuasky vedlo k prohloubení spirituality, k sebezpřesahu, k nalezení smyslu života či ke změně životních hodnot. Respondenti často hovořili o emoční, psychické a fyzické očistě a lepších vztazích s druhými lidmi. Byl také zmiňován životní nadhled, spokojenost a ujasnění si životního směřování. Tato zjištění z velké části odpovídají výsledkům dříve provedených studií (Barbosa, Giglio, & Dalgarrondo, 2005; Barbosa, Cazorla, Giglio, & Strassman, 2009; Schmid, Jungaberle, & Verres, 2010; Trichter, 2006 – 7; Winkelman, 2005).

Zkušenost s ayahuaskou byla téměř všemi respondenty považována za bezpečnou. Většina respondentů hodnotila prožitky během sezení s ayahuaskou za náročné. I přesto byly tyto prožitky později hodnoceny kladně, neboť vedly mj. k vhledům, úlevě a celkovému pocitu očisty a zkvalitnění života. Z tohoto důvodu jsme je mezi rizika nezařadili. Z negativních zkušeností byla nejčastěji uváděna nedůvěra v šamana či negativní pocity ze šamana, což s sebou podle výpovědí nese riziko potenciálního poškození účastníků ayahuaskových rituálů. Někteří respondenti zmínili ohrožující situace, kterým museli v průběhu své cesty nebo během užívání ayahuasky čelit. Podle některých výpovědí může být pro osoby ze západu obtížné zkušenost s ayahuaskou následně zpracovat a integrovat.

Kvantitativní část výzkumu byla zaměřena na osobnostní styly účastníků ayahuaskových rituálů měřené inventářem PSSI. Respondenti se zkušeností s ayahuaskou se od populačního průměru odlišovali na několika škálách. Výzkumný soubor skóroval signifikantně **výše** na škále intuice, optimismu, ambicióznosti, příjemnosti a altruismu. Participanti naopak skórovali signifikantně **níže** na škále nedůvěřivosti a klidnosti (pasivity). Výsledky odhalily, že 3/4 respondentů jsou v porovnání s běžnou populací více intuitivní, téměř polovina respondentů je více optimistická. Více než třetina osob užívajících ayahuasku je více důvěřivá, příjemnější a aktivnější v porovnání s běžnou populací a pětina respondentů je ambicióznější a ochotnější než je tomu u běžné populace.

Seznam literatury

- 1) Barbosa P. C. R, Giglio, J. S, & Dalgalarondo. (2005). Altered states of consciousness and short-term psychological after-effects induced by the first time ritual use of ayahuasca in an urban context in Brazil. *Journal of Psychoactive Drugs* 37 (2), 193–201.
- 2) Barbosa, P. C. R., Cazorla, I. M., Giglio, J. S., & Strassman, R. (2009). A six-month prospective evaluation of personality traits, psychiatric symptoms and quality of life in ayahuasca – naive subjects. *Journal of Psychoactive Drugs*, 41 (3), 205–212.
- 3) Behrendt R. P. (2003). Hallucinations: Synchronisation of thalamocortical γ oscillations underconstrained by sensory input. *Consciousness and Cognition* 12, 413–451.
- 4) Blatný, M. a kol. (2010). *Psychologie osobnosti. Hlavní témata, současné přístupy*. Praha: Grada Publishing.
- 5) Bouso, J. C., Gonzáles, D., Fondevila, S., Cutchet, M., Fernández, X, Barbosa, P. C. R....Riba, J. (2012). Personality, psychopathology, life attitudes and neuropsychological performance among ritual users of ayahuasca: A longitudinal study. *PLoS ONE*, 7 (8): e42421. doi:10.1371/journal.pone.0042421.
- 6) Cakirpaloglu, P. (2012). *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada Publishing.
- 7) Callaway, J. C., Raymon, L. P., Hearn W. L., McKenna D. J., Grob, Ch. S., Brito, G. S. et al. (1996). Quantitaion of *N,N*-dimethyltryptamine and hamala alkaloids in human plasma after oral dosing with ayahuasca. *Journal of Analytical Toxikology*, 20, 492–497.
- 8) de Araujo, B., Ribeiro S., Cecchi G., A., Carvalho F. M., Sanchez T. A., Pinto J. P., ...Santos A. C. (2012). Seeing with the eyes shut: Neural basis of enhanced imagery following Ayahuasca ingestion. *Human Brain Mapping*, 33 (11), 2550–2560.

- 9) Directorate Of Registration and Study of Contemporary Culture in Peru. (2008). *Designation as cultural patrimony of the nation extended to the knowledge and traditional uses of ayahuasca as practiced by native amazon communities*. National directorial resolution Number 836/INC. Dostupné z: http://www.bialabate.net/wp-content/uploads/2008/08/declaration_ayahuasca_patrimony_peru_20081.pdf.
- 10) Dobkin de Rios, M. (1994). Drug tourism in the Amazon: Why westerners are desperate to find the vanishing primate. *Omni*, 16 (4), 6–6.
- 11) Dobkin de Rios, M. (2005). Interview with Guillermo Arrévalo, a Shipibo urban shaman, by Roger Rumrill. *Journal of Psychoactive Drugs*, 37 (2), 203–207.
- 12) Dobkin de Rios, M., & Grob, Ch. (2005). Editors' introduction: Ayahuasca use in cross-cultural perspective. *Journal of Psychoactive Drugs*, 37 (2), 119–121.
- 13) Dobkin de Rios, M., & Rumrill, R. (2008). *A Hallucinogen Tea Laced with Controversy*. London: Praeger Publishers.
- 14) Dobkin de Rios, M. (2009). *The Psychedelic Journey of Marlene Dobkin de Rios: 45 Years with Shamans, Ayahuasqueros, and Ethnobotanists*. Vermont: Park Street Press.
- 15) Elkins, D. N. (1998). *Beyond Religion*. Wheaton: The Theosophical Publishing House.
- 16) Fábregas, J. M., González, D., Fondevila, S., Cutcheta, M., Fernández, X., Barbosa, P. C. R., Alcázar – Córcolese, M. Á. , Barbanoj, M. J., Riba, J., & Bouso, J. C. (2010). Assessment of addiction severity among ritual users of ayahuasca. *Drug and Alcohol Dependence* 111, 257–261.
- 17) Fecteau, L. M. (2001). The ayahuasca patent revocation: Raising questions about current US patent policy. *Boston College Third World Law Journal*. 69, 74–75.
- 18) Fotiou, E. (2010a). Encounters with sorcery: An ethnographers' account. *Anthropology and Humanism*, 35 (2), 192–203.

- 19) Fotiou, E. (2010b). *From medicine men to day trippers: Shamanic tourism in Iquitos, Peru*. (Unpublished dissertation). University of Wisconsin – Madison, USA.
- 20) Frecska E., Móri C. E., Vargha A., & Luna L. E. (2012). Enhancement of creative expression and entoptic phenomena as after-effects of repeated ayahuasca ceremonies. *Journal of Psychoactive Drugs*, 44 (3), 191–199.
- 21) Gable, R. S. (2007). Risk assessment of ritual use of oral dimethyltryptamine (DMT) and harmala alkaloids. *Addiction*, 102, 24–34.
- 22) Grob, Ch. S. (2006). The Psychology of Ayahuasca. In R. Metzner, (Ed.), *Sacred vine of spirits: ayahuasca* (63–93). Vermont: Park Street Press.
- 23) Grof, S. (2013). *Kosmická hra: Zkoumání hranic lidského vědomí*. Praha: Práh.
- 24) Grunwell, J. N. (1998). Ayahuasca tourism in South America. *Multidisciplinary Association for Psychedelic Studies* 8 (3), 59–62.
- 25) Heaven, R., & Charing, H. G. (2006). *Plant Spirit Shamanism. Traditional Techniques for Healing the Soul*. Vermont: Destiny Books.
- 26) Hendl, J. 2008. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
- 27) Holman, Ch. (2011). Surfing for the shaman: Analyzing an ayahuasca website. *Annals of Tourism Research*, 38 (1), 90–109.
- 28) Horák, M. (2013). *Dům, kde se zpívá: Rehabilitace drogově závislých tradiční domorodou medicínou peruánské Amazonie*. Brno: Mendelova Univerzita.
- 29) Hřebíčková, M., & Urbánek, T. (2001). *NEO pětifaktorový osobnostní inventář (podle NEO Five-Factor Inventory. P. T. Costy a R. R. McCrae)*. Praha: Testcentrum.
- 30) Kavenská, V. (2013). *Tradiční medicína Jižní Ameriky a její využití v psychoterapii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

- 31) Kavenská, V., & Vosáhlová, Š. (2013). Zkušenosti s ayahuaskou v Evropě – motivace, možné přínosy a rizika. *E – psychologie* 7 (4), 28–39. Získáno 22. října 2014 z http://e-psycholog.eu/pdf/kavenska_vosahlova.pdf. ISSN 1802-8853.
- 32) Kavenská, V., & Simonová, H. (2014). Zkušenost s halucinogenní rostlinou ayahuasca v kontextu šamanského rituálu. *Anthropologia Integra*, 5 (1), 1–13.
- 33) Krippner, S., & Sulla, J. (2000). Identifying spiritual content in reports from ayahuasca sessions. *The International Journal of Transpersonal Studies*, 19, 59–76.
- 34) Kubíčková, P. (2014). *Subjektivní prožitky účastníků ayahuaskových sezení na území České republiky*. (Bakalářská diplomová práce). Získáno dne 12. listopadu 2014 z Databáze kvalifikačních prací, Portál (UP č. F110045).
- 35) Kuhl, J., & Kazén, M. (2002). *PSSI – Inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti*. Praha: Testcentrum.
- 36) Kuhl, J., & Kazén, M. (2009). *Persönlichkeits-Stil-und-Störungs-Inventar (PSSI): Handanweisung, 2. Aufl.* [Inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti. Manuál, 2. ed.]. Göttingen: Hogrefe.
- 37) Labate, B. C., & Goldstein, I. (2009). Ayahuasca: From dangerous drug to National Heritage: An interview with Antonio A. Arantes. *International Journal of Transpersonal Studies*, 28, 53–64.
- 38) Lewis, S. E. (2008). Ayahuasca and Spiritual Crisis: Liminality as Space for Personal Growth. *Anthropology of Consciousness*, 19 (2), 109–133.
- 39) Loizaga – Velder, A., & Verres, R. (2014). Therapeutic effects of ritual ayahuasca use in the treatment of substance dependence – qualitative results. *Journal of Psychoactive Drugs*, 46, 63–72.
- 40) Lukášová, R. (2011). *Ayahuasca v kulturních kontextech Peru a České republiky*. (Bakalářská diplomová práce). Univerzita Palackého v Olomouci.

- 41) Luna, L. E. (1986). *Vegetalismo. Shamanism Among the Mestizo Population of the Peruvian Amazon*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- 42) Luna, L. E. (2011). Indigenous and mestizo use of ayahuasca. An overview. In Dos Santos, R.G. (Ed.). *The Ethnopharmacology of Ayahuasca*. Kerala: Transworld Research Network.
- 43) Mabit, J. (1992). Consideraciones acerca del brebaje ayahuasca y perspectivas terapéuticas [Úvahy o ayahuaskovém nápoji a psychiatrických perspektívách], in: *Revista Peruana de Neuro – Psiquiatría, Tomo LV, 2*, 118–131.
- 44) Mabit, J. Giove, R., & Vega, J. (1996). Takiwasi: The use of Amazonian shamanism to rehabilitate drug addicts. *Yearbook of Cross-Cultural Medicine and Psychotherapy*, 257–285.
- 45) Mabit, J. (2002). Blending traditions: Using indigenous medicinal knowledge to treat drug addiction. *MAPS*, 12, (2), 25–32.
- 46) Mabit, J., & Sieber, C. (2006). The evolution of a pilot program utilizing ayahuasca in the treatment of drug addictions. *Shaman's Drum Journal*, 73, 23–31.
- 47) Mareš, J. (2012). *Posttraumatický rozvoj člověka*. Praha: Grada Publishing.
- 48) McKenna, D. J. (2004). Clinical investigations of the therapeutic potential of ayahuasca: Rationale and regulatory challenges. *Pharmacology & Therapeutics*, 102, 111–129.
- 49) McKenna, D. J., Towers, G. H. N., & Abbott, F. (1984). Monoamine oxidase inhibitors in South American hallucinogenic plants: Tryptamine and beta-carboline constituents of ayahuasca. *Journal of Ethnopharmacology*, 10, 195–223.
- 50) Metzner, R. (Ed.). (2006). *Sacred Vine of Spirits: Ayahuasca*. Vermont: Park Street Press.
- 51) Montgomery, P. (2008). *Plant Spirit Healing. A Guided to Working with Plant Consciousness*. Vermont: Bear & Company.
- 52) Nakonečný, M. (2009). *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia.

- 53) Narby, J. (1998). *Kosmický had*. Praha: Rybka Publishers.
- 54) Owen, B. J. (2006). *Marketing mysticism and the purchase of pilgrimage: The rise of spiritual tourism in Cusco and Iquitos, Peru*. (Unpublished dissertation). University of Arizona, USA.
- 55) Petružálková, K. (2013). *Ayahuascová subkultura v Praze*. (Diplomová práce). Získáno 6. listopadu 2014 z Repozitáře závěrečných prací (UK, č. 108398).
- 56) Riba, J., Rodríguez – Fornells, A., Urbano, G., Morte, A., Antonijoan, R., Monteiro, M. et al. (2001). Subjective effect and tolerability of the South American psychoactive beverage ayahuasca in healthy volunteers. *Psychopharmacology*, 154, 85–95.
- 57) Riba, J., Romero, S., Grasa, E., Mena, E., Carrió, I., & Barbanoj, M. J. (2006). Increased frontal and paralimbic activation following ayahuasca, the Pan-Amazonian inebriant. *Psychopharmacology*, 186, 93 – 98.
- 58) Říčan, P. (2007). *Psychologie osobnosti. Obor v pohybu*. Praha: Grada Publishing.
- 59) Říčan, P. (2010). Spiritualita v centru struktury osobnosti. In M. Blatný (Ed.), *Psychologie osobnosti. Hlavní témata, současné přístupy* (226–237). Praha: Grada Publishing.
- 60) Shanon, B. (2002). *The Antipodes of the Mind: Charting the Phenomenology of the Ayahuasca Experience*. Oxford: Oxford University Press.
- 61) Schmid, J. T., Jungaberle, H., & Verres, R. (2010). Subjective theories about (self-) treatment with ayahuasca. *Anthropology of Consciousness*, 21, (2), 188–204.
- 62) Smékal, V. (2002). *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal.
- 63) Strassman, R.; Wojtowicz, S.; Luna, L. E., & Frecska, E. (2010). *Vnitřní cesty do vnějšího vesmíru*. Praha: Dybbuk.
- 64) Trichter, S. (2006–7). Ayahuasca and spirituality: Empirical research on experiencing the divine. *MAPS*, 17, 23.

- 65) Tupper K. W. (2008). The globalization of ayahuasca: Harm reduction or benefit maximization? *International Journal of Drug Policy*, 19 (4), 297–303.
- 66) Tupper, K. W. (2009). Ayahuasca healing beyond the Amazon: The globalization of a traditional indigenous entheogenic practice. *Oxford: Wiley – Blackwell*, 9 (1), 117–136.
- 67) Unión de médicos indígenas yageceros de Colombia (UMIYAC). (1999). *Encuentro de Taitas en la Amazonía Colombiana: Ceremonias y Reflexiones*. [Setkání taitů v kolumbijské Amazonii: Ceremonie a reflexe]. Yurayaco, Caquetá.
- 68) Vondra, D. (2012). *Role psychotropních látek ve spiritualitě* (Bakalářská diplomová práce). Získáno dne 6. listopadu 2014 z Repozitáře závěrečných prací (UK č. 88440).
- 69) Winkelman, M. (2001). Alternative and traditional medicine approaches for substance abuse programs: A shamanic perspective. *International Journal of Drug Policy*, 12 (4), 337–351.
- 70) Winkelman, M. (2005). Drug tourism or spiritual healing? Ayahuasca seekers in Amazonia. *Journal of Psychoactive Drugs*, 37 (2), 209–218.
- 71) World Health Organization. (2008). *Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů. Desátá revize*. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky.
- 72) Zeman, P. (2010). *Zaostřeno na drogy* 1 (8), 1–12. Praha: Úřad vlády České republiky.

Internetové zdroje

- 73) Salkeld, L. (21. září 2014). Modern-day shaman spiked 'sacred drinks' with class A drugs and substances he collected in the Amazon. Daily Mail. Získáno z <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2033066/Modern-day-shaman-spiked-sacred-drinks-class-A-drugs-substances-collected-Amazon.html#ixzz1WoesJOeA>.
- 74) Sánchez, R. (07.10.2014). *Primer juicio de la historia de Ibiza por un presunto tráfico de ayahuasca* [První soud v historii Ibizy za pašování ayahuasky]. Získáno 8. října 2014 z Diario de Ibiza website: <http://www.diariodeibiza.es/pitiuses-balears/2014/10/07/primer-juicio-historia-ibiza-presunto/724023.html>.
- 75) *Descripción Turística del Perú* [Popis peruánského turismu]. (2013). Získáno: 11. října 2014 z Ministerio de Comercio Exterior y Turismo website: <http://www.mincetur.gob.pe/newweb/Default.aspx?tabid=3250>.
- 76) *¿Cual peligroso es experimentar con ayahuasca o yagé? [Jak riskantní je experimentovat s ayahuaskou nebo s yagé?]: If only, if only.* (28. dubna, 2014). Získáno: 5. května 2014 z El Mundo website: <http://www.lanacion.com.ar/1685975-cuan-peligroso-es-experimentar-con-ayahuasca-o-yage>.
- 77) *Murió británico que tomó yagé en Putumayo [Britský muž zemřel v Putumayo poté, co užil yagé]: If only, if only.* (28. dubna 2014). Získáno: 6. května 2014 z El Tiempo website: http://www.eltiempo.com/colombia/otraszonas/murio-ingles-en-putumayo-tras-ingerir-droga-alucinogena_13891875-4.
- 78) *Loreto: Turista francés muere por sobredosis de ayahuasca [Loreto: Francouzský turista umírá na předávkování ayahuaskou]: If only, if only.* (26. listopadu 2011). Získáno 2. června 2014 z LaRepublica.co website: <http://www.larepublica.pe/26-11-2011/loreto-turista-frances-muere-por-sobredosis-de-ayahuasca>.

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Výpravy za ayahuaskou a její užívání v kontextu tradičního šamanského rituálu

Autor práce: Hana Simonová

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Kavenská, Ph.D.

Počet stran a znaků: 135 stran (253 131 znaků)

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 78

Abstrakt: Halucinogenní rostlina ayahuasca láká čím dál více turistů do pralesů Jižní Ameriky. Cílem této studie bylo popsat, jak ayahuaskový turismus probíhá – zjistit, z jakých důvodů cizinci vyhledávají tento druh zkušenosti, jaká je organizace cesty, definovat, co zkušenost s ayahuaskou zahrnuje, zjistit subjektivně vnímané přínosy a rizika související s užíváním ayahuasky, jak je zkušenost integrována do života a pomocí PSSI popsat osobnostní styly účastníků. Sběr dat probíhal v ČR a v peruánské Amazonii na místech známých jako centra ayahuaskového šamanského turismu (města Tarapoto a Iquitos). Kvalitativní část zahrnuje 27 participantů a kvantitativní část 75 respondentů z Evropy, USA, Kanady a Jižní Ameriky, kteří mají zkušenost s ayahuaskou v kontextu rituálu. Mezi nejčastěji zmiňovanou motivací byla zvědavost a touha po dobrodružství, potřeba sebepoznání, léčba psychických problémů, spirituální rozvoj a zájem o psychedelickou medicínu. Přínosy byly vnímány především ve vztahu k sobě ve smyslu sebepoznání a sebezpřijetí a v rovině duchovní, psychické, somatické a vztahové. Byl zmiňován také životní nadhled, spokojenost a ujasnění si životního směřování. Jako rizika byla uváděna nedůvěra v šamana a vystavení rizikovým situacím. Většina respondentů považovala užívání ayahuasky za bezpečné, a náročné prožitky během sezení s ayahuaskou byly následně hodnoceny jako smysluplné s možným pozitivním vlivem na jejich životy. Výsledky osobnostního inventáře PSSI ukazují, že osoby užívající ayahuasku skórovaly signifikantně výše na škále intuice, optimismu, ambicióznosti, příjemnosti a altruismu. Participantů naopak skórovali signifikantně níže na škále nedůvěřivosti a klidnosti (pasivity). Diplomová práce vznikla na základě dvou výzkumných projektů UP: IGA (SPP: 432101021) a FPVČ (SPP: 452100061).

Klíčová slova: Ayahuasca, šamanský turismus, motivace, přínosy, rizika, osobnostní styly.

ABSTRACT OF THESIS

Title: Expeditions of ayahuasca and its use in the context of traditional shamanic ritual

Author: Hana Simonová

Supervisor: PhDr. Veronika Kavenská, Ph.D.

Number of pages and characters: 135 pages (253 131 characters)

Number of appendices: 4

Number of references: 78

Abstract: The hallucinogenic plant ayahuasca continues to lure more and more tourists to South America. The aim of this study was to describe aspects of the ayahuasca tourism process – to discover the reasons leading foreigners to seek this type of experience, how the expedition was organized, to define what an ayahuasca experience entails, to discover the subjective perception of benefits and risks associated with the use of ayahuasca, integration of the experience and to describe personality styles of participants using the personality questionnaire (PSSI). The data collection took part in the Czech Republic and in Peruvian Amazon in the places known as centers of ayahuasca shamanic tourism (the cities of Tarapoto and Iquitos). The qualitative part of the research consisted of 27 participants and the quantitative part of 75 respondents from the United States, Europe, Canada and South America that have had experience with ayahuasca in the ritual context. Among the most frequently mentioned motivation was curiosity and desire of adventure, need for self – knowledge, treatment of mental problems, spiritual development and interest in psychedelic medicine. The benefits were perceived mainly in a relation to oneself in the sense of self – knowledge and self – acceptance and on the spiritual, mental, somatic and relational level. The detached view of life, satisfaction and clarification of life direction were also mentioned. Stated potential risks included lack of trust in the shaman and exposure to dangerous situations. Majority of the respondents considered the use of ayahuasca to be safe, and difficult experiences during the sessions with ayahuasca were later evaluated as meaningful with a possible positive impact on their lives. The personality inventory PSSI shows that people using ayahuasca scored significantly higher above the norm on the scale of intuition, optimism, ambition, charm and altruism. The participants scored significantly lower on the scale of distrust and quietness (passivity). The master thesis was created on the basis of two research projects of UP: IGA (SPP: 432101021) and FPVČ (SPP: 452100061).

Key words: Ayahuasca, shamanic tourism, motivation, benefits, risks, personality styles.

Seznam obrázků

1	Uvařená ayahuasca připravená k užití, centro Kapitari, Iquitos.....	12
2	Vize klientů centra Kapitari namalované na plátně, Iquitos.....	14
3	Instrumenty připravené pro zahájení ceremonie s ayahuaskou.....	25
4	Taita Adonías Quintero, jeho žena Flor, taitův žák Fernando a autorka DP.....	26
5	Model STAR zachycující poruchy osobnosti na špicích hvězdy, odpovídající osobnostní styly a aktuální konfigurace.....	55

Seznam tabulek

1	Úvodní screeningový dotazník.....	60
2	Okruhy a příklady otázek polostrukturovaného rozhovoru.....	61
3	Popis výzkumného souboru kvalitativní části studie.....	65
4	Hodnocení zkušenosti s ayahuaskou.....	66
5	Popis výzkumného souboru kvantitativní části studie.....	68
6	Seznam individuálních stylů osobnosti.....	85
7	Výsledky z – testu.....	90
8	Přehled počtu respondentů v pásmu normy a odchylojících se od normy...	90

Seznam grafů

1	Odchyly od populačního průměru $T=50$ na škálách se signifikantními rozdíly.....	91
2	Optimistický styl.....	91
3	Příjemný styl.....	91
4	Intuitivní styl.....	92
5	Nedůvěřivý styl.....	92
6	Klidný styl.....	93
7	Ctižádostivý styl.....	93
8	Ochotný styl.....	94

Seznam příloh

Příloha 1: Formulář zadání diplomové práce

Příloha 2: Úryvky z rozhovorů popisující osobní prožitky během sezení s ayahuaskou

Příloha 3: Ukázka rozhovorů z České republiky a z Peru

Příloha 4: Fotografie pořízené během terénního výzkumu v peruánské Amazonii

Příloha 1: Formulář zadání diplomové práce

ZADÁNÍ MAGISTERSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Školní rok:	2013/2014
Diplomant:	Hana Simonová
Vedoucí diplomové práce:	PhDr. Veronika Kavenská., Ph.D.
Název tématu (česky):	Výpravy za ayahuaskou: průzkum aktuálního jevu.
Název tématu (anglicky):	Ayahuasca Expeditions: Survey of the Current Phenomenon.

Zásady pro vypracování:

1. Popis teoretických východisek práce

S rostoucí globalizací, dostupností informací a relativně snadnému vycestování na jiný kontinent se v dnešní době čím dál častěji setkáváme s lidmi, kteří se vydávají do pralesů Jižní Ameriky, aby zkusili (často také užili opakovaně) přírodní halucinogen ayahuasku. Tento fenomén tzv. "drug tourism" se začal šířit napříč Amazonií v 80. letech 20. st. a zmiňuje se o něm poprvé Dobkin de Rios (Fotiou, 2010). Nalezneme jej i pod názvem "šamanský turismus". Mezi vyhledávaná šamanská místa patří mj. peruánská města Iquitos a Pucallpa. V 90. letech vzrostl zájem o ayahuasku mezi Evropany díky lákavým nabídkám šamanských rituálů v rámci "ekoturistických balíčků" (Fotiou, 2010). Avšak někteří domácí léčitelé v Amazonii vyjádřili znepokojení nad špatně vycvičenými nebo manipulativními místními obyvateli, kteří mohou využívat naivní a nerozlišující turisty a potenciálně způsobit neúmyslné újmy v podobě neopatrného podání ayahuasky (Dobkin de Rios, 2005). Kristensen (1998) zjistil, že existují čtyři hlavní důvody, proč lidé cestují za ayahuaskou. Jedná se o sebe – exploraci, duchovní růst, fyzickou a psychickou léčbu a touhu strávit dovolenou na exotickém místě. Šamanský turismus je v zahraničí aktuálně zkoumaným jevem.

2. Hlavní témata teoretické části: Cesty do zahraničí za účelem užití ayahuasky v kontextu rituálu.

3. Popis výzkumného problému Teoreticko – výzkumná práce, smíšený design (kvalitativně – kvantitativní)

4. Design výzkumného projektu

a. cíle výzkumu:

Zmapovat, motivaci osob, které se rozhodnou cestu za ayahuaskou podniknout, očekávání a reálné zkušenosti, průběh rituálu, prožitky během rituálu, integrace zkušenosti do běžného života, přínosy a rizika, pomocí relevantních výzkumných metod popsat osobnost.

b. základní a výzkumný soubor:

Lidé, kteří odcestovali do Jižní Ameriky (či jinam do zahraničí) s cílem užít ayahuasku. Část respondentů bude české národnosti, část cizí populace (sběr dat v Peru).

c. metody sběru a zpracování dat:

Inventář stylů a poruch osobnosti (PSSI) (pouze u české populace), polostrukturovaný rozhovor, screeningový dotazník, zúčastněné pozorování (přímo v terénu v Peru na místech celosvětově známých jako centra šamanského turismu).

d. očekávané výstupy a praktické dopady práce:

Prozkoumání aktuálního a stále více se rozvíjejícího jevu tzv. šamanského turismu, který v České republice není dostatečně zmapovaný.

5. Seznam odborné literatury

Beyer, S. V. (2012). Special Ayahuasca Issue Introduction: Toward a Multidisciplinary Approach to Ayahuasca Studies. *Anthropology of Consciousness*, 23 (1).

Bouso J.C., González D., Fondevila S., Cutchet M., Fernández X. et al. (2012). Personality, Psychopathology, Life Attitudes and Neuropsychological Performance among Ritual Users of Ayahuasca: A Longitudinal Study. *PLoS ONE* 7 (8): e42421. doi:10.1371/journal.pone.0042421

Dobkin de Rios, M. (2005). Interview with Guillermo Arrévalo, a Shipibo urban shaman, by Roger Rumrill. *Journal of Psychoactive Drugs*. 37 (2), 203–207.

Fotiou, E. (2010). From Medicine Men to Day Trippers: Shamanic Tourism in Iquitos, Peru, *Unpublished dissertation*, University of Wisconsin – Madison, USA.

Grunwell, J. N. (1998). Ayahuasca Tourism in South America. *Multidisciplinary Association for Psychedelic Studies* 8 (3), 59–62.

Kavenská, V. (2012). Léčba v centru Takiwasi a její vliv na proces formování vztahu k sobě. *Unpublished dissertation*. Univerzita Palackého v Olomouci.

Kjellgren, A., Eriksson, A., & Torsten N. (2009). Experiences of Encounters with Ayahuasca – "the Vine of the Soul". *Journal of Psychoactive Drugs* 41 (4), 309–315.

Krippner, S., & Sulla, J. (2000). Identifying Spiritual Content in Reports From Ayahuasca Sessions. *The International Journal of Transpersonal Studies*, 19, 59–76.

McKenna, D. J. (2005). Ayahuasca and Human Destiny. *Journal of Psychoactive Drugs*, 37(2), 231 – 234.

Trichter, S., Klimo, J., & Krippner, S. (2009). Changes in Spirituality Among Ayahuasca Ceremony Novice Participants. *Journal of Psychoactive Drugs*, 41 (2), 121–134.

Tupper K. W. (2008). The Globalization of Ayahuasca: Harm Reduction or Benefit Maximization? *International Journal of Drug Policy*, 19 (4), 297–303.

Tupper, K. W. (2009). Ayahuasca Healing Beyond the Amazon: the Globalization of a Traditional Indigenous Entheogenic practice. *Oxford: Wiley – Blackwell*, 9 (1), 117–136.

White, S. F. (2001). Shamanic Ayahuasca Narratives and the Production of Neo – indigenista Literature. *Latin American Indian Literatures Journal*, 17 (2), 111–123

Winkelman, M. (2005). Drug Tourism or Spiritual Healing? Ayahuasca Seekers in Amazonia. *Journal of Psychoactive Drugs*, 37 (2), 209–218.

Termín finalizace zadání diplomové práce ve STAGu: 27. 03. 2013.

Příloha 2: Úryvky z rozhovorů popisující osobní prožitky během sezení s ayahuaskou

Příloha obsahuje ukázky nejzajímavějších částí rozhovoru vztahujících se k popisu vlastní zkušenosti s ayahuaskou. U každé ukázky je uvedeno pohlaví, věk a země původu.

Žena, 59 let, USA

„Viděla jsem před sebou nějakou bytost, nebyla lidská. Něco jako býk, ale obrovský a dělal přede mnou sexuální gesta. Všechno, čeho se dotýkal, bylo lepivé. Byl v této nestydaté pozici a světlo začalo být tmavší a tmavší a já jsem se strašně bála. Chtěla jsem odejít, nechtěla jsem tam dál sedět. Bylo to něco strašně dábelského a sprostého“.

Žena, 20 let, Rumunsko

„Viděla jsem hodně Šipibo²⁶ vzorů, nemůžu si je vybavit, protože byly moc komplikované. A ty vzory se měnily, podle toho, jak šamani zpívali a já jsem jim rozuměla, když se měnily. Obvykle mám mnoho pocitů, někdy cítím smutek, někdy strach, někdy jsem měla strach ze smrti. Odpojila jsem se od místa, kde probíhala ceremonie a cítila jsem, že umírám. V tu chvíli jsem se velmi bála a šla jsem za šamanem, který pak pro mě zpíval. Chtěla jsem se jít projít ven, ale nešlo to, padala jsem“.

Žena, 30 let, Anglie

„Na své první ceremonii jsem viděla duše zvířat a pamatuji si, že mi bylo moc špatně. Byla jsem na zemi, nemohla jsem se hýbat. Viděla jsem temnotu, nějaké formy padající před mými očmi a viděla jsem ohromného ducha jaguára, ležela jsem na zemi a on za mnou přicházel. Strašně jsem se bála. V životě jsem brala hodně drog, ale nikdy jsem nic podobného neviděla. Bylo to tak reálné. Viděla jsem také kolibříky, přiletěli a lítali kolem mé hlavy. Viděla jsem hady. Zvracela jsem a bylo to velmi silné. Také mé potlačené vzpomínky z dětství se mi vracely ve vizích“.

„Měla jsem spoustu temných vizí. ...Viděla jsem demony, d'ábly, ukřižované vlky, mrtvá zvířata, viděla jsem extrémní temnotu..., ale pak jsem zase viděla ty nejhezčí věci, které jsem kdy v životě viděla. I když se samozřejmě těch temných vizí bojím, tak na druhou

²⁶ Domorodý kmen Šipibů žijící v Amazonské džungli poblíž města Pucalpa, Peru.

stranu pak vím, že je dobré to, co jsem si prožila. Protože vím, že se toho zbavuju. A vím, že tyto temné věci jsou tam vždycky. Jediný rozdíl je, že s ayahuaskou je vidím a mám možnost se od nich osvobodit. Před tím jsem je nikdy neviděla, ale vždycky jsem je cítila...“.

„Já jsem nikdy před tím nebyla věřící a teď věřím v boha. Díky tradiční medicíně jsem si uvědomila, že temnota je velmi reálná, takže i světlo, tedy bůh, je reálný. Když mě během ceremonie napadají ty temné bytosti, tak jsem si uvědomila, že se musím chránit světlem...Moje třetí ceremonie mi kompletně změnila život. Uvědomila jsem si, tedy bylo mi ukázáno, že zde na světě je mnohem víc věcí, že existují duchové, že po smrti následuje život a že existuje bůh, to byly věci, po kterých jsem od malička prahla, které jsem vždycky chtěla poznat.... Ayahuasca mi ukázala, že duchové jsou reální, mluvili na mě, dotýkali se mě, cítila jsem je, slyšela jsem je, dávali mi informace, poskytovali mi tolik lásky, kterou jsem nikdy nedostávala.... Celý život jsem přemýšlela o sebevraždě. Život byl pro mě nesmyslný a krutý, zabila bych se, neviděla jsem v životě žádný smysl. Nic mi nepomohlo to změnit, až do té doby, než jsem se napila ayahuasky.... Uvědomila jsem si, že musím žít. Že se jednoduše nemůžu vzdát“.

Muž, 27 let, Švédsko

„Viděl jsem oheň z bílé svíčky. Když začal curandero hrát na flétnu, vycházely ze svíčky noty měnící barvy.... Když hrál na buben, mé myšlenky se "hýbaly" podle rytmu bubnu...Žák šamana začal tancovat velmi zajímavý tanec, byl na jednom místě a otáčel se dokola. Najednou zmizel a objevil se na jiném místě. A někdy zmizely jeho nohy a viděl jsem pouze horní část těla. To bylo pro mou racionalitu něco neskutečného. Bylo to pro mě velice zajímavé, vůbec jsem nevěděl, jak to udělal“.

Žena, 23 let, Kalifornie

„Můj největší strach byl ze samoty. Být sama se sebou...Během sezení s ayahuaskou jsem se dívala na svou kamarádku a bylo mi líto, že pláče, chtěla jsem jí pomoci. Ale pak jsem si uvědomila, že slova písně, které H. (curandero) zpíval, byly propojené s mými myšlenkami. Zpíval, že bych měla „prolomit pouta“. Tak jsem se chytila části této písně, kde znělo: „prolom svá pouta“. Tak jsem je prolomila. A začala jsem se soustředit opět sama na sebe“.

Muž, 22 let, Kanada

„Pak jsem viděl d'ábelské entity. Nějaká jakoby černá tekutina se chtěla dostat do mých úst. A cítil jsem, že bych měl mít své rty pevně sevřené. A pak byly mé vize daleko hezčí. Viděl jsem zelenou trávu a kytky a ta tekutina se pak změnila ve vodu, tak jsem otevřel ústa, aby voda vnikla do celého mého těla. A potom jsem viděl různé opakující se vzory a plul jsem jakoby ve vesmíru, jako by bylo moje vědomí mimo mé tělo. Něco jako "out – of – body experience", chtěl jsem jít zpět do těla, ale nešlo to. Moje vědomí bylo několik stop nad mým tělem a nemohlo se vrátit. Bylo tam něco, co mě tahalo z těla...Byly tam nějaké postavy a téměř mě objímaly. Celá tato zkušenost trvala asi 45 min a poté jsem tam celou dobu jen seděl a přemýšlel o tom, co jsem prožil“.

Muž, 60 let, Česká republika

„Ta skupina, to je jedinec. Nejsou tam žádné tajnosti...z té skupiny se stane jedinec...To je tak hluboká intimita, to jde tak do hloubky, že se všichni stáváme jedním, takže tam nejsou žádné tajnosti před nikým...to je víc než nahota“.

Žena, 46 let, Česká republika

„Měla jsem strašnej strach, no prostě jsem řvala, šíleně jsem řvala Byla jsem úplně vyřízená. A teď slzy, sopl, ... byla jsem tak slabá, že už jsem se sama nedokázala ani napít, byla jsem úplně bezvládná. Tam jsem si uvědomila, že jako já jako člověk, že nejsem jenom jakoby jedna, že mám v sobě jakoby víc těch částí, že jsem to byla jakoby já jedna, která zvrací a jedna já, která jsem se na sebe jakoby zvenku dívala a v podstatě to i nějak hodnotila nebo komentovala. Já jsem to sice pozorovala, ale nešlo to jako nijak vůli řídit“.

Muž, 28 let, Česká republika

„Já jsem měl možnost vidět ten život de facto od první chvíle, kdy jsem byl schopen něco vnímat a pamatovat a vzpomněl jsem si na spoustu věcí, na který jsem už dávno třeba zapomněl nebo který jsem ani nevěděl, že si pamatuju ... Ten šaman se mnou prošel každou částí těla a jako něčím zlatým mi to dal do toho těla a jakoby mě to celý uzdravil a vyléčil.... Měl jsem představu, že vidím svoje srdce a viděl jsem ho celý černý, jenom kousíček takovýho zdravýho růžovýho, a když to tak řeknu, on ho vyndal, vyléčil a dal mi tam krásný růžový srdce zdravý, tak mě celýho jakoby vyléčil“ Ten druhý svět je daleko skutečnější. Tento svět, ve kterým normálně žijem, je jen špička ledovce“.

Muž, 50 let, Česká republika

„...pak jsem slyšel v hlavě, že mi ten šaman říká, "tak pojd', vezmu tě na výlet", ten šaman tam prostě byl jako hlas, v hlavě. A v tom okamžiku samozřejmě můj mozek jako, jak můžu tady odsud vystřelit, když je tady strop, jo? A on "to neřeš" a najednou jste venku z těla. Prostě vy to tělo vidíte a máte s ním neustále kontakt, kdykoliv se do něj můžete vrátit... Najednou se z té džungle vynořila obrovská chlupatá ruka...ale obrovská...ted' jsem se díval sám na sebe, chytla tu nohu, moji, fyzickou a vyšroubovala ji jak žárovku a zmizela s ní v lese. A za vteřinu se zase vynořila, vzala tu nohu a našroubovala ji zpátky, plácla mě po zádech a řekla "tak běž".

Muž, 48 let, Česká republika

„Pro mě jako vrcholný zážitek, který jsem vůbec nečekal, že bych tam mohl zažít nebo vůbec někdy zažít, byl ten, že jsem opustil tělo. To se k té ayahuasce váže ta smrt. A základní problém všech lidí je ten, že mají strach ze smrti, to je taková ta první věc, kterou nepřiznávají nebo o které se neradi baví, protože připustit si konečnost znamená úplně změnit tím pádem jaksi pohled na věci, protože pokud si vědomě připustíte, že zemřete, tak některé věci ztratí smysl logicky.... A pak jsem se zaletěl podívat na nějaké, jestli to byli mimozemšťani nebo taková civilizace, jiné formy života na zemi, které s váma komunikují, smějí se na vás, jsou to ale reálné prožitky, zaplaví vás štěstí, jako takový pocit radosti, lehkosti“.

Žena, 41 let, Česká republika

„Ovíjely mě dvě takový obrovský barevný anakondy, že mě masírovaly a pak vlastně jsem si uvědomila, že mě ovíjely ve tvaru DNA, takže byly omotaný kolem mého těla. Byl to příjemnej pocit, takový vyloženě měkký masírování a pak vlastně jedna z těch anakond mi ústy, to jsem nabrala obrovských rozměrů, a vlastně ústy mi pronikla do mého těla a proplovala mými vnitřnostmi, střevy, ale i do žil, šlach, vlastně tím to tělo čistila. A ta druhá anakonda se zkroutila, svinula se ke kořeni mé páteře a pak se začínala vztyčovat po páteři a to jsem měla pocit, že fyzicky mně se propíná tělo do oblouku a byl to takovej úžasnej výbuch energie a pak jsem měla samý erotický vize“..... Vnímala jsem sebe samu i všechny zúčastněné včetně šamanů na takový tý typický dřevěný lodi dlouhý, a byla tma, noc, byli jsme na řece a byla bouřka a pršelo na nás a byly tam vlny. A ted' v podstatě byl tam chaos a zmatek a všichni se báli a křičeli, já ...ted' jsem se ocitla ve vodě a pak už jsem jenom cítila vyloženě, jak lokám vodu a že se topím a pak byla tma a nevím jak dlouho

a po určité době jsem vnímala takový jako záblesk světla, jako když tě elektrickým šokem probouzej do života a po tom záblesku světla jsem zase vnímala, nebo viděla jsem sebe sama, všechny, co jsme tam byli, v korytě té samé řeky, ve které už nebyla voda, ale bylo tam bahno a to bahno bylo mnou vnímáno jako ta životodárná matérie, ze které pocházíme, ze které se rodíme a všichni jsme tam byli, byli jsme nahý a byli jsme propojení. Všichni jsme se objímali dohromady a byl to takový ten pocit, velmi láskyplný, takový to shledání duší. Jako schopnost milovat bez podmínek. Zřetelně jsem vnímala, že jsem se narodila a pak vlastně jsem si začala uvědomovat zase svoje tělo“.

Muž, 60 let, Česká republika

„V rámci jednoho z prožitků jsem už nevěděl co, tak jsem jenom sepnul ruce, v bezmoci a v poslední naději jsem říkal: Tohle já nemůžu zvládnout sám, povolávám nebeskou jízdu! V tu chvíli přišel zužující se do kuželu proud bílého třpytivého světla, kterej do mě vstoupil, posílil mě, uvolnil mě, jako že mě bylo pomoheno. Pak jsem pochopil, že to bylo proti tomu peklu. Že stojí proti sobě, že mě to peklo chtělo jakoby servat, ale někdo mě pomohl, když jsem jako požádal se vrátit zpátky“.

Muž, 55 let, Česká republika

„Při té první ceremonii jsem měl velice silný prožitek konce svého života, že to jsou poslední chvílky, že už není návratu, že teď to všechno končí. Musel jsem se srovnat s tím, že už nikdy nevidím blízký, nikdy se nevrátím a že už je konec... Když jsem překonal tu smrt, když jsem se tomu odevzdal a já jsem sám řekl, že není čas, abych zemřel, tak se mi vynořily hlasy a „proč se chceš vracet do toho světa? Už jsi prožil tolikrát všechny ty vztahy a situace a už sis užil takových věcí, tak proč se chceš vracet?“ „Podívej, co všechno můžeš prožít!“ Ted' se ukázaly všechny ty světy. Ty možnosti. „Vyber si, co chceš“. Řekni, jaký chceš život, můžeš mít cokoli, co chceš, můžeš být, čím chceš. Všecko tady máš. Když se rozhodneš, my tě odtud legálně vymažeme“...se mi tam objevilo, že by se stala autonehoda, tam bych zahynul, tam by to tělo bylo mrtvý a já bych už odešel úplně někam jinam.... To, v čem žijeme, je vlastně jen jeden nesmírně velikej střípeček možností a světů ve kterých můžeme žít.... Oddělenost je iluzorní, jsme všichni jedno, jsme jedna rodina, jedno to propojení. Jenom jsme naučení, že je to oddělený. To patří k té hře, kterou tady hrajeme, ale že ve skutečnosti jsme jedno...Vlastně v každým z nás je celý ten vesmír, všechno to máme v sobě a máme k tomu přístup, akorát to nevíme“.

Příloha 3: Ukázka rozhovorů z České republiky a z Peru

V příloze jsou uvedeny ukázky z přepisů rozhovorů z České republiky a z Peru. U každé ukázky je zmíněno pohlaví, země původu, zaměstnání a oblast, ke které se rozhovor vztahoval. Hovory z Peru jsou kvůli zachování autentičnosti ponechány v anglickém jazyce, ve kterém byl rozhovor veden.

Muž 55, Česká republika (zaměstnání zde z důvodu zachování anonymity není uvedeno)

Oblast 6 – RIZIKA

Když se zaměříme na možná rizika... vnímal si nebo zažil jsi něco negativního ať už během té práce s rostlinami nebo. Co se mohlo teoreticky stát, jak jsi to vnímal?

Já sám na sobě ani ne. Jen v Amsterdamu jeden pán zkolaboval a museli zavolat záchranku.

A co se dělo potom?

Nevím. Já jsem byl pod ayahuaskou, takže já nevím. A dozvěděl jsem se to až potom, ani jsem to moc nevnímal v tu chvíli, ale vím, že ho odvezli, říkali to.

Vlastně v Holandsku je ayahuasca legální.

ano, tam je to pro potřeby těch církví, proto je to legální. U nás ta čistá ayahuasca není jako...jen ta chacruna, ta má v sobě látky, který jsou na seznamu zakázaných látek. A kdyby zakázali ayahuasku, tak by to ztrácelo smysl. Protože to jsou identické alkaloidy, který produkuje tělo. Tak je ještě otázka chápání té terminologie, že někdo za ayahuasku považuje ten nápoj, tu směs, a někdo třeba jen tu liánu. Tam je třeba to upřesnit, kdo co myslí.

Ty žádnou negativní zkušenost nemáš....? Měl jsi třeba pocit ohrožení, že by se tam něco mohlo stát?

No tak vnímal jsem, že bych mohl umřít, ale bylo by to v podstatě moje rozhodnutí ☺. Tady by mi to bylo usnadněno, kdybych chtěl fyzicky odejít z toho těla, ale byla to vždycky moje volba.

Měl jsi důvěru v šamany vždy? Nestalo se ti nikdy, že bys měl pochybnost? Jestli to bude dobrý, jestli ti šaman pomůže, když budeš potřebovat?

Ale jo, měl jsem důvěru, určitě, ale myslím, že v jednom případě jsem vnímal, jak jsem byl napojený na ty bytosti, co mi dávaly různé nabídky za tu cenu, že ti něco umožní, ale něco

ti zase vezmou. U toho jednoho jsem to věděl, tak jsem byl v takový bdělosti, ale jinak ne, jinak jako jsem jim vcelku důvěřoval.

Oblast 7 – INTEGRACE

Jak ta zkušenost následně ovlivnila Tvůj život?

Zase ne nějak významně. Podobné zkušenosti jsem si prožil i jinými cestami. Tady to bylo řekněme hodně intenzivní, hodně konkrétní, ale nebylo to vyloženě nové, bylo to spíš tou intenzitou, tou koncentrovaností, takže k zásadnímu zlomu, nebo ovlivnění mysli, nedošlo. Jak jsem už říkal, spíš k rozvíjení té cesty, na který jdu, a spíš to upevňování se v tom nadhledu. Člověk si opravdu uvědomuje, že je to všechno taková hra, která nás na jedny straně zkouší, jak se zachováme. Jestli sledujeme spíš své zájmy nebo si uvědomujeme tu jednotu, tu propojenost se vším, jestli dokážeme jednat spíš v rámci celku nebo za sebe, a pak v tom, že sbíráme ty zkušenosti. Že zde můžeš prožít různé věci, který v jiných světech nejsou. Země je specifická. Jsou světy, který jsou daleko harmoničtější. Kde jsou samy krásné zkušenosti třeba. Ale tady ta Země, ta má širokou škálu toho, co zde můžeš zažít. Od utrpení, zamordování, nemocí, bolestí, šílených ztrát..... až po úžasné věci, prožitky, rozkoše, bohatství, slávu... ta země je v tom rozpětí jakoby specifická.

Myslíš si, že kdybys chtěl být v tom „jiným“ světě, tak se musíš vzdát toho života na tomto světě...? Nebo by to bylo možné prolínat? Jsou ty světy na sebe nabalený, nebo si musíš vybrat? Být tady, nebo tam?

Tohle to je zase věc, která se těžko chápe proto, že naše dosavadní logika selhává. V podstatě je možno cokoliv. Já můžu být současně tady, můžu být současně v jiném světě, můžu současně prožívat x životů. Nakonec vždycky to prožívá jedna bytost. Celý ten vesmír prožívá jedna bytost. Tak si můžeš vybrat ☺.

To je zajímavý. My jsme součástí té jedné bytosti?

Hm...(ano).

A ta bytost je celý vesmír?

Ano. A nejen tady ten, ale všechny vesmíry ☺.

Pracoval jsi dál s tím, co ses dozvěděl? Pokud ano, tak jakým způsobem?

To v člověku tak zraje. Jsou to věci, který jsou mentálně těžko uchopitelný, slovy těžko přenositelný, sdělitelný, tak to v člověku tak nějak doznívá a upřesňuje se, krystalizuje se to dlouhodobě.

Nacházíš si způsoby, kterým rozvíjíš to, čeho jsi tam dosáhl, toho náhledu?

Ale jo, určitě s těma věcma pracuju pořád. Vlastně mi zapadají do té mozaiky, kterou si už nějak vytvářím, kterou jsem už prošel i bez ayahuasky jinýma cestama. Je to součást toho poznávání.

Zažil jsi nějaké parapsychologické zážitky před a po požití ayahuasky, třeba „vytělesnění“?

Jo, jo jo.

Jaká byla reakce lidí z Tvého nejbližšího okolí, kteří tě opravdu znají po tom, když ses vrátil po této zkušenosti? Z dlouhodobějšího hlediska, jestli ses ptal, nebo jestli Ti řekli, jestli tě to nějak ovlivnilo.

Já myslí, že ani ne. Já jsem se nezměnil nějak charakterově, povahově, nebo reakcí, to ne.

Doporučil bys to druhým lidem, aby si tímto prošli?

Obecně ano, protože si myslím, že je dobrý dotknout se těch rozšířených stavů vědomí.

Určitě to ale není úplně pro každého.

Pro koho třeba ne?

Jsou určitě citliví lidé, který by z toho spíš mohli být rozhození. Který vnímají dostatečně i bez toho, nebo, asi třeba ne pro každého je, aby si zkusil bungee jumping...takže takhle asi.

Děkuju.

Muž, 39 let, psycholog a muzikant, USA – Kalifornie, původem z Francie.

Oblast 1 – MOTIVACE

What lead you to the fact that you've decided to go to Peru to use ayahuasca?

The first thing is – I wanted to experience ayahuasca because at this time I have already experienced some work with the altered states of consciousness because I practice holotropic breathwork, a technique of Stan Grof, the use of breathing and music, you know that. So I was in this field and I was interested in the psychedelic medicine, psychedelic therapy, so I was reading books and I saw the movies of Jan Kounen about ayahuasca, *The other worlds* and this movie called *Ayahuasca, the snake and me*. And I have a friend who came here actually little bit before I came here. And I met J. (curandero) during a conference in Paris. And what decided me, I think I liked the person, first – he was French so I could speak with him, second – he was a doctor and I appreciated he was a medical doctor and that he could bring western science into a jungle, so it was interesting. I very appreciated what he said about the spirituality and trans – generational

stuff and the fact that the center was also catholic, even I was not practicing Catholicism at this time but it was somehow reassuring for me to know that, that it was within a catholic framework.

What did you expect that the experience with ayahuasca could give you?

I think I wanted to work on my relationship with my father and all my family, my lineage of my fathers. So just my 1st intention, I came with a spiritual question, which was: Who is my Father? Not my biological father. But when I arrived here my spirituality was developing and I got to the point that I realized that my life came through my parents but not from my parents. And life was coming from another source because it's not my parents who created me, it's that Man who created Man. And I had this desire to reconnect to be in a more deep and fundamental relationship with life and with God. But I couldn't say God at this time. I was searching for that, I have just realized that my life was not created by my parents but there was a relationship with life that was going through that.

Did you realize this before or after ayahuasca session?

During ayahuasca session. I can talk about it now because I can talk about big shift of my life. I arrived with all these questions.

But was before on your mind also this question about who created your life?

Yes, it was, I was with this question, I arrived with that.

Were there any other things that you wanted, what was the thing you wanted to get from this experience?

No, I was mostly working on my...because I suspected that I was charged from my father side. There were some negative charges coming from this side. But I had no idea what it was and I had just the feeling that there was something I want to dip into that.

Why did you decide to go this particular way compared to other potential ways?

(personality development – yoga, meditations...)

Because of the character of J. Because so far I have worked with a feminine, not with woman, but in a feminine Jungian sense of the therapy, so it was more about opening your heart, accept yourself.

Did you do Jungian psychotherapy?

No, I was in gestalt, now all the transpersonal movement is formed by the Jungian ideas, right, because as far as you are working with altered state of consciousness, you start to see things, archetypes, so I didn't do per se Jungian therapy but I was in a transpersonal gestalt

movement. And I wanted to work on my masculine side. And this lineage of my family father side, I thought that the personality of J. was more suitable for that, because he is kind of guy you can really easily project image of the father, he is very structured, he speaks about the importance of the lord and rules and all of that. So for me it was a different flavor and I wanted to try that. I thought this is something that I have not had so far and that would be good for me.

Were you afraid of anything?

Oh yeah, I was afraid very much because I heard about that, about vomiting in buckets, about the spiders, about the jungle, about everything, so I knew it may be difficult. And I had my very very dear friend who came here three months before me and he had very very hard experiences, he had to deal with very bad energies, with bad entities, maybe he got the medal for the worst experiences ever ☺. It was in this center. So he told me little bit what happened to him. But the end was great, he was very happy that he came here. But I knew that it could get very intense but... I came with my wife, we were both of us here for the first time. But I like kind of this adventure. I knew that it was going to be challenging but I knew people who were doing it so I knew it will be doable.

Muž, 30 let, učitel angličtiny v Číně, původem z USA – Minnesota.

Oblast 4 – POPIS ZKUŠENOSTI

How was your first experience?

The 1st experience was very very intense and there were just lots of horrific – like murder – scenes and doctors, performing surgery on people and blood was everywhere... cutting out the arms and stuff like that.

But you were observing?

It was I think the representation of my fear. And there were all the bad mental thoughts I had in my head at that time.

Are you afraid of doctors?

Yeah, I had surgery when I was really young, like 4 years old and I didn't want to go to the surgery and, they took my tonsils out because I was often sick. So I didn't want to go to this surgery, hanging on arms of my mother and the doctors called me away and then grabbed me. I was kicking and screaming and they put straps on me, to put my legs and arms down... So it was just a really bad experience, so...I think when I drank ayahuasca for

the first time, I saw how invasive is a surgery, like going into the body. So I was afraid. And maybe there is some fear deep inside of me about surgery. But anyway, yeah, I was having these very bad thoughts, like violent thoughts, about to get up and do something violent. And then vomit came up and I threw up and as I threw up I felt like I threw up all these bad emotions and it just came out. And then I was just seeing eyes everywhere, millions of eyes looking at me, they were everywhere. But it was not a pleasant first experience. I would say that it was kind of something very frightening.

And then, were you afraid? Right before taking ayahuasca, were you afraid?

Not afraid, but maybe a little nervous or anxious....And the second time it wasn't strong at all.

Did you have visions for the second time?

No, not at all. It was with a different shaman, he wasn't specialized in ayahuasca, he was specialized in tobacco, and his ayahuasca was very weak but he was focused more on passing tobacco around and it was more about tobacco than about ayahuasca. And my 3rd time, it was good but I was so afraid. I had so much fear that I couldn't relax. I kept holding on my parents and people that I loved and I didn't want to leave them so I couldn't relax during this session. And then my 4th one was the worst experience with ayahuasca. It was with the girl who had the period, so she had her period next to me and, this was with different shaman too, it was in Iquitos in his center. But it started up very good and they had some musicians who were playing some instruments, it was very good and I felt amazing and then another guy in a room started screaming very loudly, he got up and he went out of maloca, and he was screaming, he was maybe very afraid and then I started seeing blood and stuff all over me and I was sitting up and feeling the blood go up over my hands, my skin was peeling off everywhere. The blood was coming up over my hand and I wanted to push it away, it was all over my body.

For how long did it take?

I don't know, it's hard to say, I don't remember, it was a long time ago. And then I felt like my heart was stopped. I took my last breath and then there was complete silence and there was just sound of the jungle. I was paralyzed, I couldn't even move. Then I had to vomit, I grab my bucket so I could throw up. I shitted my pants, pied on myself, I couldn't move. I could move just a bit, to turn over the side. I was kind of twisted, I twisted my body, I wasn't even on my mat. And the girl who was next to me was a kind of lost and disoriented and kind of moving around and she touched my leg and I thought that it was a spider... I

was so afraid. It was horrible state, I felt like I am in hell pretty much. And then the shaman came over to give a healing and I didn't even recognize that it was a shaman and he was waving his shacapa above me and I just grabbed the shacapa and I hold it and the shaman left.

But the shaman left? He didn't finish the healing?

No.

Because you didn't want to?

I guess, I don't know. But anyway, it was very very difficult experience. And I thought I am not going to take ayahuasca again.

But why did you decide to do it again?

It was in different area in jungle and I really liked the shaman that I stayed with and he came back again for the 5th time so I decided to do it for the 5th time again. It was really good ceremony at that time and I felt really well protected. He told me to sit next to him and so I could feel his energy and it was very positive. He was native shaman who lives in Iquitos. He was very old and it was 5 years ago so I don't know if he is still around.

But could you speak to him in English?

No, there was a Dutch guy who spoke Spanish, so he was translating it. And then I had experience with very expensive shaman. I have been dieting at his place. It was very good. And his ayahuasca was very strong and those sessions were all pretty good. I had full actual visions, all these colors when I closed and opened my eyes. And I got very good feelings and experiences from that time.

How many sessions with him?

Five. And then five sessions here, with Don L. (curandero)

And are you satisfied here too?

Yeah.

But there is the thing with J., the translator, when he was singing during the ceremony...?

Yeah, so all four were great I should probably end with the 4th one because I felt very good. At the 5th session, it was raining, and there was thunder and storming, and the rain just added to the whole experience – when Jeremy started to sing and this kind of threw me off, and got me out of my deep state I was in and disturbed it and I got angry about that. I felt negative energy coming from him before he started singing. Maybe I had a premonition maybe 20 minutes before the singing, and I felt negative energy coming

from him and his girlfriend but then I refocused again on myself and he started singing maybe 20 minutes after. I felt his voice in my head and I wanted to kick him out of my head, so I was angry.

But did you think at that moment that maybe don L. should do anything?

Yeah, I kind of felt that don L. was not happy about that. But he didn't stop it.

Příloha 4: Fotografie pořízené během terénního výzkumu v Amazonii

Instrukce k přípravě ayahuasky v centru Kapitari, Iquitos, Peru

Maloca, centrum Kapitari

Začátek semináře s ayahuaskou pro cizince, centrum Kapitari

Před ceremonií s ayahuaskou v Kolumbii, vedenou taitou Adoniem pro osoby z Kolumbie, Čile, Peru, Mexika, Nizozemska a Austrálie.

Studium literatury o ayahuasce v centru Takiwasi, Tarapoto, Peru

Reklamní tabule nabízející ceremonie s ayahuaskou ve městě Tarapoto, Peru